

UTREDNING AV
EMMABODA BIBLIOTEK
2019-08-27

*Margareta Lundberg Rodin
Johannes Wagner*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- **Förord**..... sida: 3
- **Lägesrapport 1**..... sida: 4
- **Lägesrapport 2**..... sida: 26
- **Slutrapport**..... sida: 50
- **Summering med slutsatser**..... sida: 95

Förord

Denna utredning handlar om Emmaboda kommuns biblioteksverksamhet. Den har beställts av kulturchef Jan Dzedin och har finansierats av Kulturrådets bidrag *Stärkta bibliotek*. Utförare var Margareta Lundberg Rodin och Johannes Wagner vid Ares AB och dess avdelning Plan B.

Utredningen består av tre delar – *Lägesrapport 1.*, *Lägesrapport 2.* och *Slutrapport*. Den första och andra delen består mycket av beskrivningar av den aktuella situationen samt jämförelser av liknande kommuner och deras biblioteksverksamhet. Den sista delen har koncentration på analys och förändringsförslag.

Arbetet har skett i dialog med kulturchef Jan Dzedin och bibliotekschef Ásdís Paulsdóttir. Vi vill passa på att tacka för en trevlig och givande kontakt.

Göteborg, torsdagen den 29:e augusti 2019

Johannes Wagner

EMMABODA BIBLIOTEK

LÄGESRAPPORT 1

2019-08-27

Margareta Lundberg Rodin
Johannes Wagner

EMMABODA BIBLIOTEK

LÄGESRAPPORT 1. 2019-02-13 (slutreviderat 19 08 27)

Uppdraget

Undertecknade kontaktades augusti 2018 av bibliotekschefen för Emmaboda bibliotek angående genomförande av en utredning av Emmaboda biblioteksverksamhet såväl folk- som skolbibliotek. Medel till denna utredning har beviljats av Statens Kulturråds för *Stöd till Stärkta bibliotek i hela landet*. Syftet med utredningen är att få en helhetsbild av nuläget och att samla underlag kring åtgärder som grund för att kunna fatta beslut om en effektivare organisation som svarar mot invånarnas behov och uppdraget i Bibliotekslagen (SFS 2013:801). Särskilt när det gäller bibliotekens arbete med prioriterade målgrupper och i relation till bibliotekets, bildningsförvaltningens och kommunens mål och policydokument. En projektplan för arbetet fastställdes vid möte med uppdragsgivarna den 29 oktober 2018 i samband med att vi fick uppdraget att genomföra utredningen. Besök har gjorts vid kommunens besökscenter, vid huvudbiblioteket och på närbibliotek i Lindås. Fredag den 23 november intervjuades två representanter vid Regionbibliotek Kalmar om länets insatser och framtidsplaner. En kompletterande intervju med regionkonsult skedde den 7 december när det gäller digitaliseringsfrågor. Den 18 december genomfördes en fokusgrupp (swot-analys) med Emmabodas bibliotekspersonal för att ta del av deras uppfattningar om nuläget och vad de anser behöver förändras och utvecklas i framtiden utifrån deras yrkesroll och utifrån vad de uppfattar från låntagare/allmänhet. Vid samma tillfälle besöktes biblioteksfilialerna i Boda glasbruk och Långasjö. Resultat från swot-analysen med personal och från alla närbiblioteks- besök redovisas i Lägesrapport 2, när samtliga närbibliotek har besökts. Arbeta har även inletts med att ta fram kostnader för nuvarande bibliotekssystem och tänkbara alternativ kring frågor som rör datasystem, biblioteksbus/bokbuss och meröppet & självbetjäning.

Våra utgångspunkter är uppdragsbeskrivningen för vår utredning och Emmaboda biblioteks ansökan till Statens Kulturråd inom bidragssatsningen ”Stärkta bibliotek”. Material om Emmaboda bibliotek och kommunen har överlämnats och samlats in som underlag för utredningsarbetet. Likaså insamlas relevant material från olika berörda organisationer och verksamheter i Kalmar län och från riket främst utifrån utkast till nationell biblioteksstrategi.

I denna Lägesrapport 1 belyses främst lokala förutsättningar i Emmaboda kommun och en del regionala och nationella förhållanden främst ur biblioteksperspektiv. Vår lägesrapport avslutas med en summering och en plan över planerat utredningsarbete i fas två inför Lägesrapport 2 (1 mars 2019) inför utredningens slutrapport till uppdragsgivaren (20 april 2019).

Lokala förutsättningar

Emmaboda kommun

Emmaboda kommun hade 9 368 invånare (2017) och ytan är 719 km². Kommunens befolkning har minskat från knappt 12.000 invånare 1970. Kommunen indelas i fem tätorter: Emmaboda 4978 invånare, Vissefjärda 665 invånare, Johansfors 457 invånare, Långasjö 332 invånare och Eriksmåla 216 invånare.

Sammanlagt 6638 invånare vilket betyder att övriga 2730 bor spritt i övriga delar av kommunen. En mindre befolkningsökning i kommunen (20 personer) skedde 2017 av unga och barnfamiljer, samt nyanlända, samtidigt ökar andelen äldre i orten. Av befolkningen är flest i ålder 70-74 år och därefter i ålder 65-69 år. Åldersgruppen 65 – till drygt 100 år är 12,9 % (1297) av befolkningen, medan andelen unga 0-19 är 7,11 % (937) d v s färre än antalet äldre. Särskilda boenden för äldre finns i Algutsboda, tre i Emmaboda, Långasjö och Vissefjärda. Individanpassade boenden för personer med demenssjukdom finns i Algutsboda och Emmaboda. Emmabodas landareal är 690 kvkm och har 13 invånare per kvkm. Enligt Emmaboda kommuns hemsida finns det 8 tätorter: Broakulla, Emmaboda, Lindås, Långasjö, Vissefjärda, Åfors, Eriksmåla och Boda. Kommunen har sju förskolor i: Emmaboda (även sarskola), Eriksmåla, Broakulla, Lindås, Långasjö och Vissefjärda. Grundskolor F-6 finns i Emmaboda, Johansfors, Lindås, Långasjö och Vissefjärda. I Bjurbäcksskolan (Emmaboda) studerar årskurs 7-9. Vilhelm Moberggymnasiet i Emmaboda har fyra program, vuxenutbildning, SFI, uppdragsutbildning, samt särskild utbildning för vuxna. Central stöd vid bildningsförvaltningen är elevhälsoteamet, unga mobila teamet samt LSS-verksamhet för barn och unga till och med gymnasiet.

När det gäller utbildningsnivåer har något fler invånare 56 % gymnasial utbildning i Emmaboda jämfört med hela länet 53 % och riket 46 %. Tvärtom är det när det gäller eftergymnasial utbildning 26 % av invånarna i Emmaboda har en sådan, medan länet har 32 % och riket 40 % (gäller 31 december 2015).

Arbetsstillfällena i kommunen består främst av tillverkning/utvinning 45 % (flest män) jämfört med riket där det enbart är 12 %. I vård och omsorg arbetar ca 13 % (främst kvinnor) jämfört med riksnittet ca 17 %. När det gäller sjuk- och aktivitetsersättning är andelen 27 % vilket är något under riksgenomsnittet 35 %. Kommunalskatten 33,08 kr är obetydligt lägre än genomsnitt i länet 33,15 kr, men något högre jämfört med riksgenomsnittet 32,10 kr. Uppgifterna ovan har hämtats från Statistiska centralbyrån och gäller för 2014 och 2015 respektive 2016 (enbart kommunalskatt).

Kommunen har fått utmärkelser som: *Bästa äldreomsorg i landet* och *Bästa kulturskola i länet* och *Årets nykomling* blev Boda Glass Factory av Svenska Form. Bibliotekens utlåningsstatistik har legat i topp. KFUM har även utnämnt Emmaboda till den *Bästa ungdomskommun*. Ungdomar i kommunen har lägst stress i länet framgår det av en LUPP (lokal uppföljning av ungdomspolitiken) – en enkät som genomfördes hösten 2012.

Geografiskt har Emmaboda en viktig fördel som järnvägsknut till tre residensstäder: Kalmar, Karlskrona och Växjö, med 57 kilometer till respektive stad. Närheten till dem med universitet, högskola och tre flygplatser omtalas på kommunens hemsida. Läget har också betydelse när det gäller möjligheter att kunna rekrytera personal.

In- och utpendling

Utpendling från Emmaboda sker främst i storleksordning till Nybro, Kalmar, Växjö, Lessebo och Landskrona (833 totalt). Medan inpendling som är något större främst sker från Nybro, Kalmar och Karlskrona men även från Lessebo och Torsås (1068 totalt). Emmaboda kommun har (liksom Nybro och Kalmar) enligt *Sveriges nya geografi* (2018) en hög positiv sekundärflyttning d v s invandrare flyttar vidare till större orter där tillgång till arbete och släkt och vänner är relativt stor. Emmaboda räknas till grupp C 7 Pendlingskommun nära mindre stad/tätort och har relativt högt värde när det gäller att få behålla nya invånare enligt denna rapport (s 9).

Vision Emmaboda kommun

Emmaboda kommuns vision från 2015 har fem utvecklingsområden varav biblioteken främst berörs av tre: A: kommunen som attraktiv knutpunkt och **mötesplats** (bibliotek), C: Boende, fritid, **kultur** och miljö, D: Sysselsättning, **integration**, jämlikhet, jämställdhet och **mångfald** (arbete med flyktingar). Men även de två B: Näringslivsfrämjande aktiviteter stöd, service till företag (som informationssökning), samt E: Infrastruktur – förutsättningar för att bo och verka i hela kommunen t ex genom god digital service. Av: *Metodhandbok Ny resurs i Emmaboda. Integration börjar där människor möts.* (2017) framgår det att biblioteket deltar i detta arbete sedan 2016 med: ”Låna en språkvän”.

Av dokumentet: *Emmaboda kommun vår framtid. Vision, utvecklingsområden 2015-2018.* (KF-beslut 24 mars 2015 § 9) framgår det att samtliga förvaltningar och bolag ska ta fram en handlingsplan 2016 för förbättrad service och kvalitet för näringslivet. Dokumentet: *Näringslivsutveckling i Emmaboda kommun 2017 Statistik och fakta* beskriver att olika aktiviteter och projekt planeras för att stärka kommunens företagsklimat som olika kompetensinsatser. I detta sammanhang skulle biblioteket i högre utsträckning kunna användas när det gäller stöd till företag t ex med informationssökning och digital utveckling

Visionen för Emmaboda kommun 2015-2018 är att: *Emmaboda skall vara den öppna, företagsamma och miljömedvetna kommunen med god tillväxt som är attraktiv för näringsliv, föreningsliv och invånare – en naturlig mötesplats i sydost* (KF 24 mars 2015). Emmaboda kommun har fyra förvaltningar och fyra helägda bolag. Kommunens bibliotek ingår organisatoriskt i Bildningsnämnden som har ett kulturutskott. En Kulturplan antogs av Emmaboda Kommunfullmäktige KF 2013-04-29. Övriga styrdokument är en Biblioteksplan från 2007 som ska uppdateras och en Barn- och ungdomskulturplan. Kommunen har även en kulturmiljöprofil med mål och strategier för kommunens kulturområden. Ett utvecklingsområde är ”Det litterära Emmaboda” kring Vilhelm Moberg och berättandet: *som kan användas i läsfrämjande projekt och för att lyfta frågor om migration*. I detta sammanhang kan det noteras att Kalmar landsting beslutat att satsa på en litterär nod kring Astrid Lindgren i Vimmerby, men Vilhelm Moberg och andra författare ska också ingå. Förslag har inlämnats från Emmaboda där det bland annat föreslås att en Mobergfestival anordnas.

Läskunnighet och läsfrämjande

Enligt Bibliotekslagen SFS 2013:801 8 § ska: *Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat*

genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.

Statens kulturråds *Handlingsprogram för läsfrämjande* (2014) definierar läsfrämjande så här:

Göra läsare av läskunniga, öppna vägar till litteraturen för dem som inte läser, öka tillgängligheten till en mångfald litteratur på olika språk och olika format för läsare i alla åldrar, ge möjlighet till en konstnärlig upplevelse genom litteratur samt ta bort hinder för läsning, bredda en repertoar och stärka läsarens självförtroende och läsaridentitet.

Statens kulturråd har också tagit fram metoder och forskning kring det läsfrämjande området: *Med läsning som mål – om metoder och forskning på det läsfrämjande området.* (2015).

Enligt Skolverket (Siris) har andelen elever med godkänt betyg i samtliga ämnen (som ingått i elevens utbildning) minskat från 1998 - 2018 även i Emmaboda från 80 % till drygt 50 procent. Av *Kulturplan Kalmar län 2015-2017* framgår det av en Lupp-(Lokal uppföljning av ungdoms-politiken)-undersökning, som genomförs vart 3:e år via MUCF:s (Myndigheten för Ungdoms- och civilsamhällefrågor) att: i årskurs 8 läser 65 % av eleverna varje dag, vecka, månad medan enbart 50 % av eleverna gör det i årskurs 2 på gymnasiet. Av undersökningen framkom det även att läsning på fritiden minskar ju äldre ungdomarna blir. Statistiken visar även att av flickor i årskurs 8 läser 38 % på sin fritid, medan enbart 27 % av pojkarna gör det. Motsvarande siffror för årskurs 2 på gymnasiet är 28 % för flickor och 20 % för pojkar. 18 % av elever i årskurs 8 och 25 % av elever i årskurs 2 läser aldrig på sin fritid.

Av: *Emmaboda kommun vår framtid. Vision, utvecklingsområden 2015-2018.* (KF-beslut 24 mars 2015 § 9) framgår det av Målområde D1 att Bildningsnämnden hade åtagandet för: *läsprojekt som innebär att elever som inte lärt sig läsa efter årskurs ges extra undervisning för att öka läskunnigheten som i slutändan ökar möjligheter till godkänt slutbetyg och därmed möjligheter till arbete och självförsörjning.* Med start vårterminen 2016 för att pågå kontinuerligt med uppföljning 1-2 ggr/år då andelen elever med godkända betyg mäts.

Ny skollag 2010:800 kapitel 2 § 36 tar upp ansvarsfördelningen när det gäller skolbibliotek. Bibliotekslagen SFS 2013:801 § 10 hänvisar till denna lag. Av utkast till *Från ord till handling Nationell biblioteksstrategi* (2018) framgår det att det ska finnas avtal mellan skola och bibliotek när det gäller skolbibliotek.

En *ANDT-undersökning Emmaboda 2017* rör årskurs 9 och gymnasiet åk 2 och en jämförelse med 2015. I den framkom det att det finns oro och därför behov i kommunen av att minska förekommande bruk/missbruk hos ungdomar av alkohol, narkotika, rökning, susning, anabola steroider och spel. Frågan hör inte direkt till biblioteksfrågorna men indirekt eftersom frågan rör en prioriterad målgrupp och att biblioteksverksamhet som läsfrämjande och andra insatser som skrivarkurser och skapande aktiviteter sker i förebyggande syfte och kan vara ett alternativ till nedbrytande aktiviteter som olika missbruk. Statistiken ovan om att ungdomar inte läser på sin fritid relaterat till bruk/missbruk är två anledningar till att satsa på målgruppen ungdomar i kommunens framtida biblioteks- och kultursatser.

Läsförståelse skolelever

Skolverket har genomfört kommunprov när det gäller läsutveckling och skrivutveckling under 2017-2018 för skolelever åk 1, 4, 5 och 8. För Emmabodas del når 25 % av elever i årskurs ett inte upp till lägsta nivå av skriv- och läsutveckling för åldersgruppen. När det gäller läsförståelse årskurs fyra ligger för många elever på låg nivå och för få på hög nivå. En tredjedel har även stora svårigheter med stavning och matematik. Detsamma konstateras när det gäller stavning för årskurs fem även om resultatet beskrivs som något bättre jämfört med årskurs 4 när det gäller läsförståelse. 40 % av eleverna i årskurs fem skulle behöva extra stödinsatser när det gäller stavning. Svårigheter finns framförallt för nyanlända elever (varit i Sverige mindre än fyra år). Även för årskurs åtta är det för många elever på låg nivå och för få på hög nivå när det gäller läsförståelse. Biblioteken i Emmaboda arbetar systematiskt och regelbundet med olika läs- och informationsstärkande insatser till kommunens barn och unga.

En uppdelning av insatser som bokprat, klass- och förskolebesök, sagostunder och fritt lån har skett mellan Huvudbibliotek och närbibliotek för olika åldrar (2, 4, 5 år, förskola, årskurs 1, 2, 4-6) när det gäller kommunens förskolor och grundskolor. Av redovisade resultat tycks fler insatser behövas för att kunna vända den nedåtgående trenden när det gäller skolelevs läs- och skrivförmåga. Även frågor som rör informationssökning och källkritik är avgörande för elevers kunskapsutveckling och lärande.

Utrikesfödda och integration

Enligt Emmaboda Kommunfakta 2016 var 15 % av invånarna utrikesfödda 2015. För hela riket var motsvarande siffra 17 %. I Emmaboda finns en samverkansmodell sedan 2016: *Mötesplats Emmaboda* där Arbetsmarknadscentrum, Arbetsförmedlingen och företagarföreningen CSO (Centrum Sydost) ingår. Syftet är att ta vara på utlandsföddas kompetens och utveckla mötesplatser för nyanlända och civilsamhällsaktörer för att skapa ideellt engagemang och möten mellan människor. En metodhandbok har framtagits och projektet finansieras av Tillväxtverket, Regionförbundet i Kalmar län och Emmaboda kommun. På landets bibliotek finns många språkcaféer där bland annat nyanlända och svensktalande möts, så även i Emmaboda där *Låna en språkvän* är ett sätt att umgås över språkgränserna och lära känna varandra. En blankett finns på biblioteket, för att anmäla intresse via mail och telefon. Regionförbundet i Kalmar län och Kulturrådet har framtagit en broschyr *Ditt bibliotek* på sex språk som kortfattat beskriver vilka möjligheter som finns på länets 12 bibliotek.

Enligt Bibliotekslagen SFS 2013:801 § 5 ska: *biblioteksväsendet ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska*. Bibliotek behöver arbeta med erbjudanden och vara lyhörda för förändringar och arbeta tillsammans med och inte för målgruppen. Relativt få av denna målgrupp är bosatta i Emmaboda.

Näringslivsfrågor

Näringslivet i Emmaboda har utvecklats positivt enligt *Näringslivets utveckling i Emmaboda kommun 2017. Statistik och fakta*. Antal företag har ökat något medan antalet arbetstillfällen har minskat. 68 % av befolkningen mest män arbetar i näringslivet medan kvinnor i högre grad arbetar i kommuner (24 % totalt).

Emmaboda bibliotek

Emmaboda bibliotek är en av fyra avdelningar i Emmabodas kommuns bildningsförvaltning. Politiskt styrs som tidigare nämnts, området av en Bildningsnämnd med ett kulturutskott. Enligt Landstingets kulturplan 2022 var Emmaboda kommun tvåa i riket när det gällde andelen satsade kulturmedel 2016. Av broschyren: *Emmaboda.se/kultur. Kultur i Emmaboda i dag* framgår det att: *Bibliotek är viktiga kulturspridare och kan erbjuda en levande lärmiljö. Emmaboda kommun har åtta bibliotek. Enligt folkbiblioteksstatistiken har biblioteken i Emmaboda en mycket hög utlåningsgrad och ligger på topp i landet.* I broschyren presenteras kommunens kulturpolitiska mål och strategier som att:

- Utveckla biblioteken i kommunen till allt viktigare nav och mötesplatser i samhällslivet för att sprida kultur, information och digital kompetens.
- Prioritera barn och ungdomar som en särskilt viktig målgrupp för olika kulturaktiviteter utifrån deras villkor och intressen.

Biblioteksverksamhetens nuvarande organisation

Biblioteket är organisatoriskt placerat i kommunens bildningsförvaltnings kulturdelen som har en kulturchef som bibliotekschefen är underställd. Bibliotekssystemet består av huvudbiblioteket (HB) i Emmaboda och sex närbibliotek utanför centralorten. Fyra bibliotek är kombinerade folk- och skolbibliotek, ett är integrerat med förskola och ett är enbart folkbibliotek. Bjurbäcksskolans bibliotek är lokaliserat till högstadiet årskurs 7-9 men är också skolbibliotek för årskurs fyra till sex. Biblioteken är även bemannade vissa delar under skoldagen, har vissa kvällsöppettider och uppsökande verksamhet som Boken kommer, arbetsplats- och institutionsbibliotek.

Personal: totalt 10,5 tjänster (fördelat på 12 personer). I nuläget är alla tjänster besatta och det finns även tillgång till timvikarie. Huvudbibliotek 7,75 heltids- bibliotekarie (Boken-kommer ingår och en skolbibliotekarie 75 %, 1,5 biblioteksassistent och en halvtid (0,5), samt en övrig anställd 0,5. Närbiblioteken har sammanlagt 3 heltidstjänster (kultur/biblioteksassistenter, varav en bibliotekarie). Kostnad 1. 135 tkr.

Öppettider vid biblioteken: Emmaboda 33 timmar/vecka, Johansfors (stängt annars 8 t/v. I Johansfors skola saknas det i nuläget ett närbibliotek enligt *Kulturplan Emmaboda kommun 2019-2020*. Dock får skolans och förskolans elever bibliotekservice som klassbesök genom Eriksmåla bibliotek), Lindås och Visselfjärda 8 timmar/vecka, Långasjö 4 t/v, Eriksmåla 3 t/v och Boda 2 t/v. Dessutom har Bjurbäcksskolans bibliotek har öppet 21 timmar och 15 minuter per vecka för skolan. När- och skolbibliotek har totalt 43,5 öppet-timmar/vecka för allmänheten men även vissa tider för förskolor och skolor. Alla bibliotek i Emmaboda har tillsammans öppet 76,5 timmar per vecka för allmänheten. Evenemang för vuxna *Kväll med bibblan* sker en gång per termin på närbiblioteken. **Boken kommer**-verksamhet förbereds framförallt på torsdagar och besök genomförs på fredagar i Emmaboda en gång i månaden till institutioner och enskilda äldre. Även närbibliotek har ett mindre antal egna boken-kommer-låntagare.

Besökare vid Emmaboda kommun är främst barn 0-12 år, därefter kvinnor, män och pensionerade kvinnor. Minst förekommande bland biblioteksbesökare i Emmaboda är pojkar 13-18 år och näst minst flickor 13-18 år. Vilka grupper som besöker biblioteken mer eller mindre varierar mellan länets kommuner mellan yngre och äldre (enligt undersökning av Kalmar län 2014 som ingår i *Kulturens del i jämställd tillväxt* 2015 s. 25).

Utlån av böcker och andra media

Emmaboda kommunbibliotek har överlag ett högt utlån av media. Runt 11 000 upp till en topp på 13 2014 utlån av media/invånare 1995-2017. En nedgång har skett de senaste åren 2015-2017 till runt 9,6 lån/invånare år

Emmaboda kommuns Kulturplan 2019-2021

Emmaboda kommuns *Kulturplan 2019-2021* fastställdes 2018-09-03 och utgår från nationell kulturpolitik 2009 och den regionala kulturpolitiken i: *Kultur att växa i 2022*. Båda betonar allas rätt till kultur och att särskilt uppmärksamma barn och ungas rätt till kultur, prioritera ungas uppväxt, delaktighet och framtidsmöjligheter. I Emmaboda kommuns Kulturplan 2019-2021 prioriteras fem horisontella mål: framförallt barn och unga, likaså mångfald, jämställdhet och tillgänglighet. Samverkan ska ske av både lust och för nytta, samt vara prestigelös. Kulturella och kulturella näringar ses som viktiga för att göra en kommun attraktiv och kultur ska vara fri dynamisk kraft med yttrandefrihet som grund. Även stöd till föreningslivet ska stödja delaktighet, barn/unga, äldre och funktionshindrade och integration. Skolbibliotekens verksamhet spelar enligt Kulturplanen: stor roll för att stimulera barns och ungas intresse för kultur och litteratur liksom samarbetet med Kulturskolan och The Glass Factory. Skolkulturgarantin beskrivs som en ryggrad i Barn- och ungdomskulturplanen, vilken ska revideras under planperioden enligt Kulturplanen. Av kulturplanen framgår det att skolans rektorer och biblioteksledningen under perioden 2019-2021 har uppdraget att utveckla insatser för läsning och läsförståelse. Likaså ska bibliotek tillsammans med fritidshem, fritidsgårdar, kulturskolan och The Glass Factory bidra till att skapa ett brett utbud av barn- och ungdomskultur.

Övergripande mål för biblioteken i kulturplanen:

Att bibliotek ska vara öppna och välkomnande mötesplatser som är tillgängliga för alla och anpassad till användarnas behov och önskemål.

Att de ska främja läsning och tillgång till litteratur, framförallt till de prioriterade grupperna enligt bibliotekslagen.

Att de ska vara en öppen och tillgänglig miljö som främjar demokrati och samhörighet. Att de ska vara en attraktiv och interaktiv miljö som lockar användarna att vilja uppleva och utveckla nya färdigheter.

Att bibliotek ska vara en inbjudande plats för barn som inspirerar till lek, erfarenhet och lärande samt att de ska främja kunskap om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning och för att kunna delta aktivt i det nutida samhället.

Enligt Bibliotekslagen § 17 ska alla kommuner och landsting anta biblioteksplaner. En särskild plan ska framtas våren 2019 för framtida verksamheter på huvudbibliotek, inklusive framtida lokal- och tillgänglighetsbehov i enlighet med kommunens A2-målområde.

Vi utredare har uppdraget att utreda den samlade folk- och skolbiblioteksverksamheten, för att få en helhetsbild av nuläget samt få ett samlat underlag kring åtgärder för en effektivare organisation och plan för varje närbibliotek med tydliga förslag på åtgärder som bättre svarar mot invånarnas behov

och uppdragen i Bibliotekslagen; framförallt prioriterade grupper. En åldrande befolkning och ökad inflyttning/invandring beskrivs ha på kort tid utmanat lokaltillgång och verksamheten för närbiblioteken.

Emmaboda kommunbibliotek har en Biblioteksplan för 2018-2019 där det främsta målet är att ha bibliotekspersonal i fokus. Digital kompetens ska förbättras genom kontinuerlig fortbildning och studiebesök ska ge inspiration. Mål 2 är Läsfrämjande med fokus på barn, personer med annat modersmål, funktionshinder samt nationella minoriteter. Mål 3 är lokaler, IT och teknik – där konstateras det att barn/unga behöver mer utrymme och att verksamheten ska vara tillgänglig för alla och anpassad till användarnas behov: publika datorer håller på att bytas ut på HB, självbetjäning och larm på alla media, hörselslinga ska installeras, samt kurser för allmänhet genomförs i bl. a källkritik och digital delaktighet (närbibliotek ingår inte utan dem avvaktas med till utredningen). Under Mål 4 Öppenhet- delaktighet och samverkan – tas utökad samarbete upp med andra verksamheter som skolor, externa aktörer och låntagare.

Enligt *Utvecklingsmål för biblioteken i Kulturplan 2019-2022 ska:*

- Biblioteksplanen uppdateras för att kunna gälla under perioden 2020-2022.
- Huvudbiblioteksfunktionen i Emmaboda ska utvecklas samt inventering ska ske av bibliotekets lokaler och tekniska utrustning för att möta dagens krav på bibliotek.
- En kompetensutvecklingsplan för personalen ska fastställas och genomföras.
- Under perioden (ska biblioteken) tillsammans med rektorerna utvärdera skolbibliotekens organisation, pedagogiska innehåll och föreslå utvecklingsinsatser.
- I nära samarbete med skolan ska läsfrämjande insatser genomföras.
- Biblioteket ska delta i utvecklingen av det litterära Emmaboda.
- Utveckla litteraturförmedlingen digitalt och arrangera minst två författarbesök per år.

Ansvarsfördelningen mellan de två parterna i bildningsförvaltningens organisation t ex skolor/rektorer och bibliotek framgår inte för flera av ovanstående utvecklingsmål.

För att levandegöra Emmabodabygdens litterärt historiska arv och lyfta fram samtida författare i kommunen har det även formulerats: **Utvecklingsmål** för det **litterära Emmaboda:**

- Se över behovet av och utveckla information till invånare och besökare för Moberg, Bergstrand, Poulsen och Lilja
- Utveckla arrangemang på temat Det litterära Emmaboda utifrån våra författare Moberg, Bergstrand, Poulsen och Lilja med flera och öka deltagandegraden av invånare och besökare t ex genom skrivarkurser.
- Samordna kulturmöten och marknadsföra de utställningar, föreläsningar, berättarcafèer som genomförs, i samarbete med lokala föreningar, de litterära sällskapen, Linnéuniversitet m fl inte minst med betoning på sommar/turistsäsongen.

Det betonas att det inför kommande år 2019 är angeläget med ökad samordning av flera parter såsom bibliotek, kommunledningskontor, universitet, föreningsliv och näringsliv men inte vem/vilken organisation som ska vara huvudansvarig och samordnare.

Kvalitetsredovisning (2016-03-20) av Emmaboda kommuns Kulturavdelningen omfattar biblioteksmål för att:

- Skapa förutsättningar för ett livslångt lärande och växande (111 197 utlån av media genomfördes, samtliga bibliotek erbjöd tillgång till trådlösa publika nätverk, 25 publika datorer fanns varav 15 vid HB, 129 sagostunder hölls, 425 bokprat genomfördes för åk F-9.)
- Främja demokratin i samhället.
- Erbjud en attraktiv miljö tillgänglig för alla (2016 var det 75 770 biblioteksbesökare) en ökning med 10958 personer).
- Vara nydanande, innovativa och möta framtiden på ett attraktivt sätt (300 tkr förstärka inköp andra språk, Disposition från Kalmar län försvann 2017).
- Sätta användarna i centrum (190 inköpsförslag inlämnades 2016, i mediabudget avsattes för ändamålet 20%).
- Vara kulturförmedlare (89 aktiviteter genomfördes till allmänheten).

Barnplan – Emmabodamodellen

Enligt Landstingets Kalmars Kulturplan 2022 *Kultur att växa* i har Emmaboda kommun en *Barn- och ungdomskulturplan* från 2014. Dokumentet: *Barnplan Emmabodamodellen* som jag tagit del av är en modell för att förbättra barns (0 år till årskurs 9) språkutveckling. Barnplanen utgår från en gemensam målsättning i bildningsnämnden, befintliga resurser med eventuell ökad satsning, samt att genomförandet ska ske på samtliga bibliotek i Emmaboda kommun. Modellens insatser är uppdelade utifrån barns åldrar: 0-6 månader gåvobok till alla nyfödda via BVC-personal, 6-18 månader, babyträffar på bibliotek, 2, 3,5-3 år sagostunder, förskoleklass föräldramöten, åk 3 enklare bibliotekskunskap, årskurs 3 och 4-6 läslustinsatser, åk 5 och 6 biblioteks- och informationsvetenskap, årskurs 7 informationssökning, samt årskurs 9 gåvobok till alla elever via presentkort. Av dokumentet framgår det att samverkan skola-bibliotek i Emmaboda kommun ska styras av årliga reviderade handlingsplaner.

Skolbibliotek

Skolbibliotek lyder under Skollagen och ska vara en pedagogisk resurs i skolan. Folk – och skolbibliotek kan inte underordnas den ena av parterna och lokala huvudmän behöver därför skriva avtal där det framgår hur uppdragen ser ut och resurser fördelas där även rektors ansvar för skolbibliotek framgår enligt *Från ord till Handling* (2018 s 32).

Emmaboda kommun citerar i *Kulturplan för Emmaboda kommun 2019-2021* följande från Skolinspektionens rapport (2018):

- En majoritet av granskade skolor behöver utveckla arbetet för att skolbiblioteken ska vara en integrerad del av skolornas arbete
- När en utbildad bibliotekarie är ansvarig för skolbibliotekets verksamhet är skolbibliotekarien oftare än annars involverad i arbetet med medie- och informationskunnighet och källkritik.

Vidare betonas rektors roll och ansvar för skolbibliotekets roll i det pedagogiska ansvaret, liksom vikten av tillräckligt utbud av böcker på andra språk än svenska och till skolans värdegrundsarbete. Medel har sökts hos Statens Kulturråd till en övergripande skolbibliotekarietjänst under tre år, men den har avslagits.

Medieplan och inköp

Enligt Bibliotekslagen SFS 2013:801 § 6 ska: *folkbibliotekens utbud av medier och tjänster präglas*

av allsidighet och kvalitet.

En Mediaplan finns för Emmaboda kommun som planeras revideras under 2019.

Målet är att Emmaboda bibliotek ska vara ett attraktivt bibliotek med intressant och aktuellt mediabestånd, anpassat för olika målgrupper. Mediaplanen ska utarbeta verktyg för olika mätningar, skapa rutiner för att följa upp insatser med mediebeståndet. Mediaplanen tar även upp frågor som rör frågor kring aktualitet, kvalitet, efterfrågan, läsfrämjande, arbete med beståndet (som cirkulationstal), exponering, elektroniska resurser, fjärrlån med mera och låntagares inflytande när det gäller inköp av media. Det ingår även fördelning gällande signum (ämne) i SAB:s klassifikationssystem, samt en översikt över arbetsgång med rutiner för beståndsarbetet. Bibliotekspersonal har mellan 1-8 signum (3,6 i genomsnitt) när det gäller inköp och ”hyllstädning”.

Mediainköp sker i nuläget vid huvudbibliotek och ”i tre par ” av alla sex närbibliotek gemensamt eftersom två bibliotek ”i par” har ett gemensamt anslag för media och kontorsmaterial.

Avtal har nyligen sagts upp av Post-Nord när det gäller transport av Kalmar läns fjärrlån (så kallade ”röda lådan”) som skedde tre gånger/vecka. Arbetet med att hitta nya lösningar pågår.

Delaktighet och tillgänglighet

Arbete med brukarmedverkan eller delaktighet har varit i fokus under senare år. En fokusgrupp har genomförts med allmänheten angående behov av biblioteksservice. Den kommer att redovisas i lägesrapport 2. Ett ytterligare steg i denna riktning är regeringens uppdrag till Tillitsdelegationen för att öka tilliten mellan förtroendevalda, tjänstemän och allmänhet inom offentlig sektor. Vad detta skulle kunna innebära för bibliotek kommer att belysas i viss mån.

Begreppet tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning innefattar lokaler, verksamhet, medier och bemötande. Alla bibliotek i Emmaboda har Legimus talböcker som kan laddas ner i mobil eller på läsplatta eller dator, vilket alla synskadade har rätt till. Målet är delaktighet på lika villkor, vilket stöds av Bibliotekslagen SFS 2013:801 § 4: *biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.*

Från den 1 januari 2015 infördes bristande tillgänglighet som en ny form av diskriminering i Diskrimineringslagen. Enligt MTM har 6000 000 svenskar rätt att fritt använda tillgängliga medier enligt upphovsrättslagens undantagsparagraf. Men enbart 12,5 % berättigade använde Legimus. 20 % av befolkningen beräknas ha någon form av läsnedsättning eller läsovana.

Lokalförutsättningar

Lokalbehov och plan för huvudbibliotek

Emmaboda huvudbibliotek invigdes 1980 och har en yta på 900 m². Det fungerar även delvis som kulturcentrum som skolbibliotek för förskolan (f-3) och för gymnasieskolan enligt kommunens Kulturplan. Behov finns av att renovera lokalen, använda befintliga ytor bättre och tydliggöra utrymmen för prioriterade målgrupper, samt av att förbättra tillgänglighet för bland annat personer med olika rörelsehinder (trångt mellan hyllor och för höga bokhyllor). Behov av att gallra medier som sällan används kvarstår trots att en del har genomförts. Problem med takdropp har åtgärdats och nu pågår åtgärder för att komma tillrätta med kondens. Ett om- och tillbyggnadsförslag finns

från Ersers Arkitekter AB 2013-12-05 med ett 3:e våningsplan.

Av kommunens framtidsvision: *Emmaboda kommun vår framtid. Vision, utvecklingsområden 2015-2018*. (KF-beslut 24 mars 2015 § 9) är målområde A: Emmaboda kommun som attraktiv knutpunkt och mötesplats en Utvecklad huvudbiblioteksfunktion i Emmaboda. Åtagandet var att tillsatt projektgrupp för huvudbibliotekets lokaler och funktioner i Folkets Hus skulle slutredovisa sitt arbete och att arbetet skulle fortsätta efter beslut/förslag från KS. Det framgår att ansvariga nämnder var Teknik- och fritidsnämnden och Bildningsnämnden.

Enligt Emmabodas Kulturplan 2019-2021 saknas det moderna flexibla lokaler för olika arrangemang. Även bibliotek har behov av sådana lokaler för bland annat författarbesök men även för olika skapande verksamheter som skivverkstäder.

Närbibliotekens lokaler har olika förutsättningar när det gäller utrymme, utrustning, ändamålsenlighet och tillgänglighet. Studieplatser finns det främst vid Bjurbäcks och Visselfjärda bibliotek medan de andra snarare har en del sittplatser. Johansfors är i nuläget enbart skolbibliotek på grund av skolans ombyggnation. Problem för närbibliotek är att hyresavtalen ofta är 1-åriga vilket leder till bristande långsiktighet. Närbibliotek uppfattar att de får lämna sina lokaler och flytta när skolan behöver mer utrymme. Bristande service från teknisk förvaltning upplevs som problem och även svårigheter finns när det gäller säkerhet och arbetsmiljö på grund av ensam bemanning särskilt kvällstid. Vi återkommer med förslag och synpunkter i lägesrapport två och slutrapporten.

Beslut angående Emmaboda glasbruksbibliotek

The Glass factory omnämns i *Emmaboda kommuns kulturplan 2019-2021* och även i regionens *Kultur att växa i Kulturplan Kalmar län 2022*. Ingen av dem nämner dock närbibliotekets roll i detta sammanhang i stället nämns ett materialbibliotek och ett testlab, samt att glasbruksarkiven ska digitaliseras. Av *Blankett för Riskbedömning och Handlingsplan Bildningsförvaltningen* framgick följande risker med åtgärder (flertalet gällde 2017) flyktväg personal: att en extradörr kan sättas in i ytterväggen alternativt öppna igensatt dörr. Övriga åtgärder rör utomhusbelysning, larm och mobiltelefon. Emmaboda kommuns Kommunfullmäktige (KF) har behandlat frågan om Boda glasbruks bibliotek vid flera tillfällen bland annat för att besvara ett Medborgarförslag. Frågan har dessutom diskuterats i Bildningsnämnden, Teknik- och fritidsnämnden och Kommunstyrelsen, vilket framgår av KF 2017-12-18 § 141. KF beslutade att biblioteket ska vara kvar i Boda gamla skola eftersom det anses mest ekonomiskt fördelaktigt, Tekniska nämnden och Bildningsförvaltningen fick i uppdrag att utreda säkerhetsfrågor och utforma slutgiltigt ombyggnadsförslag, samt iordningsställa skolområdet vid Boda glasbruk. Dessutom beslutar KF att frågan om bibliotekets långsiktiga utformning i Boda glasbruks samhälle ska tas med i målarbetet gällande Boda Glasbruks utveckling (målområde C2)

Personalresurser

Enligt Kalmar regionbibliotek har Emmaboda kommunbibliotek relativt goda personalresurser utifrån sin kommunstorlek, vilket avspeglas bland annat i hög utlåningsstatistik. Se sid 5-6. Resurser saknas när det gäller skolbibliotek vilket föranlett en ansökan till den nationella satsningen "Stärkta bibliotek" om en skolbibliotekarietjänst under tre år, vilken avslogs.

Digitalisering, IT-system/teknisk utrustning

Folkbibliotek ska enligt Bibliotekslagen SFS 2013:18 § 7: *verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.* Digitalt innanförskap innebär att alla ska kunna ta del av samhällsinformation och utöva sina demokratiska rättigheter och skyldigheter och samt kunna hantera digitala tjänster som krävs i vardagslivet.

Regeringen gav ett uppdrag till Kungliga biblioteket om ett digitalt kompetenslyft *Digitalt först – användaren i fokus* 1 oktober 2018 till 1 mars 2021 för att höja allmänhetens digitala kompetens. I detta arbete ingår regionbiblioteken som ska förstärka bibliotekariers kompetens med olika kompetensinsatser och lära ut metoder för användaranpassad kompetensutveckling för att ge hjälp-till-självhjälp via t ex. User experience (UX), Service Design och Design Thinking. Genom detta ska bibliotekspersonal lära sig nya digitala verktyg, få mer kunskap om upphovsrätt och säkerhet och integritet: Målet är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliserings möjligheter. Folkbiblioteken uppfattas som en resurs eftersom de finns i varje kommun och är offentliga platser med hög trovärdighet, samt samarbetar lokalt med olika berörda parter.

Region Kalmar har genomfört självskattning ingående upplevd digital kompetens hos bibliotekspersonal i respektive kommun. Emmaboda kommunbiblioteks personal skiljer sig just inte från andra kommuner utan vill höja sin kompetens när det gäller säkerhet och att kunna skapa digitalt innehåll, samt förbättra kunskaper i kommunikation och samarbete (upphovsrätt). *Baskunskap* anses vara att kunna använda bibliotekets digitala tjänster (och använda fler sökmotorer än Google och pedagogiska steg-för-steg-beskrivningar, samt mer kunskap i källkritik), medan *spetskompetens* innebär att kunna dela med sig av egenproducerat innehåll (som Youtube och göra film i iMovie) via internet.

Det framkom i intervju med regionens digitaliseringsutvecklare att många biblioteksanställda enbart kan starta om datorer, medan det bland Emmabodas bibliotekarier finns flera som har mandat och kunskap att själva kunna logga in och själva korrigera inställningar (görs i andra kommuner ofta enbart av IT-tekniker). Ett kunskapsunderlag kommer att tas fram för att kunna göra kommunala policybeslut om av vad biblioteket bör och inte bör göra utifrån behov i lokalsamhället och inte enbart utifrån juridiska och etiska riktlinjer.

Emmaboda kommun har en ej uppdaterad strategi och handlingsplan för kommunala förvaltningar och bolag. från 2003: *IKT Information/Kommunikation/Teknologi*. En ansökan om 2,2 mkr inlämnades 2018-09-26 till Internetstiftelsen om att starta ett kommunalt DigidelCenter i Emmaboda kommun under tre år. I ansökan ingick: projektledare, fiber, wifi och utrustning (datorer, paddor, skrivare, mjukvaror, 3D-skrivare VT/AR), samt kompetensutveckling. Planen var: *att kunna erbjuda alla medborgare i kommunen grundläggande utbildningar av digitala verktyg till invånare som vill och behöver bygga på sin digitala kunskap*. Invånarna skulle även få testa ny teknik och tekniska hjälpmedel och samtidigt skulle kommunens e-tjänster marknadsföras. Cirka 300 personer/år skulle enligt planen få hjälp både individuellt och i grupper.

Ett visningsrum (Showroom) planerades också för att kunna demonstrera t ex bostäder, Det skulle även ha använts som testbädd för att utvärdera ny teknik. I ansökan hänvisas det till länets Regionala Agenda för att bygga upp DigidelCenter eller e-servicekontor, dessutom nämns tänkbara samarbeten med olika verksamheter och även med Tingsryds kommun. Planen var att verksamheten

skulle integreras med Emmaboda bibliotek och dess närbibliotek när projektet avslutats. Ansökan avslogs men behoven kvarstår. Enligt Emmaboda kommuns kulturplan 2019-2021 finns det: *ett ökat behov av digital kompetens bland hela befolkningen i takt med att det offentliga Sverige ökar de digitala tjänsterna.*

Regionala förutsättningar

Enligt *Kulturplan Kalmar län 2015-2017* präglas länets demografiska profil av låga födelsetal, låg invandring och stora pensionsövergångar, samt av att 40 % av ungdomarna flyttar från regionen. Regionen genomför regelbundna så kallade LUPP-undersökningar om hur ungdomar uppfattar skolan, möjlighet att få arbete, inflytande i kommunen, samt hur de ser på en framtid i länet. Regionbiblioteket/regionförbundet skulle enligt den tidigare Kulturplanen 2015-2017 inom områdena Bibliotek och Litteratur arbeta med:

- Läsprojekt i samverkan mellan bibliotek, skolor, folkbildning och kulturkonsulenter.
- Utveckling av biblioteks roll som mötesplats för samhällets olika aktörer.
- Samverkan mellan bibliotek och föreningsliv vid mottagandet av nyanlända och asylsökande.
- Insatser och infrastruktur inom litteraturområdet ska kartläggas.
- Regionbiblioteket ska ta fram en handlingsplan för utveckling av litteraturområdet, samt samverka med Biblioteksutveckling i Blekinge och Kronoberg.

En ny kulturplan: *Kultur att växa i Kulturplan Kalmar län 2022* fastställdes 30 maj 2018 av Landstingsförbundet i Kalmar län, vilken beskrivs i följande stycke.

Regionbibliotek Kalmar

Kalmar län består av 12 kommuner i varierande storlek. Regionbiblioteket är en del av Regionförbundet Kalmar vars mål är att arbeta för en likvärdig biblioteksservice i Kalmar län. De arbetar med professionell biblioteksutveckling, ger stöd, rådgivning samt samordnar biblioteken i länet. Fokusområden är Digitala bibliotek, läsfrämjande för barn och unga, vuxna, kommunikation och stödjande strukturer. När det gäller digitala bibliotek ska de samordna utveckling och delaktighet för folkbibliotek i Kalmar län. Enligt Bibliotekslagen (SFS 2013:801) § 7: *ska folkbibliotek användas för att kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.* Regionbiblioteket ska bidra till hållbara strukturer för samordning och marknadsföring av folkbibliotek, höja den digitala kompetensen på folkbibliotek, samt omvärldsbevaka det digitala området. I utkast till nationell biblioteksstrategi *Från ord till handling* (2018) framgår det att regional biblioteksverksamhet uppvisar stora skillnader och behöver stärkas och utvecklas i sex samverkande regioner och att: ”de har en stor potential att bidra till en jämlik biblioteksverksamhet för alla”.

Kultur att växa i. Kulturplan Kalmar län 2022 ingår i den regionala utvecklingsstrategin (RUS) och landstingsplanen samt styrs även av Agenda 2030. Den omfattar tre horisontella perspektiv: digital omställning, kompetensförsörjning och internationalisering.

Genom den så kallade kultursamverkansmodellen finansierar landstinget och staten gemensamt de

regionala kulturverksamheterna i hela länet. Övergripande mål enligt kulturplan 2018 är: kultur till barn och unga, jämställd, jämlik och tillgänglig kultur, kreativt klimat för kulturskapande. Det framgår även att kultur ska byggas på en demokratisk grund präglad av barn och unga, kultur till alla i hela länet, tillgänglighet, jämställdhet, integration och mångfald, internationell och interkulturell samverkan, hållbar utveckling samt kvalitet.

Av landstingets sammanfattning av dialogerna med länets kommuner i samband med strategiarbetet framkom det önskemål om ökad samverkan, behov av utvecklingsarbete, fokus på förmedling, samt behov av stöttning när det gäller kulurens egenvärde.

Enligt den gällande regionala biblioteksplanen *Kultur att växa i. Kulturplan Kalmar län 2022* fokuseras och prioriteras digital samordning för att medverka till en hög, likvärdig digital kunnsighet hos personal, utveckling och delaktighet, läsfrämjande insatser, stödjande strukturer för jämställd utveckling av biblioteken för ökad tillgänglighet för hela befolkningen och på att kommunicera bibliotekens möjligheter till medborgarna. Målen är att:

- Länets bibliotek är socialt och fysiskt tillgängliga för alla.
- Kommunernas folkbibliotek är digitalt samordnad.e
- All personal på folkbibliotek har en relevant kunskapsnivå inom digitala tjänster och system.
- Att folkbiblioteken har en likvärdig hög service och är flerspråkiga.
- Att länets alla barn och unga regelbundet får möta en författare inom kommunernas skolkulturgarantier.
- Att Kalmar län har en jämn könsfördelning bland personal, låntagare och besökare.
- Region Kalmar etablerar en nod för litteraturområdet.

Vid besök hos regionbiblioteket den 23 november 2018 november framgick det att bibliotekskonsulenterna i biblioteksteamet nyligen tillsatts och att de arbetar med strategier inom olika delområden och inte så mycket i nuläget med konkreta biblioteksprojekt. Undantag var *Läslov* – en gemensam läsfrämjandeansökan för länet för andra gången som rör åldern 6-19 år och *Läslust hela livet* - ett projekt i samarbete med studieförbundet Vuxenskolan och MTM (statlig Myndighet för Tillgängliga Media) under tre år. I detta sker arbetet varje kommunbibliotek för sig bland annat med att utbilda ”högläsare” för äldre. Regionbiblioteket arbetar däremot fortsatt med frågor som rör samordning, fortbildning, nätverk och prioriterade målgrupper (barn/unga, äldre, funktionshinder, mångspråk, nationella minoriteter .) I en folkbiblioteksgrupp ingår biblioteksföreträdare från Hultsfreds, Oskarshamn, Västervik och Nybro kommuner. I strategiarbetet ska det starta olika arbetsgrupper när det gäller läsfrämjande för barn/unga och vuxna. Likaså pågår det arbete med en digitaliseringsplan för hela länet och en mångfaldsstrategi. En förstudie pågår när det gäller att skapa länsgemensamma system för webb, lånekort med mera. Den ska presenteras i mars 2019 och rör bland annat digitala förutsättningar vid länets bibliotek. Länsbiblioteket planerar att presentera strategidokumentet för målområdena digitalisering, mångfald och läsfrämjande i juni 2019.

Det framkom vid dialogen med regionbibliotekets företrädare att regionbiblioteket i Kalmar inte längre har uppdrag när det gällde skolbiblioteksfrågan, men att de bidrog med att sammankalla skolbibliotekens skolbiblioteks nätverk. Vi återkommer till skolbiblioteksfrågan i Lägesrapport 2.

Av Landstingets beviljade projektmedel 2018 var Emmaboda kommun enbart berörd av: *The Glass Factory*, *The anatomical theatre – Interactive making* 100 tkr.

Kommunerna i länet har tidigare efterfrågat en gemensam insats för den ur bibliotekssynpunkt eftersatta åldersgruppen 16-25 år för att sprida goda exempel och idéer om att få ungdomar som påverkar, deltar och utövar kultur.

Kulturplanen för Kalmar läns politiska vision 2015-2017 var: *att i dialog med kommunerna pröva tanken att varje kommun, eller några tillsammans skulle ha ett länsövergripande ansvar för ett särskilt kulturområde*. Det skulle enligt visionen kunna vara ett område där de redan är föregångare, har höga ambitioner, kunnande eller särskilda förutsättningar. Emmaboda kommun uttryckte i det sammanhanget att de ville fokusera på litteratur: författare, läsning och berättelser. Av Landstingsförbundets kulturplan *Kultur att växa i* (2018) framgår det, som nämnts på sid 3, att en litterär nod för litteraturområdet skapats i Vimmerby utifrån Astrid Lindgrens Näs. Erika Månssons företag (Nilsson & Månsson) har fått i uppdrag att göra en förstudie om en litterär satsning i Kalmar län med bas i Vimmerby. Vimmerby kommun är uppdragsgivare och förstudien startade 1 september 2018 och avslutas 1 april 2020. Uppdraget är att genomföra en förstudie som ska ge förslag på hur en litterär nod ska ta form och organiseras:

- Analysera tidigare framtaget material; läsa in, intervjua och omvärldsbevaka.
- Göra handlingsplaner; konkret plan för [2019/2020](#), samt en 5 årsplan.
- Göra en resursbeskrivning; behov, tillgångar, möjliga finansieringskällor, partners och möjlig framtida organisation.
- Formulera en tjänsteprofil.

Enligt mailsvar (2018-12-10) arbetar företaget med intervjuer, analys av tidigare material, resursbeskrivning och framtida möjlig organisation. Det ingår även i uppdraget att ta in andra aktörer i länet (enligt nytt mailsvar 2019-12-17).

Andra läns/regionbibliotek

Flera läns- eller regionbibliotek har genomfört gemensamma digitala satsningar som Götabiblioteken som har gemensamt lånekort, katalogsystemtillgång, mediatransporter med mera. Frågor som rör länets uppgifter kommer att belysas ytterligare i lägesrapport 2.

Nationellt perspektiv

Från ord till handling På väg mot en nationell biblioteksstrategi (2018) är ett utkast till strategi och ett förslag till regeringen ska lämnas i mars 2019. Utgångspunkten är formulerat via en akronym HUMP (Hot/Hinder, Utmaning, Möjlighet, Problem) i vilka frågor som biblioteksväsendet behöver utvecklas, förnyas och förstärkas. De sex målområdena är demokrati, digitalisering, tillgänglighet, läsning, utbildning och infrastruktur. Kritik framgår i utkast till nationell biblioteksstrategi mot tillfälliga projekt som metod och istället förordar utredningen permanenta åtgärder och nivåhöjande anslag med strategisk inriktning ur ett användarperspektiv. Samordning och samverkan är ledord utifrån ett effektivt medels- och resursutnyttjande för att landets invånare ska få tillgång till en mer

jämlik och likvärdig biblioteksverksamhet. Tillgänglighet är ett uppdrag som innebär samhällsnytta, skapar legitimitet förutsatt att det finns professionell personal, samt att användarnas delaktighet ska skapa frigörelse och utveckling.

Bibliotekets identitet kan skapas genom olika metoder som stödjer människors informationssökning och behov av medier, litteratur, information och läsupplevelser.

Varje målområde beskrivs via en HUMP-analys, likaså möjliga åtgärder utifrån vilka som är ansvariga (på olika nivåer: kommunal, regional, nationell), samt utifrån vilka åtgärder som kräver ökade anslag.

I utredningens första rapport tar vi upp en del mål och åtgärder som föreslås av den nationella biblioteksstrategin som ingår i vårt uppdrag.

Var det framtida ansvaret kommer att ligga lokalt, regionalt respektive nationellt har betydelse när det gäller vad som kan föreslås i vår slutrapport. Osäkerhet råder eftersom beslut inte kommer att fattas inom de närmaste månaderna som rör den nationella biblioteksstrategin och på grund av att de regionala strategierna på målområdena: digitalisering mångfald och läsfrämjande ska lämnas först i juni. På grund av tidsmässiga skäl kommer vi sannolikt att föreslå och belysa olika tänkbara alternativ i vår slutrapport, eftersom nationella och regionala beslut inte har fattats innan vår slutrapport ska inlämnas.

Emmaboda kommuns samverkan med andra kommuner

I Glasriket-uppdraget arbetar Emmaboda och Nybro i Kalmar tillsammans med Lessebo och Uppvidige i Kronoberg med glas som utgångspunkt för utvecklingen. Enligt *Kulturplan Kalmar län 2015-2017* under rubriken: Kulturfrämjande verksamhet ska Regionförbundet arbeta med: *förnyelse av glaslet och utvecklingen av nya företag, produkter och tjänster med anknytning till glasriket.*

Sammanfattning av förutsättningar

Emmaboda kommun har goda geografiska förutsättningar med pendelmöjligheter till tre regionala större städer och en viss mindre utflyttning. Antalet utlån är högt och anslag är relativt goda, samt programverksamheten är god för barn och vuxna.. Kommunen har flera närbibliotek förutom ett huvudbibliotek. Biblioteksservice sker regelbundet av folkbiblioteken till barn och till utvalda åldrar/årskurser av barn, samt till förskolor och skolor och gymnasium. Regionbiblioteket i Kalmar satsar även på läsfrämjande insatser till barn och ungdomar. Boken kommer service sköts främst av huvudbibliotek och i viss mån av närbibliotek. Viss verksamhet sker när det gäller mångfald som: Låna en språkvän.

Alla bibliotek i Emmaboda har trådlös kommunikation och lånedatorer. Närbiblioteken har en till två publika datorer. En IT-bibliotekarie har nyligen tillsatts. Bibliotekspersonal har även tillgång till exempelvis Iphone. När det gäller digitalisering ingår biblioteket i den nationella och regionala satsningen: *Digitalt först Användaren i fokus* där bland annat kompetensinsatser sker till personal för att kunna tillmötesgå användarnas behov. Kalmar län genomför kompetenshöjande insatser för bibliotekspersonal bland annat när det gäller bland annat källkritik. I Emmaboda kommun och vid biblioteket sker mer generell utbildning i t ex. Word, Excel, PPT och Outlook och samarbete pågår

även när det gäller utbildning via en e-hälsogrupp. Ett självbetjäningssystem som beslutades 3 december 2018 håller på att installeras vid Huvudbiblioteket i Emmaboda.

Sammanfattning av problem- och behovsinventering

Vissa problem finns när det gäller modern digital och teknisk utrustning vid Emmaboda bibliotek (framgår av avslagen ansökan för få ett kommunalt DigidelCenter). Se sid 11. Likaså är inte alla lokaler tillräckliga och ändamålsenliga för att kunna införa ny teknik som meröppet och självbetjäning vid samtliga bibliotek.

Frågan belyses utförligare i lägesrapport 2.

Insatser behöver stärkas när det gäller arbete med elevers läs- och skrivsvårigheter, samt när det gäller läsfrämjande. Åldersgruppen 16-25 år är särskilt eftersatt och ska enligt regionala biblioteksplaner prioriteras framöver.

Avtal saknas med skola och bibliotek när det gäller skolbibliotek. Ansvarsfördelning mellan folk- och skolbibliotek tycks vara oklar inom Bildningsförvaltningen. Hela biblioteksväsendet har ett gemensamt uppdrag och ansvar när det gäller att bidra till medie- och informationskunnighet i befolkningen. Skolbibliotek ska i högre grad än i dag samarbeta med kommunernas AV-mediacentraler enligt utkast till nationell biblioteksstrategi *Från ord till handling* (2018). Det saknas ett separat gymnasiebibliotek i Emmaboda, men viss biblioteksservice sker via huvudbiblioteket. Ett problem är att region Kalmar saknar uppdrag när det gäller att bidra till skolbiblioteksutveckling och stödja folkbibliotekens arbete med detta förutom när det gäller fortbildningsinsatser som även erbjuds till skolbibliotekarier.

Antalet äldre blir allt fler och behov av olika slags biblioteksservice till målgruppen kommer att öka. Även region Kalmar arbetar med frågan när det gäller läsfrämjande även för vuxna och äldre. Frågan kommer att belysas utförligare i nästa lägesrapport.

Ett tidsmässigt problem är att strategiskt arbete pågår parallellt både regionalt och nationellt och att dessa arbeten inte kommer att vara klara och beslutade när denna utrednings slutrapport ska överlämnas. Arbetet behöver därför koncentreras till lokala aktuella frågor i Emmaboda, samtidigt som öppningar och alternativ kan komma i och med regionala och nationella erfarenheter. Intressant utvecklingsarbete pågår även i andra kommuner bland annat när det gäller olika insatser att stärka bibliotek med hjälp av Stärkta biblioteksmedel från Statens Kulturråd.

Sammanfattning av förbättrings- och utvecklingsområden

Utgångspunkten är främst fastställda mål i Emmaboda kommuns bildningsförvaltning:

Bidra till att öka läs- och skrivförmågan hos skolelever

Arbete med att öka skriv- och läsförmågan hos elever är prioriterat, likaså läsfrämjande arbete, men kan behöva intensifieras. Arbetet framförallt med målgruppen 16-25 år behöver stärkas och

utvecklas. Samarbetet behöver formaliseras med avtal inom bildningsförvaltningen, när det gäller ansvars- och resursfördelning mellan skola och folkbibliotek.

Mångfald - integration

Visst arbete pågår i kommunen och vid biblioteken, likaså från regionbibliotekets sida, men arbetet kan stärkas bland annat när det gäller nyanlända framförallt barn och unga. På sikt behöver anställda med annan språk- och kulturbakgrund rekryteras.

Tillgänglighet – delaktighet

Den fysiska tillgängligheten kan vidareutvecklas när det gäller HB och närbibliotekens lokaler, utrustning och media inte minst för prioriterade målgrupper. Exempel är ökad framkomlighet mellan bokhyllor för rullstolsbundna och hörselslingor. En viktig del i detta arbete är även att vidareutveckla brukarmedverkan d v s invånarnas delaktighet.

Digitalisering och kompetensinsatser

Flera områden behöver utvecklas när det gäller lokaler, digital utrustning och även bibliotekspersonalens och allmänhetens kompetens som: vardags-IT (använda Iphone, Ipad och läsplattor, biblioteks-IT (som IKT och MIK). Även tillgång till IT-utrustning (bibliotekspersonal och låntagare) behöver kompletteras och även uppdateras. Stöd finns från regionbiblioteket framförallt när det gäller kompetensinsatser men även kommunen kan behöva satsa medel för att kunna öka det digitala deltagandet och olika prioriterade målgruppers delaktighet och därmed bidra till att stärka demokratin. En utredning pågår angående gemensamt bibliotekssystem för kommunbibliotek i Kalmar län (som katalog, lånekort, reservationer av media och hemsida). Enligt *Från ord till handling* (2018) pågår det förstudier 2018/2019 för att undersöka om nationella digitala bibliotekstjänster ska byggas.

Det litterära Emmaboda

Goda förutsättningar finns lokalt som kan utvecklas lokalt mellan olika samarbetsparter. Ansökan av externa medel kan behöva ske för att kunna stärka och vidareutveckla arbetet eftersom Kalmar regionen tycks planera främst med fokus kring Astrid Lindgren (visst stöd kan ske till andra litterära områden kan ske från regionen enligt utredning som pågår till april 2019).

Samarbete med partner lokalt och externt i olika frågor

En del samarbete finns i olika frågor med intilliggande kommuner som Torsås, Nybro, Lessebo och Uppvidinge, detta kan vidareutvecklas med någon kommun som Tingsryd när det t ex gäller anskaffning av biblioteksbuss eller bokbil. Samarbetsfrågan kommer att belysas mer ingående i lägesrapport 2 och i slutrapporten, liksom stöd i framtiden från exempelvis regionbiblioteket.

Stöd till lokala företag

Bibliotekets stöd med t ex informationssökning till lokala företag i Emmaboda kan utvecklas.

Fortsatt arbete inför lägesrapport 2

Samtliga ovanstående förbättrings- och utvecklingsområden kommer att belysas ytterligare i lägesrapport två. Kvarvarande två närbibliotek kommer att besökas och sammanställas liksom rapport från swot-analys med personal. Likaså summering av en fokusgrupp med allmänheten. I nästa fas planeras fördjupande intervjuer med bildningsförvaltningens ledningsgrupp och med olika

specialister inom olika sakområden. Uppföljning kommer även att ske av påbörjade insatser och av de olika uppdrag och arbeten som pågår regionalt och nationellt.

Inför slutrapporten

Förutom summering och slutsatser utifrån lägersrapport 1 och 2 kommer konkreta förslag till åtgärder och insatser för hela biblioteksverksamheten i Emmaboda (för huvudbibliotek och närbibliotek) samt en viss redovisning av nuvarande och alternativa kostnader att ingå i slutrapporten.

Litteratur:

ANDT- Emmaboda kommun 2017.

Ansökan om att starta ett DigidelCenter i Emmaboda kommun. 2018-09-26

Barnplan Emmabodamodellen

Beslutade och pågående projekt. Fördelade projektmedel 2018. Landstinget i Kalmar län.

Blankett för Riskbedömning och Handlingsplan Bildningsförvaltningen. Emmaboda kommun. Bildningsförvaltningen.

Digital strategi för folkbiblioteken i Blekinge och Kronoberg samt Biblioteksutveckling 2017-2020.

Emmaboda Kommunfakta 2016. Statistiska centralbyrån.

Emmaboda kommun vår framtid. Vision, utvecklingsområden 2015-2018. (KF-beslut 24 mars 2015 § 9)

Emmaboda.se/kultur. Kultur i Emmaboda i dag. Emmaboda kommun.

Från ord till handling På väg mot en nationell biblioteksstrategi (2018). Kungliga biblioteket Nationell biblioteksstrategi. Utkast.

Handlingsprogram för läsfrämjande.(2014) Statens Kulturråd.

Kultur att växa i Kulturplan Kalmar län 2022. (2018). Landstinget i Kalmar län.

Kulturens del i jämställd tillväxt (2015)). Landstinget i Kalmar län.

Kulturplan Kalmar län 2018/2019 till 2021/22). Landstinget i Kalmar län.

Kulturplan Kalmar län 2015-2017 (2015). Regionförbundet i Kalmar län.

Med läsning som mål – om metoder och forskning på det läsfrämjande området. (2015). Statens Kulturråd.

Metodhandbok Ny resurs i Emmaboda. Integration börjar där människor möts. (2017). Emmaboda kommun.

Näringslivets utveckling i Emmaboda kommun 2017. Statistik och fakta.

Sveriges nya geografi (2018). Arena för Tillväxt. Sweco.

Muntliga källor:

Regionbibliotek Kalmar 3 konsultter 23 november respektive 7 december 2018.

EMMABODA BIBLIOTEK

LÄGESRAPPORT 2

2019-08-27

Margareta Lundberg Rodin
Johannes Wagner

EMMABODA BIBLIOTEK

LÄGESRAPPORT 2 2019-03-01 (slutreviderat 19 08 27)

I Lägesrapport 1 belyses främst lokala förutsättningar allmänt och en del regionala förhållanden framförallt ur biblioteksperspektiv. Lägesrapporten avslutades med en summering och en plan över planerat arbete inför Lägesrapport 2.

Innehållet i denna rapport består främst av en mer ingående belysning och analys av de problem och utvecklingsbehov som framkom i arbetet med Lägesrapport 1. En swot-analys genomfördes med alla biblioteksanställda den 18 december 2018. Alla biblioteksenheter har besökts under öppetid och några intervjuer med bibliotekspersonal har genomfört. Fakta och intryck från biblioteksbesök och intervjuer har sammanställts. Material har även insamlats från andra kommuner och myndigheter för att kunna göra jämförelser och för att få idéer och förslag till prioriterade utvecklingsområden inför utredningens slutrapport (20 april 2019).

Bibliotekspersonalens synpunkter

Den 18 december 2018 genomfördes en fokusgrupp med hjälp av en SWOT-analys där all anställda vid biblioteken i Emmaboda deltog. Resultatet blev följande:

När det gäller styrkor framfördes detta:

Bra personalklimat och gott samarbete uppfattas hos bibliotekspersonalen.

De upplever att de har engagerade kompetenta kollegor i varandra.

Fulltalig personal anses vara en stor fördel och att även ha vikarier.

Bra utvecklingsmöjligheter finns likaså förändringsvilja och framåtanda, samt att biblioteksarbetet uppfattas vara målinriktat.

Arbetsuppgifterna är många och varierande, vilket upplevs positivt, likaså att personal vågar testa.

Viktigt med god lokalkännedom, att ha bra kontaktnät och kontakt med föreningar.

Bra öppettider, god tillgänglighet, bra utbud, lokaler, arrangemang och goda budgetresurser att köpa in media för och ge låntagare god biblioteksservice utifrån deras frågor och tjänster.

Bibliotek är mötesplatser, sociala träffpunkter och låntagarna mellan 0-100 år är överlag nöjda.

Positivt med närhet till förskola och skolbibliotek i skolan, vilket innebär närhet vid elevers projektarbeten.

När det gäller svagheter framkom detta:

För lite pengar.

Ensamarbete är otrött.

Långa arbetspass, mycket diskpass och klassbesök. För många arbetsuppgifter, kan t ex inte delta i projekt. Hög arbetsbelastning – alltför många målgrupper. Olika rutiner gentemot låntagare leder till brister och olika servicenivåer.

Bristande struktur i biblioteksorganisationen och otydliga ansvarsområden.

Biblioteket uppfattas inte nå ut tillräckligt med sin marknadsföring.

Brister uppfattas när det gäller kommunikation med olika samarbetsparter.

Bokbeståndet behöver gallras mer. Jobbar traditionellt främst gentemot svenskämnets lärare.

Bristande intern kunskap om vad HB (Huvudbibliotek) respektive närbibliotek (NB) gör.
Svårt hitta mötestider HB-NB.

HB uppfattas som äldre, slitet och inte anpassat för olika funktionshinder och dessutom saknas det ungdomsavdelning. För få platser finns för datorer, studier och för barn/unga. HB erbjuder tjänster som inte alla känner till. Problem med takdropp.

För små lokalutrymmen på vissa närbibliotek och brist på tillräckligt ändamålsenliga lokaler.

Närbiblioteket är en del av skolan och ändå inte. Lärare har olika syn på biblioteket.

Ständiga personal- och rektorsbyten vid skolor upplevs som problem.

Svårt att dra gränser när det gäller vad som är bibliotekens uppdrag.

Vad är politikernas inställning till biblioteken och deras verksamhet?

Tung och lång beslutsgång uppfattas råda i kommunen och förvaltningen.

När det gäller upplevda ”hot” i framtiden framkom dessa synpunkter:

Kunskapsbrist uppfattas finnas hos beslutsfattare (politiker och tjänstemän) när det gäller bibliotek – vilket gör att ingen uppfattas ta strid för biblioteken.

Kommer det att bli personal och budgetnedskärningar?

Mer pengar behövs för att få ordning på en del bibliotekslokaler.

Platsbrist på skolor drabbar närbibliotek, som får flytta eller stängas, vilket leder till brist på långsiktighet. Problem är även att inte ha mandat över bibliotekslokalerna.

Ett annat problem är när andra myndigheter hänvisar till bibliotekets service vilket är särskilt problematiskt när det gäller sekretessfrågor.

Problem upplevs med närbibliotekens hyresvärdar när det gäller teknisk/vaktmästarservice och att uppgifter åläggs biblioteksanställda som inte hör till biblioteksverksamheten.

Osäkerhet upplevs av låntagare som inte är trygga med alla besökare (utan är rädda för vissa).

När det gäller förbättringar & möjligheter framkom följande önskemål:

Personal behöver få mer utbildning i digitala frågor.

Målgruppsanpassa verksamheten mer. Utöka biblioteksservicen när det gäller undervisning, handledning och e-service.

Kan utveckla mycket med det vi har som kompetent personal och även värna om demokratin.

Kan förhållandet att Emmaboda är beläget mellan tre städer utvecklas mer?

Marknadsföra och informera mer och på nya sätt bland annat när det gäller litteratur som inte används så mycket. Locka fler låntagare framförallt unga.

Informera politiker om resultat av denna utredning.

HB: Utveckla flytta rum, möblera om för att få bättre och mer studieplatser, aktiviteter mer för barn och framför allt ungdomar. Behöver få mer resurser till inredning och till om-tillbyggnad. Lokal med egen ingång för arrangemang önskas, samt att använda utrymmet i parken mer sommartid.

Anpassa mer till lokala förhållanden vid närbibliotek i olika delar av kommunen.

Förbättra säkerhet för personalen, speciellt vid ensambemanning (NB).

Skilja folk- och skolbibliotek åt. Förbättra samarbetet mellan bibliotek och skolor. Utveckla skolbiblioteken. Ett särskilt gymnasiebibliotek behövs.

Analys och sammanfattning av resultat från SWOT-analys

Mycket upplevs som positivt när det gäller biblioteksverksamhetens styrkor som god sammanhållning, kompetens och framtida möjligheter. Samtidigt uppfattas en viss osäkerhet när det gäller politik och medel i framtiden till det som anses behöver förbättras eller utvecklas.

Behov finns när det gäller anslag till inte tillräckligt anpassade och ändamålsenliga bibliotekslokaler (framför allt ungdomar och olika funktionsvariationer vid HB) eller brister när det gäller t ex digital utrustning.

Målgrupperna är (väl) många och vissa grupper uppfattas inte få tillräcklig service som unga och problem i och med att antalet äldre ökar i befolkningen. Behov av att se över arbetsuppgifter, rutiner, arbeta med mediabeståndsgallring och även den inre organisationen framkom. Nuvarande biblioteksservice uppfattas kunna vidareutvecklas framförallt när det gäller skolbiblioteksfrågor, externt samarbete och marknadsföring.

Dialogmöte med allmänheten

Den 10 januari 2018 lämnade 15 personer förslag och kommentarer angående bibliotekens verksamhet i Emmaboda. Flest (11) ansåg att tak och tillbyggnad vid biblioteket i Emmaboda behövde prioriteras. Fyra personer önskade: fler föreläsningar och författarbesök, poesikvällen, samt mer tystnad och studio för lärande. Tre låntagare ansåg att biblioteket skulle fortsätta i samma anda som tidigare, önskade mer öppet sommartid, samt generations-främjande sammankomster för yngre, äldre och alla mittemellan – via möten med berättande. Ett par önskade skivverkstad och datorhjälp. Övriga synpunkter var: lokaler för kultur -aktiviteter, bättre toaletter, språkcafé, större plats för släktforskare/släktforskningsrum, hålla öppet från klockan tio. VR-set. filosofikvällen, samt läxhjälp föreslås. Några deltagare hade även skrivit kommentarer som att: biblioteket är den viktigaste offentliga platsen i Emmaboda, de får trevligt bemötande och bra service t ex med fjärrlån, samt att det är bra att Lindås är öppet två ggr/vecka. Frågor ställs om: utställande/förvaring av dagstidningar och tidskrifter, stationen Hjulet, om elektronisk utveckling, samt om mosaikskulptur på skolgård.

Jämförelse med andra kommuners biblioteksservice

Emmaboda bibliotek har enligt flera dokument en god servicenivå jämfört med andra kommuner. En jämförelse har gjorts utifrån information från sju kommuners hemsidor i liknande kommunstorlek (9 000-10 000 invånare) i följande avseenden: antal biblioteksenheter, öppettider samt en del annat av intresse för utredningen.

Kommun	Borgholm	Gnosjö	Kävlinge	Markaryd	Töreboda	Uppvidinge	Årjäng
Enheter	HB, 3 filialer, 4 skolbibl =7 enheter	3 enheter Gnosjö: G Hillers-torp: H (plus 1 stängd enhet p.g.a om- byggnad)	2 enheter Kävlinge o Lödde- köping	4 enheter + Boken- kommer	HB 2 filialer= 3 enheter + Boken- Kommer	5 enheter + ett gymnasie- bibliotek = 6 enheter	2 enheter
Öppettider	45 t/v totalt alla enheter	G: 36 t/v + 105 t/v meröppet. H: 22 t/v. Totalt 58 t/v	8 t/d vardera med pers. = 56 t/v Meröppet	Markaryd 32 t/v och 2 enheter 19,5 t/v & 6 t/v = 57	HB 43 t/v + 2 filialer 10 t/v vardera Totalt: 63 t/v	Totalt 59 t/v på 5 enheter med mellan 6-16 t/v	HB i Årjäng 39 t/v Filial i Töcks-

		öppet med bemanning Totalt meröppet 127 t/v	(84 resp. 91 t/v =175 t/v)	t/v (2 ska få mer-öppet) enhet saknas Totalt 130,5 t/v Meröppet: 7-22 (105 t/v)		Plus Gymnasiet 8 t/v = 67 t/v	fors 20 t/v Totalt 59 t/v
Annat	HB skolbibl för gymn o komvux Flera läsprojekt	Biblioteksplan Avtal med 2 skolor, VP finns med Utbildnings- och även Socialförvaltningen	Biblioteksplan		Biblioteksplan under revidering Enkät tv-spel. Tillgänglighetsguide Samarbete: Gullspång & Mariestad	Biblioteksplan	Del av Bibliotek Värmland

Av sammanställningen kan konstateras att de sju jämförbara bibliotekssystemen i denna kommunstorlek har två till fem biblioteksfilialer. I en kommun ingår fyra skolbibliotek i biblioteksorganisationen och i en kommun ingår ett gymnasiebibliotek. Inklusivt dessa biblioteksutbildningsenheter har två kommuner sex respektive sju enheter. Vid en jämförelse mellan de sju utvalda bibliotekssystemen och Emmaboda bibliotekssystem kan det konstateras att Emmaboda har relativt många (8) biblioteksenheter, jämfört med de utvalda kommunerna. Om biblioteket i Vilhelm Mobergs-gymnasiet hade varit och betraktats som en egen enhet hade de varit nio. Boken kommer-verksamhet har två av de sju utvalda bibliotekssystemen enligt respektive hemsida, men det kan finnas fler och eventuellt även skolbibliotek och annat som inte framgår av hemsidorna.

De sju utvalda kommunernas öppettider (med personal) varierar mellan 45 och 67 timmar per vecka. Tre av de sju kommunerna har infört meröppet och där är öppettiderna med självbetjäning mer omfattande: 105 respektive 127 timmar/vecka. Flertalet har biblioteksplaner enligt hemsidan. En kommun (Gnosjö) har avtal med två skolor och har även utarbetat gemensamma verksamhetsplaner med utbildnings- respektive socialförvaltning i samarbetsfrågor. När det gäller bemannade öppettider har fyra kommuner: 45, 56, 57, 63 och 67 öppettimmar per vecka, vilket är lägre än Emmabodas 76,5 t/v (HB och närbibliotek ingår). Jämfört med de tre kommunerna som har (obemannat) meröppet 127, 130 respektive 175 t/v så är öppettiden i Emmaboda relativt låg. Vi återkommer till frågan om meröppet på sidan 8.

HB och närbiblioteken

Här följer kortfattade beskrivningar av Emmabodas biblioteksenheter som har besökts följt av några kommentarer. Därefter redovisas några betydelsefulla faktorer som utgör grunden för hur

bibliotekssystemet ska kunna organiseras på effektivare

Huvudbiblioteket (HB)

Av Emmaboda kommuns 9 407 invånare bor drygt hälften i tätorten. HB är relativt centralt beläget i en folkets husbyggnad med vilken de har gemensam entré.

Biblioteksytan är 1010 m², varav 115 m² är magasin. HB har öppet sex dagar totalt 43 t/v. En översyn pågår av kostnader för lokaler, energiförbrukning etc. Förutom bibliotek finns det en relativt stor utställningshall främst för konst, vars utställningar beslutas av en konstförening med två års framförhållning. Lokalen som är helt öppen gentemot biblioteket används även för t ex barnprogram. HB ska även fungera som gymnasiebibliotek för Vilhelm Mobergsgymnasiet (som saknar eget bibliotek) och dessutom som skolbibliotek för Bjurbäcksskolans förskola och fritidshem. Däremot har varken skolan eller folkbiblioteket biblioteksservice för årskurs F-3 och avståndet från skolan är dessutom relativt långt till HB för mindre barn (cirka en kilometer).

Problem med nuvarande bibliotekslokal är förutom allmänna renoverings- förnyelse och tillgänglighetsbehov att det saknas utrymme för ungdomar och även tillräckligt med studieplatser. Folkets Hus har ansökt och beviljats medel av Boverket för två studierum som ska skapas inom Folkets Husdelen, där det nu finns ett mötesrum. Ett gemensamt bokningssystem för studierummen ska anskaffas. I nuläget bokas utrymmen som Dackesalen i Folkets hus för större publika biblioteksarrangemang, vilket kräver extrapersonal. Utrymmet mot parken anses kunna användas mer under sommarhalvåret om förutsättningarna (mark och utemöbler) förbättrades.

Vissa utrymmen för olika biblioteksfunktioner är otillräckliga och behöver ses över. Likaså är det trångt mellan bokhyllor och en del hyllor är för höga för t ex personer med rörelsehinder. Olika förslag till om- och tillbyggnad finns men har ej genomförts. Utlån/informationsdisken uppfattas vara för stor och ska minskas i storlek, samt flyttas. Publika datorer håller på att bytas ut, likaså pågår införande av självbetjäningssystem. Under öppettid är HB:s låne/infodisk bemannad av två personer. Anställda vid HB har flera olika funktioner och arbetar med flera målgrupper förutom att de tjänstgör vid HB arbetar de vid gymnasium, skolor och med boken kommer-verksamhet. Viss service sker centralt vid HB för alla biblioteksenheter. Frågan om vad som kan vara bäst när det gäller organisering av biblioteksservice och tjänster centralt eller lokalt kommer att belysas i slutrapporten. Bred kompetens är ofta fördelaktigt samtidigt krävs det spetskompetens och specialisering för vissa arbetsuppgifter.

Bjurbäcksskolans bibliotek

Bjurbäcksskolans bibliotek är i första hand avsett för hög- och mellanstadieelever, men media får även lånas av allmänheten. Skolbibliotekets yta är 293 m² bemannas och bekostas av kommunbiblioteket, likaså mediabeståndet och skolbiblioteket har gemensamt datorsystem med det övriga bibliotekssystemet. Av hemsidan framgår att det finns en avdelning med litteratur för pedagoger och att det bland annat satsas på musiklitteratur, ljudböcker, samt ungdomslitteratur på engelska. Det hänvisas till åtta länkar på hemsidan för unga biblioteksbesökare. För närvarande är anslaget för media 80 000 kr per år. Skolan (via Tekniska kontoret) står för lokaler, hyra, inventarier och städning. Biblioteket har öppet alla vardagar: 21 timmar och 15 minuter per vecka. Skolbibliotekarie Malin Appelberg har bibliotekschefen som chef och inte rektorn vid skolan. Bibliotekarietjänsten omfattar 75 % av heltid. Hon arbetar även med traditionella

skolbiblioteksuppgifter och med att lära elever hur de t ex kan söka kunskap på nätet, utifrån ett källkritiskt perspektiv, bland annat används förlaget Gleerups bok "Källkritik". Bibliotekarien ger söktips inför googlesökningar och visar även hur lätt det är att manipulera bilder. Likaså demonstreras även "Länkskafferiet" som är en bra kritiskt utvald länksamling.

Appelberg samarbetar med lärare framförallt svensklärarna. Ofta genom att visa och berätta om kapitalböcker och bilderböcker. Elever kommer ofta på besök klassvis till biblioteket t ex när de arbetar med ett tema. Vid något tillfälle har bibliotekslokalerna varit ifrågasatta.

Skolan hade behov av t ex övervåningen. Argument för ett bra och rymligt skolbibliotek är att elever skall kunna låna, sitta och plugga, få möjlighet till egen tid och ges möjlighet till biblioteksundervisning. Biblioteket uppfattas av Appelberg fungera som ett mellanting mellan lärosal och fritidsgård. En del elever kommer enbart för att de är lediga och inte har något annat för sig. De databaser som används är främst Landguiden (som tillhör HB), Artikel-Sök och Alex författarlexikon. National Encyklopedin (NE) har skolan periodvis prenumererat på. Just nu har de ej abonnemang på NE. Skolbiblioteket har i nuläget inte tillgång till någon form av Skolbibliotekscentral. När det behövs extra resurser får huvudbiblioteket stå för dem.

Boda glasbruks närbibliotek

Boda Glasbruksbruks närbibliotek på 95 m² (vårt intryck är att biblioteksutrymmet var mindre men vi har förstått att biblioteket även använder, foajén, toaletter, hallen med hyllor, det lilla rummet och ibland även köket och ett skåp längre in i huset som något slags magasin). Närbiblioteket finns i en nedlagd skola i utkanten av bebyggelsen. Lokalfrågan har diskuterats i flera gånger i berörda nämnder och KF beslutade 2017-12-18 178 § att biblioteket ska ha nuvarande placering men att säkerheten ska ses över och att Boda Glasbruks lokaler kan vara ett lokalalternativ framöver. Boda biblioteket är enbart öppet tre timmar en dag i veckan. Biblioteksutrymmet liksom mediabeståndet är mycket begränsat och biblioteket saknar en egen direkt ingång. Det finns däremot en ramp för rullstol/rullator och en automatisk dörröppnare. Lokalen är tröskelfri och det finns en RWC. Det bemannas av biblioteksassistent Lotta Lejon Stenberg, som även tjänstgör vid Lindås bibliotek. Besökarna är mest äldre vuxna och biblioteket är en viktig mötesplats för dem. Av hemsidan framgår det att närbiblioteket även erbjuder Boken kommer-verksamhet och att det kan förekomma aktiviteter där under kvällstid.

Eriksmålas närbibliotek

Eriksmåla/Åfors har 216 invånare. Där finns ett mindre närbibliotek (39,8 m²) beläget i en f d skola där det pågår förskoleverksamhet. De har en gemensam entré, men var sin ingång i hallen där det finns ett bokinkast. Vanligtvis är närbiblioteket öppet en dag per vecka, men under Johansfors stängning är Eriksmåla öppet två dagar i veckan klockan 15-18. Totalt är biblioteket i nuläget öppet 6 timmar/vecka och bemannat av Agneta Karlsson Vi konstaterar att lokalen och mediabeståndet är mycket litet och att det saknas WC, arbetsrum och pentry för personal. Skylt tycks saknas vid vägen och skylten på byggnadens fasad är av minimal storlek. Handikappramp finns för rullstol och rullator och byggnaden är tröskelfri. Vid besöket nämns det att det kan vara vissa svårigheter på grund av avståndet till parkering och även att ta sig in via förskolans grind till området för personer med rörelsehinder. 15-20 vuxna besökare kommer under öppettiden, varav en del nu är från Johansfors. Besökarna är mest äldre vuxna och biblioteket är en viktig mötesplats för dem. Även

familjer besöker biblioteket, likaså förskolan intill. Sex Boken-kommer-låntagare finns och av hemsidan framgår det att närbiblioteket erbjuder boken kommer och att det kan förekomma aktiviteter där kvällstid. Ett bokinkast finns innanför ytterdörren.

Johansfors integrerade folk- och skolbibliotek (stängt under två år)

Johansfors har 457 invånare och där finns det ett integrerat folk- och skolbibliotek på 168 m² som är stängt under två år för att användas som fritidshem. En mindre yta på 25 m² i lokalen används som skolbibliotek. En om- och tillbyggnation pågår av skolan. Enligt uppgift är merparten av mediabeståndet nerpackat i lådor under ombyggnaden. Det framgår av hemsidan att det finns en ramp för rullstol/rullator och en automatisk dörröppnare. Lokalen var tröskelfri och det finns en RWC och tillgång till parkering. Biblioteket bemannades av Agneta Karlsson, som även tjänstgör vid Eriksmåla bibliotek, vilket har öppet en extradag under Johansfors stängning. Av hemsidan framgår det att närbiblioteket även erbjöd Boken-kommer och att det tidigare även förekom aktiviteter där kvällstid. På grund av stängningen har inte biblioteket besökts av oss utredare utan har endast betraktats utifrån.

Lindås integrerade folk- och skolbibliotek

Bibliotekets yta är 116,6 m² och det är öppet två dagar fyra timmar i veckan d v s åtta timmar för allmänheten. Dagtid kan även inbokade klasser och grupper från skola och förskola besöka biblioteket. Det bemannas av biblioteksassistent Lotta Leijon Stenberg, som även tjänstgör vid Boda bibliotek. Biblioteket ligger endast 3,5 km från tätorten i Emmaboda och saknar egen ingång, så entré kan enbart ske via skolans lokaler. Lokalen är relativt stor, modern, funktionell och trevligt inredd har även konstnärlig utsmyckning. Biblioteket har ett varierat mediabestånd, en del av lokalen för barn och det finns även ett par studieplatser. Av hemsidan framgår det att närbiblioteket även erbjuder Boken-kommer och att det kan förekomma aktiviteter där även under kvällstid. Biblioteket är handikappanpassat och har även RWC. Det finns god parkeringsmöjlighet alldeles intill byggnaden.

Långasjöes närbibliotek

Bibliotekets yta är 83 m² är inrymt i Långasjö sockenstuga och området har 338 invånare. Biblioteket finns i nedre våningen och är trevligt och relativt funktionellt inrett för barn och vuxna låntagare, även om biblioteksutrymmena delas av ingång och hall i mitten av lokalen. Det har öppet en dag 3,5 timmar per vecka för allmänheten. Fiberkabel har dragits in för att få tillgång till internet. En trappa upp har Svenska kyrkan körverksamhet, där har även sällskapen för författare Gertrud Lilja och konstnär/författare Elisabeth Bergstrand-Paulsens viss verksamhet. Biblioteket var stängt nästan ett år efter att ha flyttats från skolans lokaler för att förskolan behövde ha tillgång till lokalen. Bibliotekarie Marie Hinderyd arbetar 1,5 dag/vecka vid Långasjö närbibliotek men tjänstgör även i Vissefjärda. Efter flytten har hon i stället besökt skolan, lånat ut manuellt och även skickat boklådor.

Dagtid är nuvarande bibliotek även öppet för inbokade klasser och grupper från förskola/skola. Skolan har en egen nyckel, men en vuxen måste vara med när skol- och förskolebarn besöker biblioteket. Besökarna är mest vuxna äldre och är en viktig mötesplats för dem (BBL 2018:5). Av hemsidan framgår det att närbiblioteket även erbjuder Boken kommer och att det även förekommer aktiviteter där kvällstid. Biblioteket är tillgängligt via en ramp och har även bokinkast utanför.

Vissefjärdas integrerade folk- och skolbibliotek

Vissefjärda har ca 665 invånare och är beläget 1,5 km sydost om Långasjö. Biblioteket på 192,2 m² är inrymt i en F-6-skola, med cirka 110 elever. Ett fritidshem finns alldeles intill. Biblioteket har två ingångar i skolbyggnaden och även en egen publik ingång. Det är öppet två dagar i veckan klockan 15-19 för allmänheten d v s åtta timmar per vecka. Arbetsrum, WC och pentry finns för bibliotekspersonal. Omkring 15-20 personer kommer per kväll många är 55 plus, men även barnfamiljer kommer på besök. Dessutom har lärare tillträde till biblioteket och kan även låna ut media till elever. Bra utrymme finns för t ex klassbesök och sagostunder (en gång i månaden). Årskurs tre och fem undervisas i informationssökning och viss källkritik. Mellanstadiet får bibliotekskunskap terminsvis och även bokprat en gång i månaden. Mycket arbetstid går åt till att hantera media. Bibliotekarien Marie Hinderyd arbetar även vid Långasjö närbibliotek. Av hemsidan framgår det att även Boken-kommer erbjuds och att det förekommer aktiviteter. Biblioteket är tillgängligt för rullstolsbundna med automatisk dörröppnare och har även RWC. En intilliggande parkeringsplats finns.

Faktorer av betydelse för biblioteksystemets organisering

Avstånden mellan biblioteksenheterna i Emmaboda kommun är en faktor som har betydelse när bibliotekverksamheten ska ses över och effektiviseras:

Från: HB - till: Boda: cirka 21 km
Från: HB - till: Vissefjärda: cirka 14 km
Från: HB - till: Eriksmåla: cirka 13 km
Från: HB - till: Johansfors: cirka 10 km
Från: HB - till: Långasjö: cirka 10 km
Från: HB - till: Lindås: cirka 3,5 km
Från: HB - till: Bjurbäcksskolan: cirka 600 - 800

Övriga avstånd: från Eriksmåla till Vissefjärda: cirka 26 km och från: Boda till Vissefjärda 30 km.

Vi redovisar här även en del andra faktorer av betydelse som: invånarantal (en del saknas), närliggande kommunal service (skola, förskola, äldreboende, fritidsgårdar) för att kunna avgöra vilken form av biblioteksservice som kan vara mest lämplig att bedriva centralt respektive lokalt. Utifrån kommunens och bildningsförvaltningens prioriteringar ska olika målgrupper (barn, ungdomar och äldre) erbjudas biblioteksservice på bästa sätt geografiskt i kommunen. I slutrapporten belyses även planering och organisering för att förbättra och utveckla biblioteksservice som: skolbibliotek, läsfrämjande arbete, ungdomsverksamhet, verksamhet för äldre och personer med funktionsvariationer, digitalisering, tillgänglighet, delaktighet, tillit, samt

marknadsföring och det litterära Emmaboda. Även olika tänkbara alternativa förbättringar och effektiviseringar kommer att beskrivas i slutrapporten som att öka ytor/bygga till, disponera ytor/lokaler, komplettering av IT, digital utrustning, mobila alternativ, samt införande av meröppet. Tabellen nedan kan användas för att planera och fördela olika bibliotekstjänster och visar lokala verksamheter (uppgifterna är hämtade från Emmaboda kommuns hemsida) av betydelse för bibliotekstjänsternas utformning:

TÄTORTER	Alguts- boda	Emma- boda	Boda	Broa- kulla	Eriks- måla/Åfors	Johans- fors	Lindås	Långa- sjö	Visse- fjärda
Invånare		4978			216	457		332	665
Förskolor		2		1	1		1	1	1
Gr 0-6 årskurs		1				1	1	1	1
Fritidsgårdar		1	1	1	1		1	1	1
Gr årskurs 7-9, Särskola Gymnasium		1 1 1							
Allaktivi- tetshus (soc)	1	1					1	1	1
Äldre-/ Demens- Boende		3 1						1	1
Bibliotek		1	1		1	(1)	1	1	1

Pågående utvecklingsarbete i andra kommuner

Olika projekt pågår i en rad olika kommuner med bland annat insatser via Stärkta bibliotek med hjälp av bidrag från Statens Kulturråd till 198 kommuner (enbart två blev utan stöd). Ett urval av pågående utvecklingsarbete och projekt kan fungera som inspiration beskrivs i följande avsnitt: meröppet, mobila bibliotek, skolbibliotek, läsfrämjande, integration, IT-satsningar & digitala tjänster, äldre, personer med funktionsvariationer, tillgänglighet, delaktighet, tillit och marknadsföring.

Meröppna bibliotek (öppet med självservice)

Meröppna bibliotek är ett sätt möta förändringen i samhället. Många förvärvsarbetande har inte möjlighet att gå till biblioteket under arbets/kontorstid och vill istället använda kvällar och helger. Dessutom är det kostsamt för kommuner med kvälls- och helgpersonal. För att utöka framförallt öppettiderna och tillgång till biblioteksservice kan meröppet (öppet med självservice) vara ett alternativ. Det innebär att låntagaren kan låna och lämna via en självbetjäningssautomat, samt läsa

böcker i biblioteket utan att det är bemannat av bibliotekspersonal. Likaså kan de hämta reserverade böcker, använda publika datorer, trådlös internetuppkoppling, sökdatorer, samt studera, skriva ut och kopiera. Dessutom läsa dagstidningar och tidskrifter och släktforska. Bibliotek kan också i vissa fall utnyttjas som demokratiska mötesplatser, föreningslokal mm. Några bibliotek lånar ut sina lånedatorer under meröppetiden. Meröppet-användare måste underteckna ett meröppet-avtal och ha fyllt 18 år. Ett alternativt är att 16-18 åringar som går på gymnasiet eller via vårdnadshavares godkännande får tillgång till meröppet.

Först ut med meröppet var Veberöd i Skåne som införde meröppet redan 2009. Sedan dess har 87 kommuner infört meröppet. Kommuner i Region Jönköping som prövar meröppet är Bankeryd, Gnosjö och Mullsjö. I Gnosjö kommun är de mycket nöjda med verksamheten enligt dåvarande bibliotekschef Åsa Ekblad.

Ett missöde var att en TV stals (Värnamo nyheter, 01: 2016). Vid en intervju (19 02 08) med Gnosjös nuvarande bibliotekschef Kristina Gernes framkom det att de fortfarande är nöjda med sin meröppet-lösning från 2015. Hon uppfattar att besökarna fungerat väl och de flesta låntagare ser det som positivt att de fått förtroende att vara i biblioteket utan personal. Det krävs trots dock lite extra städning av bibliotekspersonalen. Ett tips är att biblioteket bör ha en jour för maskiner som inte fungerar. Bibliotekets meröppet-besökare i Gnosjö blev till exempel irriterade när en utlåningsmaskin inte fungerade och det inte fanns någon person att ringa. I Skåne har Kävlinge kommun meröppet sedan 2012 vid två biblioteksenheter (se tabellen på sid 3). Bibliotekschef Sanna Fried, berättar i en intervju (19 02 08) att det krävdes ganska stora fysiska förändringar (portar mm) som kostade omkring 500 000 – 600 000 kr för två enheter och att leverantören var ACTOR (som inte arbetar specifikt med bibliotek). Priset kan vara cirka 150 000 SEK - för själva grundtekniken (exklusive ombyggnationer mm). Företagen Bibliotheca/Axiell levererade systemet/hårdvara. Viktigt att se till att belysningen är bra under kvällstid, rekommenderar Sanna Fries.

Framförallt är det mindre bibliotek som inför meröppet. Ett skäl är att bibliotekslokaler står tomma en stor del av den ofta dyra hyrestiden. I meröppna bibliotek finns det en utmaning i att förmedla information till besökaren utan att vara på plats. Erica Gramming, projektledare Region Jönköpings län- och Jönköpings kommun, skrev (2016) att bibliotekarierollen kommer att förändras i och med meröppna bibliotek och att bibliotekariens kompetens inte ligger i de enkla rutinerna. Istället behöver bibliotekarien tänka på att professionen skall vara "unik, relevant och framåtsträvande" enligt Johansson, Lindberg & Rivano Eckerdahl (2014). I arbetet betonas vikten av att biblioteksrummet utformas för en självgående låntagare - med tydliga instruktioner och skyltar - för att besöket skall underlättas. Barbro Roos presenterade tankar kring mer-öppna bibliotek vid en bibliotekskonferens (2013). Se: bloggen Svindlande höjder, En Blogg på Pedagog Stockholm. Hon beskriver enligt blogg-författaren: "*...redan inom loppet av ett år var försöket igång - ett försök som fallit väl ut och blivit något av en succé.* Roos menade att: "det bemannade", "det självbetjänande" och "det digitala" biblioteket kompletterar varandra och att de tillsammans skapar ett mervärde för låntagarna.

Bilden av meröppet ovan överensstämmer med ett temanummer i Biblioteksbladet (BBL) 2019:01 baserat på statistik från Kungliga biblioteket och en enkät av Svensk biblioteksförning. De 87 folkbibliotekens meröppetider innebär en öppet-ökning med 58 % från 2016 till 2017. Totalt 13 665 timmar var meröppna 2017. 20 % av de totala öppetiderna var obemannade under 2017. Till skillnad från Danmark har antalet årsverken ökat från 4 806 år 2015 till 4889 år 2017. Vissa problem med att obehöriga tagit sig in via andra besökare har lett till en del incidenter som hot,

störningar och vandalism i t ex Stockholm och Alingsås. Kameraövervakning har diskuterats likaså beredskapsjour. Samtidigt är flertalet nöjda och besöksantalet har ökat. Svensk biblioteksförnings enkät som totalt 624 medlemmar besvarade 2017 varav 207 bestod av medlemmar som arbetar där meröppet införts. Av denna framgår det att 68 % anser att låntagarna är nöjda, 54 % ansåg att besöken ökat och 35 % även att utlånen ökat. Nya målgrupper uppfattas ha nåtts med 34 % (t ex småbarnspappor och studenter) och enbart 16 % av de prioriterade målgrupperna. 51 % uppfattar inga negativa konsekvenser av meröppet, men 16 % uppfattar ökad arbetsbelastning, 13 % ökad nedskräpning och intrång av obehöriga, enbart 3 % har uppfattat hot eller våld. En förklaring kan vara att 65 % ansåg att säkerhetsrutinerna var tillräckliga. Av de 416 biblioteksförningsmedlemmarna som inte har meröppet svarade 40 % ja till att införa det, 35 % svarade nej och 26 % vet inte.

Om mobila bibliotek

Mobila bibliotek som biblioteksbuskar kan vara ett alternativ till filialer eller närbibliotek. Flertalet mobila bibliotek besöker dagtid institutioner som förskolor, skolor, servicehus för äldre etc. och kvällstid hållplatser för allmänhet som bor utanför tätorter. Fördelen är som regel att dessa kan stanna mycket nära där låntagare bor. Detta passar ofta äldre, barnfamiljer och även en del låntagare med funktionsvariationer. Kungsbackas dåvarande bibliotekschef Susan Pour beskrev det så när de fick utmärkelsen *Årets mobila bibliotek* av Svensk Biblioteksförning år 2018. Bokbussar kan också vara en del i synliggörandet och marknadsföringen av bibliotek. Verksamheten kan anpassas efter samhällets förändringar. I Kungsbacka till exempel satsade de på områden med många nyanlända. Den nya bussen är miljövänlig och drivs av gas. Källa: www.biblioteksforeningen.se (september 2018). Ett exempel som påminner en del om Emmabodas förutsättningar är Simrishamns kommun (20 000 invånare). Här är ett flertal mindre samhällen utspridda över en relativt stor yta. Två tredjedelar av invånarna bor utanför centralorten Simrishamn. (*Biblioteksbladet* 2018:6). För fem år sedan beslutade kommunen att ersätta sex filialbibliotek med ett mobilt bibliotek. Det mobila biblioteket är en buss i mellanklassen, för att kunna komma fram på mindre och slingriga vägar. Enheten gör varje månad 21 besök/stopp. En timma vid större samhällen och en halvtimme vid de mindre. Dessutom får tio äldre- och trygghetsboenden besök. Även förskolor planeras att få besök framöver. Fordonet har inköpts från Irland och kostade lite under 2 miljoner. Bibliotekarie Kate Visnoj har tillsammans med kollegor planerat inredningen, som är en flexibel lösning så att hyllor, tråg och stolar kan flyttas runt och packas ihop. Fyra bokvagnar finns för bussen. När två är ute och reser packas de andra två med ny media. Två viktiga tips: Låt en svensk generalagent ordna chassit och glöm inte en bra luftkonditionering. Visnoj berättar: *Innan bussen var på plats fick vi en del syrliga kommentarer om att folk ville ha filialer och inte en bokbuss, men nu är alla positiva.*

En annan mindre kommun som har skaffat ett mobilt bibliotek är Lidköpings kommun. De har en buss i mellanklassen som kallas Mimmi. Den besöker 50 platser (inklusive skolor) och de försöker fylla den med den allra senaste litteraturen.

Bibliotek i Göteborgs kommun har köpt elbussar från Volvo som skall fungera som mobila bibliotek. De levereras juli 2020 och har en modern inredning från Kiitikory OY. Bussarna laddas under natten och körs under dagarna. Detta koncept kommer att leda till en verksamhet som är igång fler timmar per dygn än tidigare bokbussar. Leverantören skall stå för all typ av service som batteribyte och ordinarie underhåll för en bestämd månadskostnad. Källa: www.volvobuses.com

(19-02-05).

Mobibblan

Förra-förra året 2017 vann Mobibblan i Sundsvall priset *Årets bokbuss* - för sitt nytänkande och sin inspirerande verksamhet. Här kan låntagare låna, få lästips och samhällsinformation samt ta del av kulturprogram. Mobibblan fungerar också som hämtställe för böcker - reserverade på bibliotekets webbsida. Det finns även möjlighet till självutlåning på Mobibblan. Bussen är också utrustad för att bygga scen på utsidan, med storbildsskärm och multimediasystem, för föredrag, musik, film. Hopfällbara möbler ingår, likaså trådlöst internet. Mobibblan har en egen jingle: skapad av kompositören George Riedel, som hörs när den kommer. www.boktugg.se (oktober 2017, hämtat 2018). Mobibblan är, tekniskt sett, inte någon vanlig biblioteksbus utan en miljövänlig lastbil som är ombyggd till ett mobilt bibliotek och kulturscen.

Den är utrustad för att vara tillgänglig för personer med rullstol, hörslina med mera. Personalen har även ett eget utrymme med pentry och toalett. Källa: *Mobibblan Ett slags äventyr, Sundsvalls kommuns webbsida* (2017). Mobibblan stannar på 67 hållplatser (under skolterminen) och ger biblioteksservice till 19 skolor samt 25 förskolor. 2016 vann Jönköpings bokbussverksamhet priset *Årets mobila bibliotek*.

Förutsättningar för att införa ett mobilt bibliotek

En viktig fråga när mobil biblioteksverksamhet startar är om det räcker med enkelbemanning på vissa turer eller om/när det krävs dubbelbemanning. Likaså är det viktigt att planera hur arbetsuppgifterna vid dubbelbemanning ska fördelas mellan chaufför och bibliotekarie. Ibland har en bibliotekarie/assistent dubbla uppgifter; d v s är både chaufför och bibliotekarie, vilket kräver busskörkort (om fordonet är större). Viktigt är att turerna marknadsför väl med tydlig information/reklam som sänds ut frekvent. Dessutom behöver, hållplatserna skyltas tydligt. Både med en skylt Biblioteksbus och en tydlig turlista – med stor text. Kapital- och drifts-kostnader för mobila bibliotek varierar. En stor bokbuss som drivs med diesel eller gas (miljövänligt) kostar cirka 5 miljoner i inköp. Till detta kommer cirka 150 000 kr i drift per år, bränsle och service/reparation ingår. En mindre bokbuss kostar cirka hälften både i inköp och i driftskostnad. Priset beror även på vilken utrustning som väljs.

För- och nackdelar med mobila bibliotek

En nackdel med mobila bibliotek är att själva biblioteksytan ofta är betydligt mindre än t ex reguljära filialer, vilket innebär brist på studieplatser, svårigheter att ha program och ta emot större grupper (som skolklasser). Tiderna per hållplats kan uppfattas vara för korta (0,5 – 1 timma) för att hinna med vissa bibliotekstjänster. Den största fördelen är att ett biblioteksfordon kan täcka flera verksamheter på ett större område än ett närbibliotek kan och allmänheten kan dessutom nå närmare och på betydligt flera platser i kommunen. Mobila enheter är mer resursmässigt effektiva och mer flexibla när det gäller personal och i viss mån även media än ett närbibliotek.

Skolbibliotek och samarbete med folkbibliotek

Skolbibliotek är idag överlag otillräckligt utbyggda, finansierade och integrerade med skolan. Det är enbart hälften av landets 1,3 miljoner elever som har tillgång till ett skolbibliotek med

halvtidsbemanning och enbart en femtedel har fastställt mål för elevernas informationsfärdigheter. Vart fjärde skolbibliotek saknar samarbete med skolledningen. I *Från ord till handling Utkast till Nationell Biblioteksstrategi* (2018) framhålls utbildningsbiblioteks betydelse för barn- och ungdomars lärande och läsförmåga.

Här betonas även vikten av att pedagoger och skolbibliotekarier samarbetar och kompletterar varandra. Det gäller såväl inköp av media som själv verksamheten. Här understryks det även att skolbibliotek skall vara en tydlig del av skolans pedagogiska arbete och vision. Biblioteket skall vidare stärka elevernas läs- och kommunikationsförmåga samt deras digitala kompetens. Det kan handla om informationssökning, källkritik och om sociala medier. Skolbibliotek ska stimulera och ge stöd när det gäller facklitteratur och inte minst läsning av skönlitteratur, samt andra medier. Det framgår vidare att: *Skolbiblioteken bör förstärkas som pedagogisk resurs i hela utbildningsväsendet. Detta är ett ansvar för rektorer, skolhuvudmän, och skolmyndigheter.* Skolverket har en viktig roll och har föreslagit en speciell lärmodul, för skolbiblioteksutveckling.

Modulen skall bl. a innehålla följande: *metoder och arbetssätt som bland annat främjar ungas läsengagemang och utveckling av MIK (Media- och Informations Kunnighet) liksom högläsningsteknik, testsamtal och multimodal läsning enligt Nationell Biblioteksstrategi, Från ord till handling* (2018 s. 27). I ett bibliotek som fungerar både som när- eller filialbibliotek och skolbibliotek finns det två huvudmän – bibliotek och skola. Folkbibliotek ingår i bibliotekslagen och skolbibliotek hör främst till skollagen

[Skollag \(2010:800\)](#). Beslut om ny skollag kom den 22 juni 2010. Lagen trädde i kraft 2011 och 36§ handlar om skolbibliotek: *Eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek.*

Källa: *Skolbibliotek.se* (2019) <http://www.skolbibliotek.se/mal-och-styrdokument-for-skolbibliotek/>

Skolbiblioteken regleras i skollagen, men omnämns även i bibliotekslagen eftersom de är en del av det allmänna biblioteksväsendet. I Bibliotekslagen SFS 2017:768, 3§ under avsnittet ansvarsområden framgår följande: *2. För skolbibliotek ansvarar kommuner, landsting, staten eller enskilda huvudmän i enlighet med bestämmelserna i 2 kap. skollagen (2010:800).*

För att samarbetet ska fungera väl kan det behövas ett avtal mellan skola och bibliotek.

I Emmaboda kommun ingår bibliotek och skola i en gemensam förvaltning; bildningsförvaltningen vilket i och för sig kan vara fördelaktigt. Ett internt avtal kan oavsett organisering till huvudmän, behövas för att förtydliga rektors ansvar, reglera hur det interna samarbetet ska fungera och finansieras, samt beskriva hur skolbiblioteksverksamheten i framtiden ska kunna utvecklas.

Stockholms stadsbibliotek har ett dokument om vad som bör beaktas vid erbjudande av skolbibliotekstjänster från folkbibliotekets sida. Källa: *Stockholm stadsbiblioteks webbsida* (2012).

Skolbibliotek är ofta svagt bemannade i Sverige speciellt när det gäller yngre åldrarna. I mindre grad gäller detta högstadium, speciellt om biblioteken är integrerade folk- och skolbibliotek. Bäst resurser har ofta gymnasiebibliotek och lärosätesbibliotek. Regeringen beslutade (2015) att skolbibliotek skulle få möjlighet till personalförstärkning, genom ett riktat statsbidrag (förlängt till 2019). Detta fördelas genom skolverket. För att få detta krävdes bl a ”en långsiktig biblioteksplan” enligt *Nationell Biblioteksstrategi, Från ord till handling*, (2018 sid 26). Emmaboda bibliotek ansökte om en skolbibliotekarietjänst under tre år, men fick avslag. Diskussioner pågår om att göra en ny ansökan.

Några skolbibliotek som kan inspirera

Fler kommuner har medvetet tidigare satsat på sina skolbibliotek som det gjordes i Växjö *. Ett

annat exempel är Bessemerskolans skolbibliotek i Sandviken som vann priset: Årets skolbibliotek 2018. Priset delas ut av Nationella Skolbiblioteksgruppen. Motiveringen var:

Årets skolbibliotek 2018 utmärks av ett genomtänkt och välstrukturerat arbete där skolbiblioteket har en självklar roll i skolans interna processer. Detta beskrivs i den egna modellen, där rollfördelningen och samarbetet mellan bibliotekspersonal, pedagoger och skolledare är glasklar. Arbetet vilar på ett ständigt kretslopp av utvärderingar och utifrån dessa ständiga förbättringar. De två grundfunktionerna, att främja både läs- och skrivutveckling och MIK, kräver extra mycket av ett gymnasium med ett brett utbud av både teoretiska och yrkesförberedande program.

Biblioteksbladet (oktober 2018) <http://biblioteksbladet.se/priset-arets-skolbibliotek-2018-gar-till-bessemerskolan/>

Så här motiveras priset från Nationella Skolbiblioteksgruppen 2017 till en mindre kommun Kävlinge:

”Årets skolbibliotek 2017 utmärks av ett nytänkande när det gäller organisation och samarbete, vilket leder till en stabil och innovativ verksamhet. Den gemensamma webbplatsen och de samlade medierna ger en klok resursanvändning. Genom kollegialt lärande och regelbundet nätverkande skapar man en stark grupp som bidrar till elevernas och personalens utveckling”. Nationella Skolbiblioteksgruppen (2017). <https://skolbiblioteksgruppen.wordpress.com/2017/10/30/arets-skolbibliotek-2017-finns-i-kavlinge-och-ar-en-grupp/>

*Vi konstaterar att stora framgångar med skolbibliotek i hög grad har berott på engagerade rektorer eller skolchefer, vilket även innebär risker när de byter arbetsgivare. Lagstiftningen på området tycks inte ha varit tillräcklig eller tillämpningen och uppföljningen av dem.

Läsfrämjande arbete

Läsfrämjande arbete är en angelägen uppgift för både folk- och skolbibliotek. *Läsdelegationens betänkande Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället* (SOU 2018:57) innehåller bland annat följande text om läsfrämjande och skolbibliotek:

- Skolbiblioteksverksamheten ska stärkas. Bland annat genom att bemanning av skolbibliotek ska utredas och att skolbiblioteksverksamhet ska definieras på förordningsnivå.
- Ett nationellt läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier ska genomföras.
- Läsning och litteratur ska bli en självklar del av förskolans och fritidshemmets pedagogiska verksamhet. Bland annat genom att läsning av litteratur ska skrivas in i läroplanerna, och att medarbetare i verksamheterna ska ges kompetensutveckling och stöd i arbetet i hur de kan arbeta med litteraturen.
- Ett Läsråd ska inrättas som ska arbeta för att samla och samordna aktörer och insatser inom kultur, skola, civilsamhälle, folkbildning och näringsliv kring barns och ungas läsning.

Enligt regeringsförklaringen 2019-01-21 ska Läsdelegationens förslag genomföras.

Enligt bland annat Statens Kulturråd pågår det arbetet med att utforma biblioteksplaner runtom i

landet. Sedan tio år tillbaka finns det i flertalet kommuner även handlingsplaner för läsfrämjande i samverkan mellan skola och folkbibliotek. Dessa utformats ofta i samband med ansökan om bidrag till folk- och skolbibliotek för inköp av litteratur. Dessa planer kan på Kulturrådets inrådan utvecklas till att bli mer analyserande dokument och ingå i kommunernas biblioteksplaner. Läns- och regionbibliotek kan även aktualisera läsfrämjandeplaner i syfte att stödja utformandet av kommuners biblioteksplaner inom området. Ett exempel är Höörs bibliotek, som har fått hjälp av sitt regionbibliotek för att undersöka varför bibliotek tappar åldersgruppen 9-13 år (BBL 2018:06).

Kulturrådets uppdrag på läsfrämjandeområdet

Kulturrådet har antagit en strategi för arbete med att öka barns och ungas möjligheter att ta del av konst och kultur och för att kunna skapa själva. Strategin ska säkerställa att arbetet bedrivs strukturerat, målinriktat och långsiktigt. Grunden för Kulturrådets arbete är FN:s konvention om barnets rättigheter. De två inledande kulturpolitiska målen, yttrandefrihets- och delaktighetsmålet är de som är mest grundläggande när det gäller läsfrämjandearbetet. Läskunnighet är en viktig förutsättning för att kunna ta del av yttrandefriheten och kunna vara delaktig i samhället och kulturlivet.

Enligt Kulturrådets övergripande verksamhetsmål ska ett barnperspektiv integreras bl.a. genom att barns och ungdomars möjlighet till inflytande och delaktighet ska öka. För att stödja läsandet, intresset för litteratur och tillgång till litteratur har Kulturrådet flera bidragsformer: bidrag till läsfrämjande insatser, litteraturstöd, distributionsstöd av litteraturstödda titlar till landets kommuner och inköpsstöd till folk- och skolbibliotek. Även inom bidragsgivningen för biblioteksutveckling finns många projekt som syftar till att öka intresset för litteratur och läsning.

Länsbibliotekens uppdrag på läsfrämjandeområdet

De offentliga biblioteken styrs av Bibliotekslagen 2018 där framförallt § 8 behandlar barn och ungdomars språkutveckling och stimulera till läsning genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov. Även § 10 i 2:a kapitlet i Skollagen fastslår att elever ska ha tillgång till skolbibliotek. Kommunbibliotekens uppdrag är ofta kopplat just till läsfrämjande och det är länsbibliotekens uppdrag att stödja biblioteken i deras uppgifter. Källa: *Gemensamma utvecklingsområden för Statens Kulturråd och läns- och regionbibliotekens samverkan kring läsfrämjande*.

Läsfrämjandeområdet är prioriterat av Emmabodas Bildningsförvaltning och även av Regionbibliotek Kalmar. I Lägesrapport 1 beskrevs en del planer och satsningar som pågår och som följs upp i slutrapporten.

Integration

Att äga sitt språk och vara fast förankrad i sin tillhörighet är viktigt liksom att ge föräldrar stöd när det gäller t ex små barns språkutveckling vilket gynnar och stödjer en flerkulturell identitet. Berättelser kan vara en väg till språklig och kulturell tillhörighet. Även åldrandet kan innebära att personer i större utsträckning blir beroende av sitt modersmål och behöver särskilda bibliotekstjänster. Enligt Bibliotekslagen 5 § ska bibliotek ägna särskild uppmärksamhet åt personer som har annat modersmål än svenska. Detta ställer nya krav på medieförsörjning på olika språk, material på lättläst svenska, medborgar- och samhällsinformation och på att verksamheten anpassas. I lokala biblioteksplaner behöver därför inkluderings och integritetsfrågor klargöras. Grupperna är mångfacetterade och har olika behov, vilket kräver samverkan mellan olika bibliotek och andra berörda offentliga och ideella verksamheter. I Emmaboda har arbetet utvecklats när det gäller

kommunens integration med *Mötesplats Emmaboda* där bibliotek ingår med insatsen *Låna en språkvän*. Se Lägesrapport 1.

IT och digitala tjänster

I *Från ord till handling Utkast till Nationell Biblioteksstrategi* (2018), understryks det att frågan om digitalisering är mycket viktig: *Ska biblioteken behålla och öka sin relevans hos användarna är det här den kanske mest centrala frågan*. Det framgår även det borde vara bibliotekens roll att bidra till att omvandla samhället i en mer digital riktning. Vi förutsätter att det ska ske i samarbete med andra verksamheter både lokalt och regionalt. Sverige saknar idag en nationell digital bibliotekstjänst d v s en tjänst som både omfattar: kataloguppgifter, själva dokumentet, (länkat) och upplyser om relevant källmaterial. (Mycket av detta finns hos kommersiella sökmotorer som Google.) Norge har idag en liknande tjänst där flertalet böcker, tidningar och andra medier kan nå digitalt. I Sverige är bara en liten del av allt pliktmaterial (böcker, tidningar, tidskrifter, brev, bilder, TV-program och film) som samlats sedan 1600-talet, digitaliserat.

För att förbättra situationen rekommenderar *Från ord till handling Utkast till Nationell Biblioteksstrategi* samverkan med Wikipedia. Förslaget innebär att biblioteksposter i Wikipedia refererar till fysiska eller digitala dokumentets placering. D v s till i vilket bibliotek dokumentet finns eller hänvisar till en länk med digitalt material. På sikt bör Libris med flera kunna byggas ut så att sökmotorer som Google kan referera till och visa biblioteksresurser i sina resultat.

Idag har de flesta bibliotek i Sverige en relativt modern informationsteknik. Många bibliotek är utrustade med en funktionell ny hårdvara samt erbjuder tillgång till ett fritt, trådlöst nätverk. Digitala bibliotekssystem för kommunbibliotek tillhandahålls i Sverige av några olika kommersiella leverantörer, samtidigt utvecklas open-source tjänster. Open-source innebär att institutionen i detta fall biblioteket äger mjukvaran och förutsatt att kompetens finns kan förändra och bygga ut bibliotekssystemet. I några fall har region- och länsbibliotek organiserat och upphandlat ett gemensamt digitalt bibliotekssystem för sin region. System som ofta omfattar en gemensam webbsida, katalog och lånekort. Allt fler bibliotek inför självbetjäningssystem, när det gäller utlån och återlämning av dokument, vilket är en förutsättning för att införa meröppet.

Motala kommun är ett exempel på att försöka stärka invånarnas digitala kompetens. De har utformat en digitaliseringsstrategi där biblioteket är en del med sitt digitala centrum. (Biblioteksbladet 2018:6). Regeringen anser att det är en demokratiseringsfråga - att ge medborgarna grundläggande IT-kompetens. Motala bibliotek har beviljats 800 000 kr från regeringens statsbidrag: Stärkta bibliotek, för att kunna utveckla ett Digidelcenter. Biblioteket anställde en så kallad IKT-pedagog (Information, Kommunikation och Teknik). Denna kommer att utbilda både personal och allmänhet i medie- och informationskunnighet (MIK). Utkast till Nationell biblioteksstrategi menar att bibliotek har ett gemensamt ansvar för att bidra till människors medie- och informationskunnighet (MIK). Motala bibliotek ska även arbeta med uppsökande verksamhet. De skall försöka nå nya målgrupper som barnfamiljer i socioekonomiskt svårt utsatta områden. Dessa skall erbjudas digital hjälp och även olika aktiviteter. Bibliotekschef Birgitta Hellman Magnusson beskriver starten som gick snabbt, så här: *Vi fick en rivstart bland annat på grund av skolans nya läroplan där det är mer fokus på elevernas digitala kompetens. Många lärare har besökt oss. Så det har varit fullt ös*. (Biblioteksbladet 2018:6).

Emmaboda biblioteks IT

Emmaboda bibliotek har en relativt hög nivå på sin hårdvara. Huvudbibliotekets hårdvara är nyligen uppdaterad. Datorerna är relativt nya och utrustade med Windows. Några med Windows 7 och några med Windows 10. Målet är att alla skall ha samma version, på sikt. Här finns några datorer, så kallade snabbdatorer, som det snabbt går att söka uppgifter i. Några andra datorer avsedda för studier, är även bokningsbara. Släktforskarna har egna datorer. Emmaboda bibliotek har nyligen kompletterat med databasen Sveriges Dödsbok - som används av släktforskare. Katalogen som används i hela Emmabodas bibliotekssystem (inklusive skolbiblioteken) är Book-it 10.0.15. Emmaboda bibliotek håller på att byta till en ny webbsidesleverantör, men redan nu kan låntagare reservera och låna om sitt material via webbsidan. Alla bibliotek har trådlös kommunikation så kallad Wi-Fi. Webbsidan används, enligt bibliotekspersonalen, flitigt på biblioteks datorerna. När låntagare klickar på Google Chrome-ikonen på skrivbordet startar bibliotekets webbsida som kompletterar de övriga digitala tjänsterna på datorn. Även e-böcker kan lånas genom webbsidan. Huvudbiblioteket undertecknade ett avtal för självbetjäning 2018-12-03. De förbereder införande av självbetjäningssystemet genom att ”chippa” media 2019. Närbiblioteken är främst utrustade med en till två Pc-datorer främst för bibliotekspersonalens arbete.

Kompetens och personal vid Emmaboda bibliotek

Vi uppfattar att Emmaboda biblioteks personal överlag har en ganska god digital kompetens. BookIT och katalogdelen sköts idag av Agneta Karlsson som är systemansvarig. En IT-bibliotekarietjänst är nyss tillsatt på heltid. IT-bibliotekarien Anders Pettersson berättar vid en intervju (19-02-04) att han arbetar tillsammans med kommunens IT-avdelning för att kunna hjälpa allmänheten med enklare digitala frågor som: Mobilt BankID, datorer och 1177. En aktuell fråga var att få Pressreader tillgängligt direkt på webbsidan och inte enbart på bibliotekets egna datorer. IT-bibliotekarien berättar vidare att det finns planer på att ansluta biblioteket till LIBRIS - den nationella bibliotekstjänsten. Det skulle innebära att Emmaboda bibliotek kan utnyttja LIBRIS tjänster med katalog med mera och samtidigt blir mediebeståndet synligt där. Emmaboda kommun har nyligen lämnat in en ansökan om att få bidrag till ett e-Servicekontor, men fick avslag, vilket beskrevs i Lägesrapport 1.

Gemensam regional IT-satsning

Regionbiblioteket i Kalmar utreder som nämnts möjligheten till gemensam lösning för katalog, lånekort och webbsida i länet. Här ingår också möjlighet att göra reservationer. De är inspirerade av de så kallade Götabiblioteken (Region Östergötland) som genomförde en sådan lösning för några år sedan. Bibliotekschefen för Region Östergötland Elisabeth Cserhalmi uttrycker i en intervju (18-12-11) att fördelen med ett läns-gemensamt system är, framför allt, en jämlik service. Låntagaren kan dessutom hämta och lämna dokument varsomhelst inom länets bibliotekssystem. Låntagare kan också reservera böcker på hela systemet, till skillnad från tidigare, då endast det egna biblioteket var möjligt. Nackdelen med en gemensam satsning, kan vara att förändringen är en omfattande process

som tar mycket tid (fem år). Dessutom måste olika ingående bibliotek med olika kulturer komma överens, enligt Cserhalmi. Det framgår av: *Götabiblioteken- ett regionalt samarbete* (2014) enligt Thomas C. Ericsson), då bibliotekschef i Kinda kommun, att länets gemensamma lösning kostade 10 kronor per invånare. I det ingick både mjukvara och personalkostnader (men ej boktransport på beställda & reserverade böcker). En fördel var att låntagare kunde söka dokument inom hela systemets utbud och även göra reservationer (och förhoppningsvis få en snabb leverans) Ericsson. En fråga som tas upp i: *Götabiblioteken ett steg mot framtidens bibliotek* av Torbjörn Skagerlid (2016) är att en satsning likt Götabibliotekens ofta skapar mer administration vilket kräver fler mantimmar per år. Om det planeras att använda Koha eller liknande öppna system med öppen källkod (så kallad Open Source) i en eventuell satsning i Kalmar har vi ännu inte fått uppgift om. Även i Värmland och Norrland har liknande processer genomförts. Blekinge länsbibliotek har gjort en förstudie på en sådan lösning.

Digitala media, webbtjänster och databaser

Sett ur en nationell synvinkel så utgör utlåningen av e-böcker endast fem procent.

Idag är det relativt krångligt att låna e-böcker vilket kan vara en orsak.

Idag finns det ett företag (Axiell) som har mer eller mindre monopol på e-böcker, vilket är en nackdel. För att öka utlåning, kan e-böcker marknadsföras mer. Idealet vore att de ingick i bibliotekets katalog. Detta kräver lite extra arbete med katalogisering och inläggning av kataloguppgifter. Bibliotek har idag svårt att förutsäga kostnaden när det gäller e-böcker eftersom de kostar per utlån och det är svårt att beräkna antalet utlån/år, vilket ibland har orsakat höga kostnader framförallt av populära titlar. Göteborgs stadsbibliotek har utvecklat en egen mobilapp: Biblioteket. I den kan låntagare göra de flesta ärenden en biblioteksbesökare behöver.

Nedan nämns exempel på digitala tjänster som finns tillgängliga:

Det finns dessutom kommersiella e-boksföretag utanför den närmsta bibliotekssfären. Göteborgs stadsbibliotek t ex samverkar med **Overdrive.com** (för Android, IOS och Windows). Overdrive har numera vunnit kommunernas gemensamma upphandling, vilket kan innebära att den kan bli vanligare vid svenska bibliotek. Denna tjänst är betydligt lättare att använda än dagens system är. Den som vill låna ljudböcker i mobilen, (skall ej förväxlas med LEGIMUS talböcker) kan även anlita tjänsten **Biblio** (för Android och IOS) som är Axiells tjänst. Tjänsten liknar Storytel men är tidbegränsad.

Filmer med kvalité kan ses på **Viddla** (IOS) och erbjuds av Btj.

Digitala tidningar finns på **Pressreader** där 7 000 tidningar ingår.

För musikintresserade finns **www.naxosmusiclibrary.com** med framförallt klassik musik.

Direkt i webbläsaren kan låntagare se filmer från **www.Cineasterna.com**.

Den som ska resa uppskattar troligen **www. ui.se**.

NE (Nationalencyklopedin) är ett vanligt digitalt uppslagsverk på bibliotek.

Stipendier och hur man söker dessa finns på **www.globalgrant.com**.

Källa: *10 appar och sajter som är gratis på bibliotek, PC för Alla* (december 2018, hämtat 2019)

Biblix.se (för Android och IOS) är barnens app för e-böcker. Efter tre lån krävs normalt - ett lånekort. Detta är utvecklat av stadsbiblioteken i Stockholm, Malmö och Katrineholm.

Barnens bibliotek (från Kultur i Väst) omfattar litteratur och kultur för barn.

Polarbibblo från Regionbibliotek Norrbotten innehåller mest lokalt material. Digitaliserade samlingar inom andra områden som museer, hembygdsföreningar och andra lokala arkiv (som källor till släktforskning) skulle behöva vara tillgängliga för allmänheten i högre grad än de nu är. Upphovsrättsliga frågor kan vara svåra att lösa och är framförallt en nationell uppgift.

Äldre och funktionshinder

Andelen äldre i befolkningen ökar alltmer, vilket är en anledning att planera framtida service till målgruppen, likaså till personer med olika funktionsvariationer. 20 % av befolkningen beräknas ha någon form av läsnedsättning eller är läsovana.

Det behövs ett systematiskt arbete med att kontinuerligt ta fram statistiska uppgifter, likaså behöver samarbetet utvecklas med berörda förvaltningar om hur målgrupper bäst kan nås via institutioner (särskilda boenden) eller i bostaden (hemtjänsten), samt vilken typ av biblioteksservice som kan vara lämpliga för målgrupperna. Likaså vilka insatser som behövs på det digitala området för att bidra med att minska digitala klyftor och utanförskap.

Vid Sätters bibliotek pågår en satsning genom Kulturrådets anslag till "Stärkta bibliotek" för öka äldres digitala delaktighet, särskilt seniorer med åldersrelaterad funktionsnedsättning, bland annat med hjälp av ett nytt makerspace "Seniorfixet" och genom berättarkaféer runt om i kommunen där äldre kan mötas (BBL 2018:06). Gemensamma verksamhetsplaner och avtal kan vara en fördel som i Gnosjö kommun. Vidare behöver mediabeståndet och olika digitala tjänster för målgruppen utvecklas och olika kompetensinsatser för personal behöver genomföras.

Tillgänglighet – delaktighet – tillit

Begreppet tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning på bibliotek innefattar tillgänglighet till lokaler, verksamhet och medier samt bemötande. Målet är full delaktighet på lika villkor.

Bibliotek i Blekinge och Kronoberg arbetar för att personer med funktionsnedsättningar ska få möjlighet att ta del av litteratur, information och bibliotekens verksamhet. Detta gäller både fysisk och virtuell tillgänglighet. Av [Bibliotekslagen](#) 4 § framgår det att: "biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information".

[Bristande tillgänglighet - en ny form av diskriminering från Kulturrådet](#). Från och med den första januari 2015 infördes bristande tillgänglighet som en ny form av diskriminering i diskrimineringslagen. Det nya förbudet mot diskriminering ska bidra till att öka tillgängligheten i samhället så att personer med funktionsnedsättning kan delta på likvärdiga villkor. Andra dokument som rör tillgänglighet för personer med funktionshinder:

[En strategi för genomförande av funktionshinderpolitiken 2011-2016 från Regeringskansliet.](#)
[Myndigheten för delaktighet har i uppdrag att verka för att funktionshinderspolitiken ska få genomslag i hela samhället.](#)

[IFLA:s riktlinjer för bibliotekstjänster för personer med dyslexi \(pdf, 1,25 MB, öppnas i nytt fönster\).](#)

Delaktighet rör självklart alla målgrupper, men särskilda insatser kan behövas t ex för personer och grupper med olika språksvårigheter eller bristande textförståelse. Begrepp som egenmakt eller *empowerment* används för att beskriva arbete med att öppna upp verksamhet, inkludera eller bemyndiga personer så att tjänster och utbud blir tillgängliga och användare blir delaktiga i utformandet och utvecklingen av dem. Tanken är att bibliotek kan möjliggöra delaktighet men att olika målgrupper behöver själva vara med och utforma den framtida utvecklingen. Ett ytterligare aktuellt begrepp är *tillit*. Regeringen tillsatte grupper via en tillitsdelegation som juni 2018 överlämnade ett huvudbetänkande: SOU 2018:47 *Med tillit växer handlingsutrymmet*, ett delbetänkande: SOU 2018:48 *En lärande tillsyn*, samt en forskningsantologi: SOU 2018:38 *Styra och leda med tillit*.

Sammanfattningsvis behöver mål- och detaljstyrning och administration minska och utformas i högre grad i samarbete med professioner och medborgare. Statlig tillsyn ska i framtiden vara mer situations- och verksamhetsanpassad och ansatser som rör lärande ska främjas.

Marknadsföring av bibliotekstjänster

Alla företag, offentliga verksamheter, organisationer och föreningar behöver marknadsföras för att växa eller för att utöka antalet användare. Ett bibliotek kan marknadsföras genom att vara aktivt på en rad olika sätt. Det kan handla om att skapa en webbsida, ett flygblad eller en folder. Ett positivt och professionellt bemötande och en serviceanda som uppfattas som attraktiv är viktigt för att besökare ska återkomma. Bra skyltning/vägvisning gör att besökaren kan orientera sig självständigt, vilket ofta uppskattas. Det digitala skrivbordet (på bibliotekets datorer) kan ofta förbättras för att tydligt åskådliggöra vad som finns på biblioteket och hur det kan användas: inte minst när det gäller så kallad ”egen nedladdning” av de digitala tjänster som biblioteket erbjuder.

Sociala medier är en relativt ny företeelse, och kan i rätt sammanhang med relevant information vara ett effektivt sätt (Facebook, Twitter, Instagram med flera) att marknadsföra bibliotek på. Enligt uppgift kommer framförallt Twitter att öka i framtiden. För att lyckas krävs det kontinuerligt arbete och kompetens.

32 kommuner har prövat metoden *Mer för fler* – ett projekt initierat av SKL (Sveriges kommuner och landsting) tillsammans med Svensk biblioteksforening och Kulturskolerådet. Syftet var att nå fler till bibliotek och kulturskolor genom att undersöka deras behov. En innovationsguide i sex steg användes av deltagarna under nio månader. Stegen bestod av att ringa in målgrupp, undersöka användarnas behov, prioritera bland behov och idéer, Komma med konkreta förslag, testa en prototyp med användarna, samt förverkliga den. Deltagarna fick under tre tillfällen lära sig om användarperspektiv och utbyta erfarenheter. Flertalet kommuner valde att försöka nå ungdomar. En bieffekt var kulturskolan, biblioteket och fritidsgården fått närmare kontakt med varandra (BBL 2019:1). Ett bra och modernt utbud uppfattas som positivt och kan dra till sig användare, likaså bra och omtyckta databaser med

t ex kulturellt innehåll. Många ungdomar uppskattar och använder olika dataspel. I bibliotekstidskriften *noll27* (2018 sid 9-10 april) beskrivs det att Göteborgs stadsbibliotek lånar ut en stor mängd dataspel på ungdomsavdelningen Dynamo i en del som kallas Dynamo Game. Att t ex ha en biblioteksbus som visas på marknader och liknande aktiviteter i kommunen vilket kan

vara ett ytterligare sätt att marknadsföra bibliotek. Ett lite mer ovanligt marknadsföringsgrepp är *Bibblan på stan* som finns i Mjölby. Konceptet går ut på att söka upp kommuninvånarna genom att cykla på stan med böcker, vilket är en form av uppsökande verksamhet. Bibliotekschef Anya Feltreuter berättar: *Men framförallt handlar Bibblan på stan om att vara där våra kommuninvånare är och skapa relationer med dem!* Källa: *Bibblan på stan* (2018). I Ringsteds kommun placerar man ut containrar med böcker. Detta är en form av både meröppet och filial på samma gång. Även Göteborgs kommun har placerat ut containrar med biblioteksböcker på badstränderna.

Emmaboda kommunbiblioteks marknadsföring

Biblioteket i Emmaboda har liksom andra bibliotek, svårt att marknadsföra sig i den utsträckning de önskar. Vid en intervju med Christina Kousteni (19-02-04) framkom det att hon delar marknadsföringsarbetet med IT-bibliotekarien Anders Pettersson.

Han tar hand om mindre annonseringar samt meddelande om arrangemang, i tidningar och på webben, medan hon står för den konstnärliga delen med kunskaper i webbt teknik. Kousteni arbetar främst med webbsidan, affischer, bokmärken (med öppettider mm) utställningsmaterial, Facebook och broschyrer. Instagram är något de funderar på att starta. Hon har fått det mesta av sina kunskaper och sin kompetens genom utbildningar hon gått på innan hon började arbeta på biblioteket. Kousteni berättar vidare att en kommunikationsplan för biblioteket håller på att arbetas fram. Biblioteket samarbetar även med kommunens marknadsföringsgrupp när det gäller distribution av nyheter på exempelvis deras webbsida. Detta har gett ett bra genomslag till exempel har antalet besökare ökat på vissa arrangemang. Kommunen har också infört ett maildistributionssystem där de systematiskt vidarebefordrar marknadsmaterial i PDF-format, till olika enheter i kommunen. Biblioteket kan i och med detta enkelt skriva ut affischer med mera på sina skrivare och sätta upp dem. Facebook besöks oftare än bibliotekets webbsida numera, enligt Kousteni. Ett annat sätt att synliggöra biblioteket är att samarbeta med föreningar. Språkvännerna är ett exempel på detta. Här matchar man nyanlända med etniska svenskar. Skolbibliotekarien på Bjurbäcksskolan sköter en blogg för skolelever.

I slutrapporten återkommer vi med en del mer konkreta förslag kring marknadsföring och andra frågor som rör utvecklingsarbete.

Litteratur och andra källor:

Arvet efter Vilhelm Moberg och vad som sker i kommunen idag.

Bibblan på stan (2018). Mjölbys kommuns hemsida.

Biblioteksbladet 2018:06

Biblioteksbladet (2018:10) <http://biblioteksbladet.se/priset-arets-skolbibliotek-2018-gar-till-bessemerskolan/>

Biblioteksbladet 2019:01

Bibliotekslag SFS 2013:801

Det meröppna biblioteket. (03:2013). Svindlande höjder. En Blogg på Pedagog Stockholm,

Emmaboda kommun vår framtid. Vision, utvecklingsområden 2015-2018. (KF-beslut 24 mars 2015 § 9)

Emmaboda.se/kultur. Kultur i Emmaboda i dag. Emmaboda kommun.

Ericsson, T. C. (2014). *Götabiblioteken- ett regionalt samarbete.*

Från ord till handling Utkast till Nationell Biblioteksstrategi. (2018). Kungliga biblioteket. Nationell biblioteksstrategi.

Gemensamma utvecklingsområden för Statens Kulturråd och läns- och regionbibliotekens samverkan kring läsfrämjande. Kulturrådet och SLB (Sveriges länsbibliotekarier).

Gertrud Lilja och Elisabeth Bergstrand- Poulsen: en landsbygd – två författarinnor. (2016) Elisabeth Bergstrand-Poulsen Sällskapet.

Gramming, E. (2016). *Meröppet mer än bara öppet.* Mötesplats Borås Profession Forskning.

Gärdén, C. *Skolbibliotekets roll för elevers lärande: en forsknings- och kunskapsöversikt år 2010-2015.* Kungliga biblioteket.

Johansson, G. Lindberg, E & Rivano Eckerdahl, J. (2014) *Meröppna bibliotek- en verksamhetsform för alla.*

Kulturplan Kalmar län 2015-2017 (2015). Regionförbundet i Kalmar län.

Metodhandbok Ny resurs i Emmaboda. Integration börjar där människor möts. (2017). Emmaboda kommun.

Mobibblan Ett slags äventyr. Sundsvalls kommuns webbsida. (2017).

Nationella Skolbiblioteksgruppen (oktober 2017).

<https://skolbiblioteksgruppen.wordpress.com/2017/10/30/arets-skolbibliotek-2017-finns-i-kavlinge-och-ar-en-grupp/>

Näringslivets utveckling i Emmaboda kommun 2017. Statistik och fakta.

Rundqvist Elisabeth & Brisander, Cecilia (2018). *Varför så svårt? Om nationella minoritetsspråk på kommunala bibliotek.* Mötesplats profession forskning Växjö.

Skagerlid, T. (2016). *Götabiblioteken ett steg mot framtidens bibliotek.* Kandidatuppsats i Biblioteks- och Informationsvetenskap Akademin för Bibliotek, Information, Pedagogik och IT, 2016:29.

Skolbibliotek.se (2019) <http://www.skolbibliotek.se/mal-och-styrdokument-for-skolbibliotek/>

[Skollag \(2010:800\)](#)

SOU 2018:57 *Läsdelegationens betänkande Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället.*

SOU 2018:47 *Med tillit växer handlingsutrymmet.* Huvudbetänkande.

SOU 2018:48 *En lärande tillsyn.* Delbetänkande

SOU 2018:38 *Styra och leda med tillit.* Forskningsantologi.

Stockholm stadsbiblioteks webbsida (2012).

https://biblioteket.stockholm.se/sites/default/files/forsaljning_av_skolbibliotekstjanster.pdf

Muntliga källor

Intervju med Christel Gross på Lindås bibliotek 2018-10-29.

SWOT-analys med Emmaboda biblioteksanställda 2018-12-18.

Intervju med biblioteksassistent Lotta Lejon Stenberg om Boda glasbruk 2018-12-18.

Intervju med bibliotekarie Marie Hinderyd 2018-12-18 Långasjö bibliotek.

Intervju med skolbibliotekarie Malin Appelberg Bjurbäcksskolan 2019-02-04.

Intervjun med PR-bibliotekarien Christina Kousteni 2019-02-04.

Intervju med Gunnar Magnusson Folkets Hus 2019-02-04.

Intervju med bibliotekarie Marie Hinderyd om Vissefjärda 2019-02-04.

Intervju med IT-bibliotekarie Anders Petersson 2019-02-04.

Intervju med bibliotekarie för boken kommer och gymnasiebiblioteket Åsa Svensson 2019-02-04.

Intervju med biblioteksassistent Agneta Karlsson om Eriksmåla och Johansfors 2019-02-04.

Intervju med bibliotekschef för Region Östergötland Elisabeth Cserhalmi 2018-12-11.

EMMABODA BIBLIOTEK

SLUTRAPPORT

2019-08-27

*Margareta Lundberg Rodin
Johannes Wagner*

EMMABODA BIBLIOTEK SLUTRAPPORT

2019-04-25 (*slutreviderad 2019-08-27*)

Utredningens uppdrag

Utredningens övergripande syfte är att få en samlad helhetsbild av folk- och skolbibliotek, samt få ett samlat underlag för åtgärder som leder till en effektivare organisation av närbiblioteken, som på ett bättre sätt svarar mot invånarnas behov och uppdragen formulerat i bibliotekslagen. Utredningen ska särskilt titta på de prioriterade grupperna i lagen och våra styrdokument.

I uppdragets kontrakt ingår det att göra en omvärldsanalys av olika bibliotekstjänster och alternativ som meröppet eller mobil enhet. Frågor som rör utveckling av service till prioriterade målgrupper och verksamhetsområden belyses enligt uppdraget här, likaså tar vi upp samverkan internt i kommunen och med andra kommuner, samt även något om politikens förväntningar (Bildningsnämndens presidium).

Förberedande utredningsarbete i lägesrapport 1 och 2

I lägesrapport 1 beskrevs nuläget i kommunens biblioteksverksamhet, pågående verksamhet och biblioteksplaner i regioner och riket, samt pågående arbete med en nationell biblioteksstrategi. I rapporten belyses förutsättningar, problem, samt förbättrings- och utvecklingsområden kortfattat. Se Lägesrapport 1. I lägesrapport 2 fördjupas beskrivningar av behovs- och problemområden, samt olika förbättrings- och utvecklingsområden utifrån att samtliga biblioteksenheter besökts. Synpunkter från swot-analys med personal, intervjuer med berörda främst bibliotekspersonal samt en fokusgrupp med låntagare har sammanställts. Jämförelser har gjorts med några kommuner med liknande invånarantal. Några utvecklingsområden har belysts lite närmare med underlag från andra kommuner, myndigheter samt en del från Emmaboda. Se lägesrapport 2.

Med utredningens omvärldsanalys i de två lägesrapporterna vill vi bidra till en lokal analys av Emmaboda kommun främst utifrån biblioteksfrågor, bibliotekslagen och även andra lokala, regionala och nationella planer av betydelse. I denna slutrapport konkretiseras utredningens uppdrag i förslag med kostnader och tänkbara effektiviseringar som främst rör Närbibliotek (NB) men även Huvudbiblioteket (HB) och biblioteksverksamheten som helhet. Förslagen relateras till gällande lagstiftning som bibliotekslagen och andra lokala styrdokument. Några jämförelser av kostnader och resultat görs med ett antal utvalda kommuner med liknande förutsättningar invånarmässigt. Vissa uppgifter saknas när det gäller utredningens underlag t ex. har vi inte haft tillgång till samtliga skolans skolbiblioteksservice, när- och skolbiblioteks lokalhyror eller hur många invånare som har olika språkbakgrund. Det har även varit svårt att fullt ut kunna överblicka ansvarsfördelningen mellan skola och folkbibliotek, liksom proportioner mellan olika arbetsuppgifter inom de biblioteksanställdas tjänster. Nya uppgifter har tillkommit in i det sista, vilket tyder på en hög grad av aktivitet. Dessa brister i underlaget inverkar delvis på de förslag vi kan lämna. En viss osäkerhet råder även angående kommande beslut när det gäller utredningar och förslag som Nationell biblioteksstrategi och Läsdelegationens, samt förslag i region Kalmar

som berör vår utredning, p g a att beslut inte fattas förrän efter det att vår utredning har inlämnats.

Bibliotekslagen och andra styrdokument

I avsnitten som följer relaterar vi till aktuella paragrafer i bibliotekslagen och till andra relevanta dokument som *Demokratins skattkammare Förslag till nationell biblioteksstrategi* (2019) som den 8 mars överlämnades till regeringen. Dessa dokument relateras i enlighet med uppdraget till några av Emmaboda kommuns och Bildningsnämnds kulturpolitiska mål.

Biblioteksplaner

17 § Kommuner och landsting ska anta biblioteksplaner för sin verksamhet.

Enligt *Emmaboda kommuns kulturplan 2019-2022* ska: *En biblioteksplan uppdateras för att kunna gälla under perioden 2020-2022.*

Avsikten med den uppdaterade Bibliotekslagen (2014:801) var att förstärka skolbiblioteken (DS 2003:66), utjämna skillnader genom samverkan, följa upp och samordna samt tillämpa användarperspektivet (Prop. 2012/2013:147 sid 45, 43, 21). Biblioteksplanen bör bestå av huvudmannens vision och mål, uppföljningsbara mål för biblioteksverksamheterna, aktiviteter för att nå målen, samt beskrivningar av hur uppföljningen ska ske. Det ska även framgå vilka områden som ska prioriteras t ex verksamhet till barn och unga, digital delaktighet eller tillgänglighet. Biblioteksplanen ska omfatta skol- och folkbibliotek och helst beslutas på kommunfullmäktigenivå.

Utifrån *Bibliotekslagens 2 § Ändamål* ska biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. De ska vidare främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning, samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

I nuläget har 90 % av kommunerna antagna biblioteksplaner. 80 % av dem är antagna efter det att den nya bibliotekslagen trädde i kraft. De 46 biblioteksplaner i *Trend 2017 - kommunala biblioteksplaner* som Kungliga biblioteket (KB) har analyserat omfattar 5-21 sidor. Förarbetena till bibliotekslagen är tydliga med att planens syfte är att skapa tydlighet för både den egna kommunen och bibliotekets användare, därför anses omnämnande av bredvidliggande lagstiftning vara relevant. Flertalet biblioteksplaner (87 %) anknyter till andra lagar som Skollagen, LSS (lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade), SOL (Socialtjänstlagen), HSL (Hälso- och sjukvårdslagen, LVM (Lag om vård av missbrukare i vissa fall), rättighetslagar och integritetslagstiftning, samt till konventioner som UNESCO/IFLA folkbiblioteks-, skolbiblioteks, mångkulturella biblioteksmanifest. Likaså dokument som FN:s barnkonvention, mänskliga rättigheter och Lyon-förklaringen om tillgång till information och utveckling. Däremot återspeglas inte dokumenten i konkreta, uppföljbara framtida mål från verksamhetsplaner eller uppdrag. KB betonar vikten av att förankra biblioteksplanen i närsamhället genom att göra en lokal analys av demografiska faktorer, målgrupper, vilket enbart

hälften gjort. 73 % av biblioteken har skrivit in andra kommunala strategi- och plandokument och 65 % har anknutit till den regionala biblioteksplanen. Ett flertal biblioteksplaner saknar beskrivningar av användarundersökningar eller dialog med användarna.

Enbart 26 % beskriver biblioteksplanens framtagande, vilket skulle kunna stärka bibliotekets legitimitet. 76 % har skrivit om planens uppföljning t ex med en tidsangivelse, medan få har beskrivit var ansvaret ligger eller hur den ska genomföras eller följas upp med nyckeltal och indikatorer. Enligt 18 § i Bibliotekslagen ska den myndighet som regeringen bestämmer ha en nationell överblick och främja samverkan inom det nationella biblioteksväsendet. Myndigheten ska tillsammans med de regionala verksamheterna och kommunerna följa upp hur de biblioteksplaner som antagits har utformats och hur de används. Uppdraget finns formulerat i KB:s myndighetsinstruktion sedan 2012.

Ett användbart verktyg för att utveckla bibliotek är att använda Biblioteksplaner, som alla kommuner är skyldiga att fastställa enligt den nya Bibliotekslagen 17 §, som trädde i kraft 2014. I genomsnitt tar det två år att ta fram en biblioteksplan. De liksom annan statistik finns tillgängliga på Kungliga Bibliotekets hemsida. Skolbibliotek ska ingå i kommunernas biblioteksplaner enligt bibliotekslagen 10 §: *Enligt 2 kap. 36 § skollagen (2010:800) ska eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ha tillgång till skolbibliotek.* I utredningens arbete ingår det därför även uppgifter från: *Skolbiblioteken i biblioteksplanerna 2015. Kommunala bibliotek.* Endast en fjärdedel (39 %) av KB-rapportens 112 biblioteksplaner har identifierat skolbibliotek med namn eller med antal, har uppföljningsbara mål eller uppgifter om hur den ska följas upp. Definition om vad skolbibliotek innebär är ofta otydlig och det förekommer t ex att några bokhyllor med böcker utan bemanning räknas in. Enbart en femtedel av dem nämner något om bemanningen, samt hälften av dem beskriver samverkan i biblioteksplanerna och två av fem innehåller information om vilken nämnd/förvaltning skolbiblioteket tillhör. 94 % (263) av landets kommuner hade vid årsskiftet 2018/2019 en aktuell biblioteksplan. Av dessa har sju valts ut och studerats närmare eftersom de är utredningens jämförelsekommuner:

Borgholm har en *Biblioteksplan för Borgholms kommun 2016-2020*, som antogs av Kommunfullmäktige 2016. Biblioteken lyder under organisatoriskt under Utbildningsnämnden och består av tre integrerade folk- och skolbibliotek, ett folkbibliotek och fyra skolbibliotek. Målen är allmänt formulerade utifrån Bibliotekslagen, delvis konkreta men inte mätbara. Det ingår avsnitt om bibliotek som demokratisk mötesplats och kulturcentrum, skolbibliotek (utifrån skollagen), livslångt lärande, läsfrämjande verksamhet, digital delaktighet med E-serviceverkstäder, prioriterade grupper (i enlighet med Bibliotekslagen) och samverkan. Det framgår att folkbiblioteket genomför en årlig brukarenkät bland besökare och låntagare.

Gnosjö kommun har en *Biblioteksplan 2016-2020*, som antagits av Kommunfullmäktige och Kultur- och utbildningsutskottet. Planen innehåller kommunens visioner och fakta om Gnosjöns invånare som andel utlandsfödda och invånare i olika åldersgrupper jämfört med riksgenomsnittet. Biblioteksplanen omfattar såväl skol - som folkbibliotek. Fyra enheter har eget skolbibliotek varav två har skolbibliotekarie och övriga har ansvariga lärare. Tre av dessa enheter samarbetar med folkbibliotekens filialer. Det finns ingen särskild skolbiblioteksplan men av avsnitt om samverkan i deras verksamhetsplaner fastställs samarbetet mellan folkbibliotek, grundskola, gymnasium, skolbibliotek, SFI samt med Socialförvaltningens berörda verksamheter.

Kävlinge kommun har en *Biblioteksplan för biblioteken i Kävlinge kommun 2015-2018*. Det framgår dock inte när den är antagen och av vem. Däremot ingår det utdrag ur några av kommunens övergripande måldokument.

Det framgår även att det finns ett organiserat delregionalt samarbete med fyra grannkommuner och även samarbete inom kommunen bl. a med ett Lärcentrum. Samtliga kommunala grundskolor har egna skolbibliotek som är bemannade med fackutbildade skolbibliotekarier. Prioriteringar beskrivs utifrån Jochumsen, Rasmussen & Skot-Hansen: *The four spaces - a new model for the public library* (2012) d v s rum för lärande, inspiration, möten och kreativitet. Det framgår att biblioteksplanen årligen ska utvärderas i samband med Fritids- och kulturförvaltningens Kvalitetsrapport och att en större utvärdering ska göras vid ny mandatperiod utifrån följande frågeställningar: Är biblioteksplanen rätt utformad? Är biblioteksplanen ett levande dokument? Är bibliotekets verksamhet i linje med vad biblioteksplanen säger?

Markaryd har en *Kultur- och biblioteksplan 2014-2019* som fastställts av kommunfullmäktige 2013. I den ingår en plan med inriktningsmål för folkbibliotek, barn och unga och skolbibliotek; där omnämns fem skolbibliotek och ett integrerat folk- och skolbibliotek, samt att det finns en samordnare som är ansvarig för kontakt med folkbibliotek, samt en minsta grundbemanning för skolbiblioteken.

Töreboda kommun har en *Biblioteksplan 2018-2020*, men det framgår av dokumentet att det är antaget av biblioteket, men inte politiskt. Däremot framgår det att Töreboda bibliotek ingår i ett samarbete med åtta grannkommuner sedan 2018. Förutom de i biblioteksslagen tre prioriterade målgrupperna beskrivs fem prioriterade områden: läsfrämjande, media, digital delaktighet, samverkan och biblioteket som mötesplats. Målen är allmänna, inte mätbara och någon skolbiblioteksplan ingår inte i dokumentet.

Uppvidinge kommun har en *Plan för biblioteksverksamheten i Uppvidinge kommun 2016-2019*, som fastställdes av Kommunfullmäktige 2015. Verksamheten är organiserad under Kommunstyrelsens kultur- och föreningsutskott. HB liksom alla fyra filialbibliotek är integrerade med skolan i nära samarbete med Barn- och utbildningsförvaltningen. Det ingår även en Medieplan med konkreta mål rörande cirkulationstal som utlån/år och för nyförvärv /gallring. Även konkreta mål för läsfrämjande ingår och när det gäller skolbibliotek ingår läsfrämjande och pedagogiska uppgifter, ansvar mellan parterna för tjänste- och resursfördelning, styrning/ledning, bibliotekssamarbetsråd, samt hur utvärdering ska genomföras.

Årjäng har en *Biblioteksplan 2015-2018* som fastställts av Kultur- och Fritidsnämnden 2015. De ingår i Bibliotek Värmland - ett samarbete med 16 kommuner som lett till ett gemensamt bibliotekssystem (Selma) sedan 2014 och en gemensam webbkatalog sedan 2011. I planen ingår betydande omvärldsförändringar, nulägesbeskrivningar, samverkan, övergripande mål, några konkreta delmål kring bland annat: besöksantal, öppettider, mediaförsörjning och läsfrämjande för olika åldrar, digital delaktighet, utrymmen, bokhyllor, RFID-teknik, samt även en del inriktningsmål. Uppföljning ska ske genom årliga nyckeltalsredovisningar och riktade uppföljningar i frågor som den politiska nämnden vill belysa.

Emmaboda Biblioteksplan 2018 - 2019 tillkom mycket snabbt och omfattar endast en kort tidsperiod. Den är daterad 17 maj 2018, men det framgår inte var och av vem den är antagen.

Bibliotekslagens paragrafer 6, 7 och 8 är utgångspunkt, samt dess ändamålsparagraf 2, som i ett avsnitt benämns: vision. Innehållet är i enlighet med Bildningsnämndens kulturpolitiska mål: *Utveckla biblioteken i kommunen till allt viktigare nav och mötesplatser i samhällslivet för att sprida kultur, information och digital kompetens.*

Gällande inriktningsmål är fyra: Personalen i fokus, Läsfrämjande, Lokaler, Teknik/IT samt Öppenhet, delaktighet, samverkan. De fyra målen åtföljs av två till fyra åtgärder vardera varav flertalet är allmänna medan endast mål som rör IT/teknik är konkreta. Mätbara och uppföljningsbara mål saknas för övriga tre inriktningsmål. Nuvarande Biblioteksplan avslutas med ansvarsfördelning, uppföljning och giltighetstid.

Planer finns på att utarbeta en ny mer omfattande Biblioteksplan bland annat utifrån underlaget i denna utredning. Enligt Bildningsnämndens kulturpolitiska mål ska: *Biblioteksplanen uppdateras för att kunna gälla under perioden 2020-2022.* I nuvarande plan saknas en beskrivning av dess tillkomst. I kommande plan bör detta ingå, liksom vilka intressenter (t ex andra verksamheter) som ska ingå i framtagandet, likaså en redovisning av beslutsgång fram till dess fastställande i Kommunfullmäktige. Innehållet i nuvarande *Biblioteksplan 2018-2019* kan utgöra grund för det fortsatta arbetet med en ny bredare och uppdaterad plan, tillsammans med delar av de betydligt äldre dokumenten: *Medieplan för Emmaboda bibliotek* och *Barnplan Emmabodamodellen*. I sammanhanget vill vi som utredare betona den stora betydelse som framförallt Barnplanen haft för att åstadkomma en välorganiserad och god biblioteksservice till barn och ungdomar i kommunen. De båda dokument är inte daterade och det framgår inte heller var i organisationen de är beslutade. *Barnplan* har fördelen att den innehåller konkreta mål för olika åldrar från 0 år till och med årskurs 9 och den avslutas med att: "*Samverkan skola bibliotek i Emmaboda ska styras årligen av reviderade handlingsplaner*". Detta har skett informellt på verksamhetsnivå men inte alltid årligen. "*Medieplan*" består av inriktningsmål, men också av en konkret intern arbetsfördelning. Andra mer interna delar i *Medieplanen* hör snarare hemma i dokument med interna arbetsrutiner. Delar av dessa båda planer kan ingå i biblioteksplanen framförallt dokumentet *Barnplan* (som bilaga). Innehållet i barnplanen kan också användas i gemensamma målöverenskommelser eller avtal med skolan eller socialförvaltningen. Även mål kan med fördel ingå som rör äldre och personer med funktionsvariationer eller med utländsk bakgrund, likaså kan frågor som rör digitalisering och framtida lokaler och investeringar ingå i en biblioteksplanen.

Utredningen föreslår att:

nuvarande Biblioteksplan 2018-2019 (inklusive Barnplan och Medieplan) uppdateras och revideras utifrån tillämpbara delar av slutrapportens innehåll och förslag, samt kompletteras med konkreta, mätbara uppföljningsbara mål, planens tillkomst och vilka som ingått i arbetet med biblioteksplanen. Likaså behöver Barnplanen uppdateras och fastställas i samarbete med berörda kommunala verksamheter. En plan för antalet ökade äldre och personhinder med funktionsvariationer behöver utarbetas och fastställas i samarbete med berörda nämnder/förvaltningar. Arbetet med biblioteksplanen kan gärna integreras i arbetet med Verksamhetsplaner och framförallt behöver det följas upp systematiskt i arbetet med Verksamhetsberättelser. Det ska även framgå var/när och av vem den har beslutats samt när och hur planen ska följas upp. Vi rekommenderar även att frågelistan på 27 punkter i Kungliga bibliotekets skrift: *Biblioteksplan 2.1* sid 20-21

används i arbetet med ny Biblioteksplan 2020-2022. I denna ingår även användbara länkar till fler användbara verktyg. Det finns även konkreta användbara förslag i andra kommuners biblioteksplaner här på sid. 3-4. Underlaget i den nya Biblioteksplanen kan därefter även användas vid uppdatering av Emmaboda kommuns Kulturplan. I samband med beslut om förändring av antalet biblioteksenheter i bibliotekssystemet behöver alla planer uppdateras och det interna arbetet omfördelas mellan biblioteksenheterna.

Emmaboda kommuns kulturpolitiska mål

Nedanstående kulturpolitiska mål och utvecklingsmål i Emmaboda kommun har valts ut här för att de ingår mer eller mindre i utredningens uppdrag och i de underlag och förslag som lämnas:

- Utveckla biblioteken i kommunen till allt viktigare nav och mötesplatser i samhällslivet för att sprida kultur, information och digital kompetens. Prioritera barn och ungdomar som en särskilt viktig målgrupp för olika kulturaktiviteter utifrån deras villkor och intressen.
- Biblioteksplanen uppdateras för att kunna gälla under perioden 2020-2022. Huvudbiblioteksfunktionen i Emmaboda ska utvecklas samt inventering ska ske av bibliotekets lokaler och tekniska utrustning för att möta dagens krav på bibliotek. En kompetensutvecklingsplan för personalen ska fastställas och genomföras.
- Under perioden (ska biblioteken) tillsammans med rektorerna utvärdera skolbibliotekens organisation, pedagogiska innehåll och föreslå utvecklingsinsatser. I nära samarbete med skolan göra läsfrämjande insatser.
- Biblioteket ska delta i utvecklingen av det litterära Emmaboda.
- Utveckla litteraturförmedlingen digitalt och arrangera minst två författarbesök per år.

Arbete pågår i Emmabodas biblioteksverksamhet med flera av ovanstående frågor och utredningen lämnar förslag och synpunkter i de avsnitt som har fet text.

Förslag till en nationell biblioteksstrategi

Demokratins skattkammare Förslag till en nationell biblioteksstrategi (2019) överlämnades till regeringen den 8 mars 2019. Utgångspunkten för förslaget är att biblioteksväsendet är till för alla och att målet är demokrati. Strategins sex arbetsområden eller medel är läsning, lärande, samhällets öppna rum, forskning, nationella bibliotekstjänster och en gemensam infrastruktur. I en bilaga presenteras sex strategiska reformer med olika åtgärder för att stärka bibliotek. Planen är att utveckla, förnya och förstärka biblioteksväsendet fram till 2030. Orsaken till förslaget är att

Sverige framför allt har halkat efter i digitaliseringen på biblioteksområdet, vilket ska reformeras genom gemensamma plattformar.

De andra reformområdena är en stark och likvärdig skolbiblioteksverksamhet, mångspråkig biblioteksverksamhet, kompetensutveckling, de nationella minoriteterna och den nationella biblioteksmyndighetens uppgifter. Totalt föreslås en finansiering med 250 mkr årligen för att kunna fortsätta med att strategiskt stärka biblioteken genom en permanent nivåhöjning av de statliga anslagen:

- Stärka skolbibliotek ska ske genom inrättande av ett nationellt kunskapscenter för skolbiblioteksutveckling till alla personalgrupper, stärkt medieförsörjning och tillgång till e-medier genom gemensamma nationella digitala e-tjänster. 50 mkr.
- Stärkta nationella digitala bibliotekstjänster genom en ny digital biblioteksplattform för olika målgrupper, för drift och försörjning av tjänsten genom upphandling och avtalslicenser, massiv digitalisering av tryckt material och andra medier, utveckling av digitala bibliotekstjänster för barn, samt permanent statlig finansiering av Litteraturbanken. 90 mkr.
- Stärkt mångspråkig biblioteksverksamhet. Medieförsörjning ska samordnas för personer med annat modersmål än svenska. Förstärkningen gäller ökad medieförsörjning och kompetensutveckling för att tillgodose prioriterade gruppers behov. 20 mkr.
- Stärkt nationell struktur för kompetensutveckling inom biblioteksväsendet genom att inrätta Bibliotekens oberoende fortbildningsinstitut (Bofi) för att systematiskt vidareutbilda biblioteks- och informationsvetare inom alla samhällssektorer och bibliotekstyper.
- Projektet Digitalt först med användaren i fokus får fortsättning i denna nya struktur. 25 mkr.
- Stärkta bibliotek för nationella minoriteter och urfolk. Urfolket samerna och de nationella minoriteternas bibliotek tilldelas uppdrag och stöd till medieförsörjning och distribution av medier. 40 mkr.
- Stärkt nationell biblioteksmyndighet (KB) föreslås utöver nuvarande uppdrag genom att bygga nationella tjänster, ett tydligare uppdrag att stödja hela biblioteksväsendet med infrastruktur, juridik, metadata, kompetens, utveckling, forskningsstöd, anslagsförmedling med mera. KB ska även regelbundet följa upp strategin, förslagen och reformerna. 25 mkr.

I förslaget tas det även upp att kommunalt självstyre och finansiering är viktig men att olikheter inte får leda till en icke likvärdig biblioteksverksamhet. Mindre och små kommuner med sviktande skatteunderlag behöver stöd för att kunna erbjuda en god biblioteksverksamhet. I likvärdighetssammanhang konstaterar förslaget att skolbiblioteksverksamheten inte är tillräckligt utbyggd, finansierad och integrerad med skolvärlden och inom samhället, samt att behovet av åtgärder är akut. Den ojämna tillgången av biblioteksverksamhet till vuxna, nyanlända och funktionsnedsatta tas också upp och problemet med att vuxna inte omfattas av skollagen och inte heller av bibliotekslagen eftersom inte vuxenutbildning, folkhögskola, SFI och studieförbund

omfattas. Ett förtydligande föreslås i kommande revideringar av de två lagarna. Undervisning i MIK kan integreras i det läsfrämjande arbetet med barn- och ungdomslitteratur, facklitteratur, ljud och bild inom det vidgade textbegreppets ram.

Även vikten av samverkan och ökad digitalisering betonas för att kunna åstadkomma ett likvärdigt utbud av medier och tjänster. I detta sammanhang är också den regionala nivån viktig. I förslaget framhålls det att det regionala stödet ska utgå från folkbibliotekens behov och vara likvärdigt.

Förslaget innehåller även en rad konkreta åtgärder som berör kommunala bibliotek som Emmaboda och även indirekt förslag om reformer genomförs som påverkar biblioteksverksamhet direkt lokalt och regionalt t ex ett nationellt bibliotekslånekort, sökordsoptimering, länkad data, anknytning till existerande söktjänster och kollaborativa lösningar som Wikimedia och kostnader för att kunna beräkna e-bokslån (och därmed bryta beroendet av en leverantör).

Utredningen föreslår att:

Emmaboda bibliotek/bildningsförvaltning fortlöpande följer vad som beslutas när det gäller nationella biblioteksreformer framöver som påverkar kommunen och regionen och vidtar åtgärder som utarbetande av ansökningar t ex till Stärkta bibliotek och utformar biblioteksplaner och verksamhetsplaner utifrån den nationella händelseutvecklingen.

Emmabodas kommunala verksamheter och bibliotek

Biblioteken i Emmaboda är en del av en bildningsförvaltning, vilket har såväl för- som nackdelar organisatoriskt och verksamhetsmässigt. Biblioteksdelen är en liten del av en stor förvaltning vilket kan innebära svårigheter med att få inflytande och genomslag, särskilt eftersom bibliotekens position ofta är relativt svag med längre avstånd till framförallt politiska beslutsfattare och bibliotekslagstiftningen inte är så stark eller tydlig (Lundberg Rodin & Michnik 2016). Å andra finns det goda möjligheter att utveckla samarbetet när det gäller t ex skolbiblioteksfrågor. Vi belyser en del av dessa frågor mer ingående i kommande avsnitt. Uppgifterna nedan är hämtade från Emmaboda kommuns hemsida.

Kommunal service till allmänhet och särskilda målgrupper

TÄTORTER	Algutsboda	Emmaboda	Boda	måla/Åfors	Johansfors/Broakulla	Lindås	Långasjö	Vissefråda
Invånare		4978		216	457		332	665
Förskolor		2		1	1	1	1	1
Gr 0-6 årskurs		1			1	1	1	1
Fritidsgårdar		1	1	1	1	1	1	1

Gr årskurs 7-9		1						
Särskola		1						
Gymnasium		1						
Allaktivitetshus (soc)	1	1				1	1	1
Äldre-/Demensboende		3					1	1
Boende		1						
Bibliotek		1	1	1	(1)	1	1	1

Tabellen redovisar åtta bemannade bibliotek i Emmaboda (varav ett är stängt). Biblioteksservice sker även till 61 obemannade utlåningsställen enligt *Emmaboda biblioteks Verksamhetsrapport 2018* (insänd till Kungliga Biblioteket).

I denna biblioteksservice som genomförs av samtliga åtta biblioteksenheter ingår det att regelbundet byta depositioner av media vid förskolor, grundskolor och mottagande av förskoleklasser och grundskoleklasser. Det ingår även bokprat, biblioteksundervisning, sagostunder med mera i arbetet som främst sker utifrån *Barnplan* för dessa åldersgrupper. Mediedepositioner byts även regelbundet vid äldre/demensboenden, fritidsgårdar, samt vid simhall, BVC, VMG och folktandvård. Någon motsvarande plan som för barn finns inte för äldre och personer med funktionsvariationer. Det har beräknats att depositionerna av medier genererar 11 823 utlån under 2018 vid de 61 obemannade serviceställena. Jämfört med flertalet andra bibliotekssystem i denna kommunstorlek är antalet utlåningsplatser mycket högt. Enbart Uppvidinge och Årjäng har 24 respektive 23 serviceställen utan bemanning och beräknas låna ut 7 563 respektive 13 489 medier (högre än Emmaboda). De andra i jämförelsen har mindre än tio serviceställen utan registrering av utlån. Även andra kommuner i jämförbar storlek som Mellerud, Nordanstig, Vingåker och Töreboda har 1, 4, 2, 8 bemannade biblioteksenheter. När det gäller obemannade utlåningsställen redovisar Mellerud 1, Nordanstig 34, Färjestad 40 och Töreboda 14, vilket innebär en stor variation.

Summering av nuvarande öppettid och bemanning av Emmabodas biblioteksenheter

Personal: totalt finns 10,5 tjänster (fördelat på 12 personer) vid Emmaboda bibliotek. I nuläget är alla tjänster besatta och det finns även tillgång till timvikarie. Huvudbiblioteket (HB) har 7,75 heltidsbibliotekarietjänster, Boken-kommer ingår och en skolbibliotekarie 75 %, 1,5 biblioteksassistent och en halvtid (0,5), samt en övrig anställd 0,5. Kostnad: 4 453 tkr. Närbiblioteken (NB) har sammanlagt 3 heltidstjänster (kultur/biblioteksassistenter, varav en är bibliotekarie). Kostnad 1. 135 tkr. Total personalkostnad 5 588 tkr enligt Verksamhetsrapport 2018.

Öppettider vid biblioteken: Emmaboda HB 43 timmar/vecka, Johansfors (stängt annars öppet 8 t/v). I Johansfors skola saknas det i nuläget ett bibliotek (enligt *Kulturplan Emmaboda kommun 2019-2020*). Dock får skolans och förskolans elever biblioteksservice som klassbesök via

Eriksmåla bibliotek - under stängningen. Lindås och Vissefjärda har vardera öppet 8 timmar/vecka. Långasjö har öppet 4 t/v, Eriksmåla 3 t/v och Boda 3 t/v. Dessutom har Bjurbäcksskolans skolbibliotek öppet 21 timmar och 15 minuter. Närbibliotek och integrerade folk- och skolbiblioteket har totalt öppet 29 t/v (37 t/v när Johansfors öppnar igen), förutom interna tider för förskolor och skolor.

Alla bibliotek i Emmaboda har i nuläget tillsammans öppet 62 timmar per vecka för allmänheten och 83 timmar om Bjurbäcksskolans skolbibliotek ska inräknas. Evenemang för vuxna som: *Kväll med bibblan* sker en gång per termin vid respektive närbibliotek. NB personal anser att de har ett bra samarbete kring programverksamhet.

Verksamhet för barn och unga sker enligt Barnplan medan Boken-kommer verksamhet saknar en motsvarande plan och är i stället fördelad mellan biblioteksenheterna främst utifrån en schemaläggning av arbetstiden. Vid HB förbereder bibliotekarien boken kommer-besök framförallt på torsdagar och besöken genomförs sedan på fredagar i Emmaboda en gång i månaden främst till enskilda äldre.

Närbiblioteken har ett varierat antal enskilda Boken-kommer låntagare och även verksamhet vid några institutioner som vid socialförvaltningens allaktivitetshus. Besökare vid Emmaboda kommunbibliotek är främst barn 0-12 år, därefter kvinnor, män och pensionerade kvinnor. Minst förekommande bland biblioteksbesökare i Emmaboda är pojkar 13-18 år och näst minst flickor 13-18 år. (Se: Lagesrapport 1).

Nuvarande bibliotekssystem i Emmaboda kommun inklusive kostnader

	Emmaboda HB + Bjurbäcksskola n	Boda glasbru k	Eriksmå la	Johans- Fors öppnas nov 2019	Lindå s	Långas jö	Vissefjär da
Tjänster (10,5 totalt heltid) HB 7,5 (71%) NB 3 (29 %)	7,75 + 0,75 skol- bibliotekarie Bjurbäcksskola n	Alla Kostnad	Närbibli otek Totalt:	har totalt 1.135 tkr	Tre	heltids - tjänster	gemensa mt 2 delar på 1 heltid
Mediabestånd HB 63.161 (59 %) NB 35.348 (41 %) Totalt 98.208 *	63.161 (inkl. Bjurbäcksskola ns 1.714)	2.133	2.206	5.410	10.81 4	4.490	10.295
Medie- anslag totalt 1 056 tkr Varav HB: 375 tkr	Hb 375 tkr + 200 tkr + 65 tkr pre- numeration 70 tkr	Delas med Lindås	55.tkr Delas med Johansfo rs	Delas med Eriksmåla	55 tkr Delas med Boda	Delas med Visse- fjärda	80 tkr Delas med Långa- sjö

inkl. prenum. (62 %) NB: 230 tkr (Inkl. 40 tkr Barn/unga dep) 38 % Totalt: media-anslag 795 tkr	skolan 50 tkr totalt 565 tkr						
Varav NB 29 t/v (31%) (inkl Johans-fors 37 t/v) HB 43 t/v (46%) med Bjurbäcksskolan 21 tim och 15 min. Totalt 64 t/v (69 %) Öppettid totalt 93 t/v.	HB 43 (47 %) + 21 tim 15 och 15 min Bjurbäcksskolan Totalt 64 t/v (69 %)	3	6	(8 t/v f n v stängt)	8	4	8
Utlån 2018 varav NB: 43.844 (45%) HB: 52.441 (54%) Totalt 96.325	52.441	1.221	3.337	6.493	16.925	3.429	12.439

Flertalet uppgifter rör 2018, förutom öppettid och medieanslag som är den nuvarande, för 2019. Kommentar: Även förbrukningsinventarier (15 tkr), förbrukningsmaterial (75 tkr), samt licenser, program, medlemsavgifter mm (400 tkr) totalt 490 tkr ingår i det som totalt räknas som medianslag i budget d v s 1 056 tkr. Av dessa kan 605 000 inräknas som media inklusive prenumerationer, vilket innebär att det ”rena” medianslaget för Emmaboda bibliotekssystem är 605 000 kr. HB har även en del resurser som är gemensamma för hela bibliotekssystemet som rör personal, mediebestånd och medieinköp. När det gäller mediebestånd är uppgifterna inte helt säkra beroende på biblioteksdatasystemet (Book-it). I Emmaboda biblioteks *Verksamhetsrapport 2018* till Kungliga biblioteket anges det att det totala beståndet är 86.208. Uppgiften här i utredningen är 98.509 d v s 12.301 (12,4%) högre. Gallring har skett och frågan är bl. a. hur t ex periodika har inräknats - är det en gång per prenumeration eller är det alla tidskriftsnummer.

Likaså kan och bör det diskuteras vilka uppgifter som ska ingå/redovisas eller inte beträffande mediebestånd och öppettid. Bjurbäcksskolans bestånd och öppettid ingår i Emmabodas folkbiblioteksstatistik (till KB t. ex) trots att uppgifterna enbart omfattar skolbibliotek. Däremot ingår inte skolbibliotek på motsvarande vis för närbibliotekens öppettider redovisas för skolan eller andra uppsökande verksamheter. Antal öppet-timmar av biblioteksservice vid respektive NB som utförs till skolor och andra redovisas inte i timmar utan enbart att det sker och med viss regelbundenhet till bestämda institutioner. Arbetet redovisas statistiskt däremot när det gäller antal serviceställen.

Proportioner mellan huvud- och närbibliotek är:

	HB	NB
Personal *	71 %	29 %
Mediebestånd	59 %	41 %
Medieanslag	62 %	32 %
Öppettid*	69 %	31 %
Utlån	54 %	45 %

Kommentar: **I båda uppgifterna ovan under rubriker som omfattar personal och öppettid så ingår i HB även Bjurbäcksskolans skolbibliotekspersonal (0,75 tjänst) och skolans öppettid för skolbiblioteket på 21 timmar och 15 minuter per vecka.*

Utan Bjurbäcksskolan är HB:s egentliga öppettid 43 t/v d v s 60 % av den totala öppettiden eftersom de som enbart är skolbibliotek därför inte bör inräknas och NB har då 40 % av den egentliga öppettiden 72 t/v, vilket vi anser är de korrekta siffrorna. De integrerade biblioteken i Lindås och Vissefjärda fungerar som både folk- och skolbibliotek (och även Johansfors som är stängt till november 2019), medan Boda glasbruk och Eriksmåla framförallt är folkbibliotek, även om besök av t ex barn och familjer givetvis ingår. Långasjö som har flyttats är nu främst folkbibliotek, men skolbesök tas emot och bibliotekarien besöker även skolan. En viss oklarhet råder kring de olika formerna d v s vad som är skolbibliotek respektive integrerade folk- och skolbibliotek respektive folkbibliotek. Gränserna kan givetvis vara lite oklara men i huvudsak behöver respektive biblioteks funktion definieras. En ytterligare parameter är var befolkningen bor i kommunen. I Emmaboda tätort bor 4. 978 personer (53 %) medan 4. 390 (47 %) bor i olika kommundelar av totalt 9. 368 invånare. Proportioner cirka hälften - hälften stämmer i relativt hög grad när det gäller utlån, men inte när det gäller öppettid (om Bjurbäcksskolan ska inräknas). Mediebestånden är betydligt mindre likaså medieanslag och personalresurser vid NB. Å andra sidan använder NB flitigt HB:s mediebestånd och dispositioner, samt även vissa gemensamma tjänster och kostnader som är gemensamma men placerade vid och finansieras av HB. Proportioner mellan antal anställda och öppettid/utlån kan givetvis diskuteras och hur stor del av tjänsterna som t ex ska avsättas för öppettid respektive till service till prioriterade målgrupper som barn/unga.

En ytterligare uppgift som varit svår att få fram är lokalhyror för biblioteksenheterna. I Emmaboda är kostnaden 2018 för samtliga bibliotekslokaler: 2. 152 tkr (enligt uppgift som lämnats till KB). Alla lokaler är kommunala förutom HB 1,4 mkr i Folkets Hus och Långasjö 64 tkr (Hembygdsgård, Svenska kyrkan). Övriga hyror är: Boda glasbruk 25 tkr, Eriksmåla 64 tkr, Lindås 76 tkr, Vissefjärda 123 tkr, samt Bjurbäcksskolan 34 tkr. Hyreskostnad för Johansfors saknas. Relateras hyror till lokalstorlek och utifrån vad vi har iakttagit under besöken så kan proportionerna mellan lokalhyra - lokalstorlek ifrågasättas/diskuteras:

Interna hyror	Lokal i m²	Hyra tkr/år
Bjurbäcksskolan skolbibliotek	293	34
Boda folkbibliotek*	15	25
Eriksmåla folkbibliotek	39,8	64
Johansfors (nu ca 25m ²)	16	uppgift saknas
Lindås folk- och skolbibliotek	116,6	37
Vissefjärda folk- och skolbibliotek	192,2	123
Totalt:	672,6	283

Externa hyror	Lokal i m²	Hyra tkr/år
Emmaboda huvudbibliotek	1.010	1.414
Långasjö sockenstuga, folkbibliotek	83	64
Totalt:	1.093	1.478

Kommentar:

* Att uppgifterna vi fått angående bibliotekslokalers ytor varierar t ex Boda biblioteks lokalyta och att siffran på 15 m² är en uppskattning av den "rena biblioteksytan" men att det finns lokaler intill som delvis används av biblioteket och om de inräknas kan summan beräknas till 24 m².

Siffrorna är lite osäkra och inte uppdaterade både när det gäller lokalytor och interna kostnader för hyror. Uppgiften till KB angående lokalhyror för samtliga bibliotek i Emmaboda 2018 är: 2 152 tkr. I denna kanske även bl. a Johansfors ingår eftersom summan utredningen fått fram är lägre: 1 761 tkr. Se vårt förslag angående bibliotek och lokaler längre fram.

Stärkta bibliotek

Staten har i drygt 100 år satsat statliga medel för att stärka framförallt folkbibliotek men till viss del även skolbibliotek *Till det mänskliga ordets trygga värn Svensk biblioteksforening 1915 -2015*. Sedan 2018 finns det möjlighet att söka medel bland annat från Kulturrådet i satsningen Stärkta bibliotek, vilket även Emmaboda bibliotek har gjort.

Västra Götalands-regionens avdelning Kultur i Väst har sammanställt och analyserat ansökningar som Kulturrådet beviljat **Stärkta bibliotek** - till våren 2018. Av denna framkommer följande. 240 ansökningar har inkommit från 198 kommuner. Den sökta summan under våren var 295 mkr. Spannet var mellan 20 tkr till 37 miljoner kronor. Under hösten 2018 lämnades 189 ansökningar in på 151 mkr från 148 kommuner, varav 30 inte fick medel i första omgången. Den beviljade summan var under våren 153 mkr och under hösten 70 mkr totalt 221 mkr. Teman för ansökningar var framförallt: Lokal samverkan 202, Digitala satsningar/MIK 142 mkr, Biblioteksrummet (även för meröppet) 141, Uppsökande verksamhet (även bokbussar) 140, Integration/mångspråk 107, Läsfrämjande 106, Fortbildning personal 79, Metodutveckling 47. När det gällde målgrupper sökte flest för barn/unga 148 ansökningar, personer med annat modersmål 87, personer med funktionshinder 59, samt nationella minoriteter 13. Möjligheter att söka medel finns även framöver och genom de reformer som föreslås i Nationell biblioteksstrategi. Emmaboda har enligt uppgift från bibliotekschefen inlämnat ett flertal ansökningar både när det gäller teknisk utrustning, inredning men även skolbibliotek vid två

tillfällen. En del som gäller utrustning har beviljats medan en ny skolbibliotekarietjänst inte har beviljats. Enligt Kulturrådet beviljas inte medel till skolbibliotek via anslaget Stärkta bibliotek. En ansökan om medel skall i stället sändas till Skolverket enligt uppgift 18 april.

Jämförelse med kommuner i motsvarande storlek

Enligt SKL:s *Kommungruppsindelning 2017* (2016) hör Emmaboda kommun till grupp C: där 136 mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner ingår. Kategori C har fyra underkategorier: C6 Mindre stad/tätort, C7 Pendlingskommun nära mindre stad/tätort, C8 landsbygdskommun och C9 Landsbygdskommun med besöksnäring. Emmaboda räknas till C7 tillsammans med 52 andra kommuner och enligt SKL:s tabell är inpendling 25 % och ut-pendling 32 % till/från Emmaboda i relation till Nybro kommun. Jämfört med kommungruppsindelning 2011 och 2005 då Emmaboda klassades som: "varuproducerande kommun" har den i 2017 års indelning benämnts: Pendlingskommun nära mindre stad/tätort (d v s Nybro som i sin tur räknas på motsvarande sätt i C7 till Kalmar). På Emmaboda kommuns hemsida lyfts istället det lika långa tågavståndet till tre residensstäder: Kalmar, Växjö och Karlskrona. I tabellen nedan hör fem av de sju kommunerna till Grupp C utom Kävlinge som hör till A2 (Pendlingskommun nära storstad) och Uppvidinge som hör till B5 (Pendlingskommun nära större stad). Tre kommuner: Markaryd, Gnosjö och Töreboda hör som Emmaboda till grupp C7 och en kommun: Uppvidinge hör till C6 (Mindre stad/tätort) medan Borgholm räknas till C9 (Glesbygd med besöksnäring). Urvalet nedan är relevant i relation till Emmabodas förutsättningar och de används därför även när det gäller jämförelser, kostnader och resultat/måluppfyllelse. Ytterligare sex kommuner hör till kategori C7 i jämförelse av kostnader utifrån invånarantal: Degerfors, Hjo, Mellerud, Munkedal, Nordanstig och Ving-åker. Nedan följer uppdaterad och kompletterad tabell från Lägesrapport 2.

Bibliotekssystem i jämförelsekommuner och i Emmaboda kommun inklusive kostnader

Kommun	Borgholm	Gnosjö	Kävlinge *	Markaryd	Töreboda	Uppvidinge	Årjäng
Bemannade enheter inkl service-ställen (utan lånereg)	HB, 3 filialer, 4 skolbibl =7 enheter	2 enheter Gnosjö: G Hillerstorp: H 6 Service-ställen (med 300 lån)	2 enheter Kävlinge o Lödde- köping 7 service-ställen (uppgift om reg. lån saknas)	3 enheter + Boken- kommer 4 Service- ställen (med 457 lån)	HB 2 filialer= 3 enheter + Boken- Kommer	6 enheter + ett gymnasie- bibliotek samt en bokbil = 8 enheter 24 Service- ställen (med 7.563 lån)	2 enheter 23 Service- ställen (med 13.489 lån)
Öppet-Tider	45 t/v totalt alla enheter	G: 36 t/v + 105 t/v meröppet.	8 t/d vardera med pers.	Markaryd 32 t/v och 2 enheter	HB 43 t/v + 2 filialer 10 t/v	Totalt 59 t/v på 5 enheter med mellan	HB i Årjäng 39 t/v

		H: 22 t/v. Totalt 58 t/v öppet med bemanning Totalt meröppet 127 t/v	= 56 t/v Meröppet (84 resp. 91 t/v =175 t/v)	19,5 t/v & 6 t/v = 57 t/v (2 ska få mer- öppet) lenhet saknas Totalt 130,5 t/v Meröppet: 7-22 (105 t/v)	vardera Totalt: 63 t/v	6-16 t/v Plus Gymnasiet 8 t/v = 67 t/v (ej bokbil)	Filial i Töcks- fors 20 t/v Totalt 59 t/v
Annat	HB skolbibl för gymn o komvux Flera läsprojekt	Biblioteks- plan Avtal med 2 skolor, VP finns med Utbildnings- och även Socialförvalt- ning	Biblioteks- plan		Biblioteks- plan under revidering Enkät tv- spel. Samarbete Gullspång & Mariestad	Biblio- teksplan	Del av Biblio- tek Värm- land

Kommentar: Kävlinge har flera invånare än de andra 31 491 i hela kommunen. I tidigare tabell i Lägesrapport 2 som utgick från kommunernas hemsidor ingick enbart Kävlinge tätorts invånare, medan det i denna tabell ingår hela kommunens invånare. I föregående tabell i lägesrapport 2 hade inte Uppvidinge någon bokbil.

Uppgifterna i denna och i nästa tabell på sid 66 utgår från inrapporterad statistik till KB (Kungliga biblioteket) i respektive kommuns bibliotekssystem: Verksamhetsrapport 2018.

Intressant är att antalet biblioteksenheter i Emmaboda är fler jämfört med flertalet andra kommuners bibliotekssystem med jämförbart invånarantal. Andra kommuner i denna storlek som Mellerud, Nordanstig, Vingåker och Töreboda har 1, 4, 2, 8 bemannade biblioteksenheter som nämnts tidigare. Framförallt har Emmaboda fler obemannade serviceställen jämfört med andra kommuner. När det gäller obemannade utlåningsställen har Mellerud 1, Nordanstig 34, Färjestad 40 och Töreboda 14 vilket också nämnts tidigare. Detta innebär att Emmaboda kommun har en god täckningsgrad i likhet med Uppvidinge, jämfört med kommuner i denna invånarstorlek. En viktig fråga för oss utredare är hur denna tillgänglighet kan behållas och samtidigt effektiviseras. Olika tänkbara lösningar finns längre fram i utredningens avsnitt: *Förslag till åtgärder inklusive effektivisering*. Öppettiden är god vid framförallt Emmaboda HB jämfört med andra (särskilt om Bjurbäcksskolan ska räknas in, men det borde den inte göra eftersom den är skolbibliotek och ej öppet för allmänheten), men inte jämfört med de bibliotek som har infört meröppet. Enbart en av jämförelsekommunerna har mobil biblioteksverksamhet - en bokbil. Just denna kommun Uppvidinge har även flera (6) biblioteksenheter och ett gymnasiebibliotek. Det framgår av några

hemsidor att kommuner har biblioteksplan och även avtal. Alla kommuner i jämförelsen här i tabellen har biblioteksplan fast det inte framgår av allas hemsidor.

På sidan 35-37 i Lägesrapport 2 beskrivs meröppet och även mobil biblioteksservice. Nybro (med 20 000 invånare) som ligger nära Emmaboda har en bokbuss som betjänar såväl institutioner som skolor/förskolor och allmänheten alla vardagar. Där är fem personer anställda. Redovisning av nuvarande biblioteksservice vid Emmaboda i relation till andra kommunala verksamheter (skolor, servicehus för äldre, fritidsgårdar m m) framgår av tabell sid 29 med beskrivning.

Jämförelse ekonomi och resultat med andra bibliotek

I tabellen nedan ingår faktorer som rör driftskostnader och resultat i Emmaboda jämfört med andra storleksmässigt jämförbara bibliotekssystem. Uppgifterna har hämtats på KB: s hemsida under rubriken: *Verksamhetsrapport 2018* för respektive bibliotek.

De jämförelsekommuner som ingår i föregående tabell ingår även här förutom att Borgholm har ersatts av Färjestad, eftersom den är mer jämförbar med Emmaboda med 8 bemannade enheter varav tre är integrerade folk- och skolbibliotek och 40 övriga utlåningsställen med 944 utlån. De har även haft en bokbil fram till 2017.

2018	Färjestad	Emmaboda	Gnosjö	Kävlinge	Markaryd	Töreboda	Uppvidinge	Årjäng
Mediebestånd /inv/år	8,3	9,2	5,6	2,0	5,5	5,9	8,1	7,3
Medieinköp /inv/år	80,30	84,70	32,90	40,60	42,30	53,20	69,70	43,60
Utlån/inv/år	9,3	9,8	4,1	5,3	4,0	5,3	7,1	6,8
Besökare Inv//år	8,6	7,1	6,8	5,2	7,6	5,5	5,8	6,7
Årsverken /inv/år	9,2	10,7	4,4	9,2	5,4	5,5	7,1	5,2
Program /år		684	188	277	510	104	504	152
Budget /inv/år	617,90	955, 10	589,00	297,80	577,20	387,40	606,90	550,60

Analys: Av tabellen framgår det att det finns ett visst samband mellan avsatta resurser och resultat som utlån. Emmaboda ligger allra högst när det gäller årlig driftskostnad, medieinköp, mediabestånd, antal program och årsverken per invånare. Å andra sidan har Emmaboda högst utlån av alla bibliotekssystem i jämförelsen. Däremot är antalet besök inte så högt vilket kan bero på att Närbibliotekens öppettider inte är så omfattande och eftersom de eller HB inte har infört meröppet.

Andra intressanta jämförelser är enligt respektive kommuns biblioteks *Verksamhetsrapport 2018* till KB är t ex lokalkostnaderna som varierar stort mellan kommunerna vilket beror på antalet lokaler, hyresnivåer, ytor m m. Emmaboda bibliotek har uppskattat den totala hyran till 2.152 tkr, Gnosjö har en liknande nivå: 1. 987 tkr, Kävlinge och Markaryd bibliotek har båda 1,5 mkr, Årjäng har 1,2 mkr medan Töreboda har en halv miljon, Uppvidinge 827 tkr och Färjestads bibliotek enbart 307 tkr. En annan intressant fråga är andelen intäkter av driftsbudgeten. Den posten är relativt liten när det gäller avgifter för mediereservationer och för förseningsavgifter. En intäkt som varierar är sökta och beviljade statsbidrag från t ex Kulturrådet. Emmaboda biblioteks intäkter 2018 var 59 708 kr (0,7 %). Fler av jämförelsekommunerna hade också låga intäkter som Töreboda 0,8 %, Årjäng 0,6 %, Färjestad 1,5 % medan Gnosjö hade 4 %, Markaryd 8 % och Kävlinge 9,9 %. Goda möjligheter finns genom regeringens satsning från 2018 och de närmaste åren via Kulturrådets satsning Stärkta bibliotek.

Eftersom barn/unga är en prioriterad målgrupp är det intressant att studera om de är detta i praktiken när det gäller resurser. Antal årsverken avsatta för barn/unga är intressant liksom hur stor andel av programmen som avsätts för barn/unga. När det gäller årsverken avsatta för barn/unga ligger Emmaboda på god medelnivå med 30 % i likhet med Kävlinge som har något högre 32 %. Något lägre andel har Töreboda med 27 % medan Markaryd har betydligt lägre med 18,5 % och Årjäng med 12 % har betydligt lägre andel avsatt för unga. Enbart ett kommunbibliotek, Uppvidinge har en högre andel anslag avsatt för barn/unga med 48 %. När det gäller andelen aktiviteter för barn i % har Emmaboda relativt hög andel 60 %, likaså Markaryd, ännu högre andel har Uppvidinge med 82,5 % och Årjäng med 75 %. Övriga bibliotek har lägre andel av anslaget avsatt för barn: Färjestad 53,7 % Gnosjö 48 %, och Töreboda har 40 %. En ytterligare viktig resultatparameter är hur stor andel av barnen som är aktiva biblioteksanvändare.

Emmabodas olika insatser för barn/unga vid HB och NB har lett till mycket goda resultat 60,3 % är användare. Vilket är högre än de jämförbara kommunerna som har från 8,4 % i Kävlinge, 23 % i Töreboda, 36,5 % i Gnosjö, 48 % i Årjäng, till drygt 56 % i Färjestad och Uppvidinge. Å andra sidan kvarstår Emmabodas problem med att barn och unga har låg läsförståelse och lågt läsintresse enligt Lägesrapport 1. Emmaboda har tidigare på 1980-1990-talen legat i topp bland landets kommuner när det gäller läsfrämjande insatser för barn/unga.

Utredningen vill fästa uppmärksamhet på att trots goda resurser när det gäller personal och medier, så är läsförmågan och läsintresset lågt hos barn/unga i kommunen. Det har under utredningens arbete framkommit att det saknas likvärdighet när det gäller biblioteksservice till barn och unga. Arbetet behöver därför lyftas till ledningsnivå d v s rektor och folkbibliotekschef så att de tillsammans kan gå igenom vad som saknas/finns och systematiskt sätta in åtgärder där det brister.

Utredningen föreslår:

Förutom ovanstående översyn av skolbibliotek för att kunna åstadkomma likvärdighet, föreslår vi att biblioteksenheternas lokaler och hyror ses över och om/när de kan reduceras till något färre NB eller att andra övergår till att enbart vara skolbibliotek (utifrån när och vad som är möjligt utifrån avtal) samt att intäkterna utökas genom att fler an-

sökningar genomförs till framförallt Kulturrådet för satsningar på prioriterade målgrupper och tjänster, samt ev. till ett mobilt bibliotek. (Se följande avsnitt med förslag.)

Förslag till åtgärder inklusive effektivisering

Ekonomi och driftformer

Ett av utredningens uppdrag är att redovisa kostnader för biblioteksenheterna och föreslå effektiviseringar av såväl ekonomisk som organisatorisk art. I lägesrapport 2 beskrevs mer-öppet och olika mobila biblioteksalternativ. I denna slutrapport jämför vi kostnader för befintlig service med alternativa lösningar i relation till hur mål och resultat kan uppnås. Det handlar också om hur resurser som personal och media kan användas på bästa sätt. Likaså behöver verksamhetens mål, styrdokument och prioriteringar relateras till Bibliotekslagen och även till den Nationella biblioteksstrategin, samt till lokala mål i Emmaboda kommun framförallt Bildningsförvaltningens.

Utredningen föreslår att:

3-4 biblioteksenheter (NB) i Emmaboda framöver skulle kunna ersättas av en mobil biblioteksenhet: Boda glasbruk, Eriksmåla (när Johansfors öppnar till hösten) och Långasjö. Eventuellt kan även Lindås ingå och övergå till att enbart vara skolbibliotek eftersom detta är beläget så pass nära tätorten/HB. Dessa enheter har ett mycket litet befolkningsunderlag och är lokalmässigt små bibliotek (förutom Lindås). Tre NB har vidare ett mycket begränsat mediebestånd och ett mycket begränsat öppethållande för allmänheten (3 - 4 timmar/vecka) för att kunna ha en egen lokal.

Allmänheten skulle i de och i flera andra områden som saknar biblioteksservice idag istället kunna erbjudas biblioteksservice via en mindre mobil biblioteksverksamhet (t ex via mindre bokbuss). Dessutom skulle via en mindre bokbuss en rad institutioner: skolor, förskolor, service-hus för äldre, fritidsgårdar kunna få regelbunden biblioteksservice till prioriterade målgrupper samt även läsfrämjande insatser, MIK/bibliotekskunskap och källkritik. Drygt hälften av de 61 nuvarande serviceställens depositioner skulle också kunna ersättas med en bokbil eller bokbuss. Mediebestånd, medieanslag (100 tkr) och anställda (2 tjänster ca 750 tkr/år) vid de NB som föreslås läggas ner som folkbibliotek kan överförs till en mobil enhet alternativt omdisponeras för att kunna förstärka kvarvarande biblioteksenheter eller övergå till att enbart vara skolbibliotek. Vissefjärda skulle t ex kunna behålla sitt medieanslag 80 tkr och bemannas av en heltidstjänst (ca 380 tkr), som nu delas med Långasjö, så att detta integrerade folk- och skolbibliotek förstärks. Vid de NB som enbart skulle kunna vara skolbibliotek kan delar av bestånd, personalresurs och medieanslag (avsatt för allmänhet/vuxna) överföras för att bemanna och utrusta en mobil enhet och även till att förstärka de biblioteksenheter som kvarstår. Frågorna om hur en likvärdig och effektiv biblioteks-service bäst kan planeras för alla barn/skolelever behöver åtgärdas tillsammans med skolledningen och integreras i skolans arbete i nära samarbete med skolornas rektorer och lärare. En bokbuss (med dubbelbemanning) skulle t ex tre

förmiddagar i veckan kunna besöka skolor/förskolor med fler. Kvällstid skulle till exempel två kvällar/vecka en mobil enhet kunna besöka hållplatser till allmänhet där NB saknas. Givetvis kan även alternativa bokbusslösningar diskuteras med Tingsryd (som saknar bokbuss) eller med Nybro kommun (som har en bokbuss).

Kostnader för meröppet och självbetjäning

Meröppet är en effektiv lösning för att omfattande kunna öka bibliotekens tillgänglighet som alltfler bibliotek inför. Beskrivs i Lägesrapport 2 sid 9. Meröppet ger möjlighet till att ha öppet fler timmar - utan personal - till en relativt låg kostnad. På detta sätt ökas tillgängligheten betydligt för låntagarna, som dessutom blir mer delaktiga. Nackdelen är att det blir sämre servicekvalité utan kvalificerad personal. Risken för vandalism av biblioteket ökar men det har hitintills inträffat i ringa grad vid de bibliotek i Sverige som infört meröppet. Kostnaden för meröppet (vilket kräver funktioner som fungerar för självbetjäning) varierar p g a flera faktorer. Två faktorer som påverkar priset är antalet filialer och deras mediebestånd d v s antalet fysiska dokument. (Antal entréer i lokalen spelar också in.).

Utredningen föreslår i första hand meröppet och självbetjäning för HB och Vissefjärda NB. Huvudbiblioteket har redan påbörjat förändringen mot självbetjäning (vilket skett under utredningsarbetets gång). En generell prisnivå för meröppet vid två bibliotek kostar enligt företaget Bibliotheca cirka 90 tkr (plus moms) per enhet – vid en samtida affär för två (2) enheter. (Priset kan reduceras något vid köp av meröppetsystem till tre enheter). I priset ingår inpasseringskontroll, en kontrollbox, samt två högtalare. Även installation, projektledning och utbildning ingår i priset. Installationen omfattar inte övrig eventuell hårdvara eller periferiutrustning, kabeldragning, nätverk, nätverkskomponenter eller elinstallation. Biblioteket ska se till att den dörr som ska styras har elektriskt lås, samt att det dras fram kablar till kontrollboxen för det som ska styras, t ex dörr, belysning och fastighetslarm. Det sistnämnda utgör en kostnad för som är svår för oss utredare att fastställa p g a lokala variationer, olika kommunala lösningar (av teknikkontor) etc. Till det ovan angivna priser kommer de etiketter som ska finnas i böckerna (RFID-etiketter s.k. chip). De kostar i snitt 1,60 kr/styck. Vissefjärdas fysiska mediebestånd är enligt uppgift: 11 474 stycken (tabell sid. 9). Det innebär en kostnad på 18 358 kr för Vissefjärdas RFID-etiketter. Ett anslag för driftkostnader behövs också på cirka 15 - 20 tkr/per år.

Utredningen föreslår att:

meröppet införs vid Emmaboda HB och vid Vissefjärda integrerade folk- och skolbibliotek. På grund av att förutsättningar finns lokalmässigt och resursmässigt och att invånarantalet är störst utöver tätorten - vid Vissefjärda. Vid HB behöver detta ske i samarbete med Folkets Hus när det gäller gemensam entré och med kulturförvaltning om hur konsthallsdelen kan avgränsas från biblioteket. Eventuellt kan meröppet även införas vid Johansfors efter nyöppnandet förutsatt att lokal, mediabestånd, öppetid är i nivå med Vissefjärda. Alternativt skulle Johansfors kunna vara enbart skolbibliotek vilket även är en tänkbar lösning, vilket nämnts, med Lindås. Obemannad öppetid skulle kunna öka tillgängligheten från 8 till ex 80 t/v vid Vissefjärda och från 43 till 100 t/v vid HB.

Kostnader för mobilt bibliotek

Mobila bibliotek har blivit allt vanligare i Sverige. Större kommuner köper större bokbussar medan en del kommuner i Emmabodas storlek köper mindre bussar. Syftet är ofta att utöka service där t ex filialbibliotek och skolbibliotek saknas, till institutioner som saknar bibliotekservice, fritidsgårdar, förskolor, äldreboende etc samt att införa hållplatser i områden där människor bor relativt glest. Ibland införs mobila bibliotek för att ersätta t ex filialbibliotek (Se Lägesrapport 2). En fördel med mobila bibliotek är att de jämfört med folkbibliotek når fler låntagare på ett mer kostnadseffektivt sätt. Ett mobilt bibliotek kan köra ut till och betjänar bland annat serviceställen (nu 61 stycken) och dessutom komma fysiskt närmare låntagare som har svårt att ta sig till bibliotek. Kostnaden jämfört med närbibliotek är lägre. Nackdelar finns som att biblioteksytan kan vara något mindre och eventuella studieplatser saknas. Bokbuss kanske inte heller direkt blir den samlingsplats som ett NB kan vara, men efter en tid blir de ofta det och låntagarna lär känna personalen. Ett exempel på ett mindre mobilt bibliotek finns i Simrishamn. Kommunens bokbuss Mimmi ersatte nyligen sex filialer där. Kostnaden för en mindre bokbuss är cirka 2-3,5 mkr beroende på utrustning. Drift och service beräknas till cirka 100 tkr/år.

I Uppvidinge har man det minsta mobila fordonet till låg kostnad - en bokbil (en s k pick-up). Bokbilen har där två huvudfunktioner - att transportera böcker mellan HB samt filial-bibliotek och att även transportera media samt ge biblioteksservice. Uppvidinge kommun har behållit sina filialer, men kompletterat med bokbil, berättar kultur- och bibliotekschef Per Gjørloff vid en intervju 2019-04-08.

Ekonomisk jämförelse av kostnader för närbibliotek kontra mobilt bibliotek

Kostnaden för att driva ett närbibliotek i Emmaboda under ett år är ca 500 tkr. I detta belopp inräknas personalkostnader och medieinköp.

Hyror för Boda Glasbruk är 25 tkr, Eriksmåla 64 tkr, Johansfors (uppgift saknas), Lindås 37 tkr, Långasjö 64 tkr, hyra inkl. el), Vissefjärda 123 tkr. Om tre NB (t ex Boda glasbruk, Eriksmåla, Långasjö) läggs ner blir lokalkostnaden lägre: 152 tkr för biblioteksverksamheten och lokalerna kan användas av andra t ex skolor. Beroende på om nuvarande personal behålls, eller omflyttas till mobil verksamhet eller till att förstärka kvarvarande biblioteksenheter kan servicenivån behållas och verksamheten samtidigt göras effektivare

När vi tagit del av ekonomi för mobila bibliotek har följande siffror presenterats av tänkbara leverantörer. Om en mindre bokbuss inhandlas kostar den i snitt 2-3,5 miljoner beroende på vilken utrustning man väljer. Drift, underhåll och bränsle kostar cirka 100 tkr/per år (beroende på hur mycket man kör och utifrån ett bensinpris på 17 kr/liter). En större bokbuss kostar ungefär det dubbla i inköp och i löpande kostnader. Möjligheter finns att ansöka om medel hos Kulturrådet för en mobil enhet.

En anställd kostar 450 - 500 tkr i lön/år inkl. sociala avgifter. Om två anställda (vid dubbel-

bemanning) en bibliotekarie och en chaufför arbetar på bokbussen kostar det maximalt en miljon. Vissa turer kan det räcka med enkelbemanning. Om tre till fyra filialer som kostar 1,5 – 2 mkr (exklusive hyra) ersätts av en bokbuss med en styck personal som både är chaufför och bibliotekarie blir siffrorna följande:

En mindre bokbuss kostar per år med singelbemanning max 500 tkr/år (om ny personal anställs) plus drift, underhåll och bränsle 100 tkr samt medieinköp för cirka 100 tkr (Vissefjärda köper ju media för 80 tkr). Summan för den årliga driften blir 700 tkr. Inköpskostnad för bokbussen är i stort sett intjänad/betald efter 1-2 år. Därefter blir kostnaden/år cirka 1000 - 1300 tkr billigare. Det finns flera bibliotek som fått anslag från Kulturrådets *Stärkta bibliotek* för att köpa en bokbuss.

Till detta kommer en kostnadsreducering med mindre hyra, drift och skötsel för tre till fyra lokaler. Ytterligare en ”vinst” är att färre medier behöver köpas till en bokbuss - än till flera separata filialer. Inköpsarbetet görs också bara en gång av en person, vilket är mer rationellt. Ett närbiblioteks årliga kostnad i Emmaboda uppgår till cirka 0,5 mkr exklusive hyra, Tre närbibliotek kostar cirka 1,5 mkr (exkl hyra) jämfört med en mindre bokbuss 700 tkr (personal, media, drift) mellanskillnaden tillika kostnadsreduceringen är 800 tkr.

Utredningen föreslår att:

en mindre bokbuss inköps (med eller utan bidrag från Kulturråd). Den kan med varierad dubbel- och enkelbemanning ersätta tre till fyra NB och 30 - 61 serviceställen. Kostnaden blir lägre och fler institutioner och enskilda låntagare kan erbjudas biblioteksservice. Omplacering kan ske av medianslag och befintlig personal (samt en styck personal kan behöva ta bokbusskörkort/eller nyanställas).

Ett billigare alternativ kan vara att införa en bokbil som kan fungera som lokal transportlösning inom biblioteks-systemet, samt avlasta HB och NB genom att betjäna nuvarande 61 serviceställen och även andra som i dag saknar biblioteksservice. Den kan däremot inte ersätta närbibliotek och har en betydligt lägre service- och kvalitetsnivå.

Barn och ungdomar

8 § Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.

Två av Emmaboda kommuns kulturpolitiska mål 2019-2022 överensstämmer med ovanstående § 8 i Bibliotekslagen när det gäller att: *Prioritera barn och ungdomar som en särskilt viktig målgrupp för olika kulturaktiviteter utifrån deras villkor och intressen och utveckla litteraturförmedlingen digitalt och arrangera minst två författarbesök per år.*

I 84 % av biblioteksplanerna som KB analyserat 2017 ingår läs- och litteraturfrämjande (främst för barn och unga, men även för andra målgrupper) och i 69 % av dem även bibliotekets roll i

lärande (för olika åldrar), en del av dem skriver också om källkritiskt tänkande. 91 % av biblioteksplanerna nämner barn där fokus av tradition ofta har varit på yngre barn, medan något färre 69 % nämner unga som en egen målgrupp. Ungdomar är en grupp som är relativt svåra att nå för folkbibliotek utan att särskilda satsningar sker. En annan viktig förutsättning för att lyckas är att målmedvetet och professionellt kunna kommunicera med ungdomar om vad de saknar. Regeringens treåriga (2018-2020) satsning: *Stärkta bibliotek* på 225 mkr per år utdelas av statens Kulturråd för att stärka folkbibliotek utifrån Bibliotekslagens (2013:801) intentioner. En av tio kategorier för att söka bidrag är: *Satsningar för unga*.

Andra närliggande ansökningsområden som kan kombineras med denna kategori är: *Breddad kompetens, Läsfrämjande och Digitala satsningar*. I den andra utlysningen av medel våren 2019 prioriteras kompetensutveckling (rörande t ex läsfrämjande insatser), *Digitalt först - med användaren i fokus*, samt även satsningar för att nå unga exempelvis i socioekonomiskt svaga områden (Stärkta bibliotek). Delrapport mars (2019). Internationella riktlinjer för biblioteksverksamhet för unga finns bland annat i: *IFLA guidelines for librarians service for children aged 0-18*. Se IFLA:s webbplats.

Språkstegen är ett utvecklingsarbete för att stärka språk, identitet och främja läsning för åldern 0-3 år. Barnhälsovård, logoped, förskola och bibliotek samverkar i projektet som bedrivs i Blekinge och Kronobergs län. Projektet bedrivs utifrån att tidiga insatser kring språk och läsning riktade till vuxna i barns närhet ger goda resultat hos barn i alla samhällsgrupper. Enligt Läsdelegationen (KU 2016:03) är barn och unga 0-18 år primärt målgruppen för att ge dem likvärdiga bättre förutsättningar till fullgod läsförmåga och lustfyllda läsoplevelser, men även vuxna ingår som läsande förebilder i barnets omgivning. Läsdelegationens utvecklingsområden är: litteratur i förskolan, där föreslås Skolverket ta fram stödmaterial kring ett *Läsluft*. Ett ytterligare område är samverkan kring små barns språkutveckling - ett arbete som ska ske via Skolstyrelsen och Socialstyrelsen.

Läsning i skolan utgår från alla elevers rätt till en fullgod läsförmåga och genom att identifiera läs- och skrivsvårigheter sätta in adekvata stödinsatser, via *Läsluft* och långsiktig hållbar lärarkompetens inom läsning. När det gäller skolbibliotek ska frågan om bemannade skolbibliotek utredas, samt skolinspektionen föreslås fokusera på elevers tillgång till skolbibliotek vid sina inspektioner. Vidare föreslås läsning på fritidshem och på lov samt ett kompetenshöjande litteraturförmedling och läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier. Slutligen föreslås det att Folkbildningsrådet får i uppgift att fokusera på föräldrar som läsande förebilder och stärka föräldrars delaktighet i sina barns lärande. Kulturrådet får enligt förslaget i uppdrag att arbeta med läsfrämjande insatser för vuxna via läsfrämjande ambassadörer i kommunerna. Uppföljning planeras ske av KB och Kulturrådet i samverkan och ett Läsråd ska inrättas och ta vid efter Läsdelegationen och ha till uppgift att följa upp förslag och bedömningar. Kontinuerliga läs-vaneundersökningar och professionsinriktad forskning om effekter av olika metoder och arbetsätt kring läsning, likaså digitaliseringens effekter på läsning samt läsning av digitala texter ska planeras. Det ska även enligt förslaget undersökas om ett Läscentrum i likhet med de i Norge och Danmark ska inrättas.

Vid förnyad kontakt med de tre konsulenterna vid regionbibliotek Kalmar framkom det att de arbetat med strategier för sina respektive områden (barn/unga, IT/digitalisering, mångspråk, funktionshinder/äldre) som ska vara klara i maj 2019. På barnsidan arbetar de vidare med *Läslov*, FN:s barnkonvention, samt med barn/unga med funktionsvariationer.

I Emmaboda finns det 1 790 barn/unga i åldern 0-17 år 2018. Emmaboda har sedan flera år en väl upparbetad verksamhet för barn och unga via sin *Barnplan* som kallas *Emmabodamodellen*. Se lägesrapport 1 sid 8. Arbetet med barn/unga är även tydligt uppdelat mellan folkbiblioteksanställda i vecko/månadsschema som har ansvar för insatser till olika åldrar, som klassbesök, biblioteksundervisning, bokprat, sagostunder etc. Arbetet följs upp regelbundet men informellt och på tjänstemannanivå av de som konkret arbetar med frågorna och även statistik rapporteras in av barnbibliotekarien. Däremot sker planering och uppföljning inte systematiskt uppåt till organisationens ledning och med förtroendevalda.

Utredningen konstaterar att arbetet med barn/unga vid Emmaboda bibliotek är väl-utvecklat och föreslår att:

arbetet med barn/unga som Barnplan prioriteras och systematiseras i nära samarbete med skolorna för att öka läsförmågan och läsintresset. Ett mer systematiskt upplägg behövs för att kunna skapa en likvärdig biblioteksservice för samtliga förskolor/skolor. Likaså behöver uppföljning/utvärdering genomföras regelbundet av måluppfyllelser som läsförmåga respektive läsintresse med berörda representanter på olika nivåer i berörda organisationers verksamheter som förskola, skola och även BVC. Dokumenten behöver fastställas på politisk nivå och förses med datum och vem som har beslutat. Följ även gärna kommande arbete med Läsidelegationens förslag. Det kommer troligen att finnas nya möjligheter (förutom Kulturrådets) att ansöka om medel till läsfrämjande insatser för barn och unga.

Satsningar på ungdomar

I SKL:s satsning tjänstedesign *Mer för fler*, som omnämns i Lägesrapport 2 ingår det såväl en konkret metod, som använts av kommuner för att bl. a. genomföra olika satsningar för att nå ungdomar (BBL 2019:01). Andra större satsningar på ungdomar beskrivs i: noll27 2018: 4. Rum avsedda för ungdomar behöver skapas med särskild inredning och resurser utifrån målgruppens behov av både lugn för studier och för andra aktiviteter, för att både läsintresserade, lässvaga eller ointresserade ska känna sig välkomna. Bibliotekspersonalens kompetens behöver stärkas för att kunna möta, lyssna och kommunicera med unga, för att göra dem aktivt delaktiga. Information behöver även översättas till det digitala. Samarbetet behöver utvecklas med andra berörda yrkesgrupper som arbetar med målgruppen t. ex fritidsledare och pedagoger, föreningar, men även rumsinredare kan behöva anlitas.

En fördel är att det finns rikligt med ungdomslitteratur och media i olika genrer och format och även Crossoverlitteratur, som intresserar både unga och vuxna. Exempel som nämns i temanumret är *Krut* i Malmö, vars vision är att skapa en kreativ mötesplats för unga med t ex poesi-läsning, skrivarverkstäder och bokklubbar där personalens roll främst är att stödja coacha och möjliggöra. Vid Göteborgs stadsbibliotek har två så kallade *Dynamo* skapats: *Dynamo Game* och *Dynamo Läs*. En gemensam rubrik är berättelser i form av böcker, brädspel, tv-spel, manga och serier. Personal arbetar med vänligt relationsskapande bemötande utifrån ett strikt regelverk med vuxna närvarande i rummet. Ett annat intressant exempel är Helsingborgs bibliotek som haft en avgränsad ungdomsavdelning i källarplan som fick stänga för att det efter en tid uppkom

problem med hög ljudnivå och skadegörelse. Efter stängning byttes placering så att *Ung* är beläget mellan barnavdelningen och skönlitteratur och de valde att fokusera på bibliotek som mötesplats kring litteratur, läsning och workshops. Tv-spel och brädspel används mycket begränsat efter stängningen. Ett annat exempel som kan vara av intresse för Emmaboda är *Bibblan* och *Bubblan* vid Vårgårda bibliotek. De två zonerna har olika ljudnivåer, regler och även entréer (dessutom finns en ljudsluss). Samplanering sker i nära samarbete med fritidsgårdens personal. *Bubblan* startar kl. 17 varje dag då caféet öppnar och är en samlingsplats framförallt för ungdomar, men även för äldre. Ungdomar "hänger" där efter skoltid och får även läxhjälp.

Av Lägesrapport 1 framgår det att ungdomar i Emmaboda upplever mindre stress än jämnåriga i andra kommuner gör. Å andra sidan sjunker läsförståelsen och läsintresset minskar framförallt för denna åldersgrupp, samt användning av olika droger är jämförelsevis hög.

Utredningen föreslår att:

Emmaboda huvudbibliotek skapar en särskild avdelning för ungdomar tillsammans med representanter för dem och i samarbete med andra berörda yrkesgrupper. Arbetet kan planeras utifrån erfarenheter från andra kommuner som genomfört liknande satsningar. En satsning av mindre format för framförallt mellanåldern skulle även kunna ske t ex i Vissefjärda integrerade folk- och skolbibliotek där det finns goda lokalmässiga förutsättningar. När det gäller Vilhelm Moberg Gymnasiet finns det goda möjlig-heter att förstärka biblioteksarbetet på plats så att såväl gymnasielever, SFI-studenter och vuxen-studerande gynnas och i betydligt högre grad erbjuds biblioteksservice.

Skolbibliotek

Bibliotekslagen tar upp skolbibliotek. Enligt 10 § 2 kap. 36 § i skollagen (2010:800) ska eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ha tillgång till skolbibliotek.

Enligt Emmaboda kommuns kulturplan 2019-2022 ska biblioteken: *under perioden tillsammans med rektorerna utvärdera skolbibliotekens organisation, pedagogiska innehåll och föreslå utvecklingsinsatser.*

Både skollagen och bibliotekslagen ställer krav på att skolor ska erbjuda elever tillgång till skolbibliotek.

Eftersom skollagen är en del av skolan ska verksamheten utformas så att den strävar mot samma mål som övrig pedagogisk verksamhet d v s läroplaner, ämnesplaner och kursplaner i enlighet med: <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser>. Enligt skolinspektionen ska följande krav för skolbibliotek uppfyllas:

- Eleverna ska ha tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning för att bidra till att nå målen för denna.
- Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.
- Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

Skolinspektionen hänvisar till lagens förarbeten (Prop. 2009/10:165 s. 284) där skolbibliotek beskrivs som: *en gemensam resurs som ställs till elevernas och lärarnas förfogande och som ingår i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja eleverna*. För att undvika oklarheter mellan skola och folkbibliotek kring verksamhetens upplägg och innehåll behöver alla samarbeten formaliseras när det gäller: ansvarsfördelning, samarbetets innehåll, styrdokument och ekonomi. Detta eftersom uppdrag och kompetenskrav är olika, likaså varierar resurstilldelningen i hög grad vid folk- och skolbibliotek.

Skolan äger frågan och samarbetet kan därför inte enbart överlämnas till folkbiblioteket. I de fall folkbibliotekschefen är chef för skolbibliotek bör skolhuvudmannen t ex rektor fungera som verksamhetsansvarig.

Ett sådant exempel är Enköping där skolbibliotekarien leder och utvecklar skolbiblioteksverksamheten utifrån rektors direktiv:

<http://www.enkoping.se/files/insidan/skolansrum/pdf/publikationer/Handlingsplan%20skolbibliotek%20080402.pdf>.

Delad ansvarsfördelning innebär dock alltid risker för att intresse- eller värdekonflikter uppstår. Formaliserade samarbeten finns bland annat (som tidigare nämnts i Lägesrapport 2) i Stockholm och Gnesta, men även i t ex Uppsala och Södertälje. Muntliga avtal godkänns inte av Skolinspektionen, enligt Lucassi (2014).

Det är vanligt att folkbibliotek erbjuder basverksamhet (pedagogisk verksamhet, läsfrämjande, tillgänglighet och bemanning) som kan kompletteras med tilläggstjänster som; bokprat, informationssökning/källkritik, samt konsultation vid t ex uppbyggnad, medieöversyn eller inköpsrutiner. Medel kan föras från skolan till folkbiblioteket genom: att en noggrant preciserad grundavgift tas ut per elev och termin, och en avgift per tilläggstjänst tas ut. Ett ytterligare alternativ är att lägga kostnader på folkbibliotek som tillhandahåller personal med särskilt skolbiblioteksansvar i egna lokaler eller ute på skolorna. Ett centralt alternativ är att kostnader läggs på en skolbibliotekscentral. Att ha en gemensam verksamhetsplan med tydliga mätbara mål som är väl förankrad i skolans organisation är fördelaktigt för att kunna utvärdera och besluta om framtida inriktning och prioriteringar. I Svedala kommun är alla kommunala skolor bemannade med utbildade skolbibliotekarier, medan tre friskolor har varierad tillgång enligt: *Svedala biblioteksplan 2016-2018*. I Markaryd, som nämnts tidigare, finns en samordnare och en lägsta grundbemanning fastställd vid skolbibliotek och i Uppvidinge har konkreta mått för läsfrämjande insatser och en ansvarsfördelning fastställts samt ett bibliotekssamråd har införts.

Skolbiblioteks specifika betydelse för resurssvaga eller flerspråkiga hem eller familjer med funktionsvariationer framgår av forskning som presenteras i den nationella biblioteksstrategin dokument: *Värdet av skolbibliotek* av forskare Schulz Nybacka (2019). Enligt Schulz Nybacka råder det bristande likvärdighet eftersom 2/3 av skolorna saknar bemannade bibliotek. Det skulle kosta 1,5 miljarder att bemanna alla skolbibliotek. I strategins slutdiskussion är utgångspunkten en samarbetslogik med medarbetarsamtal, medlarskap och mentorskap. Tanken är att samarbete och kollegial ledning kan ske via en dynamisk syn där skolbibliotek med medpedagogisk verksamhet ingår, vilket kan bidra till att elevers resultat förbättras. Skolan uppfattas som ett kulturellt system där pedagogiskt samarbete kan skapa fördjupad integrativa transprofessionella samarbeten och även fördjupad samhörighet via iterativa (upprepade) processer. För att kunna åstadkomma en berikad lärmiljö, kan kultur och bildning bidra med kunskap, lärande och relationsskapande på olika nivåer, på ett liknande sätt som likvärdighet. Tabell 7 (sid 178-179) i strategidokumentet redovisar kriterier för likvärdiga och framgångsrika skolor och skolbibliotek. Dessa är indelade i tre underkategorier: Ledning och organisering, Pedagogik och Resultatutveckling med tre parametrar: Framgångsrik skola, framgångsrikt skolbibliotek och ett Integrativt och holistiskt ramverk för samarbetslogik. En typologi för organisering av bemannade skolbibliotek föreslås. I tabell 8 sid 184 presenteras en Likvärdighetsmodell för större enhetlighet med utrymme för kommuner att välja egna decentraliserade lokalt förankrade varianter. I tabell 9 sid 190 ingår gränser för skolbibliotek. En modell med fyra typer av skolbibliotekslösningar har tagits fram inklusive för- och nackdelar, för att förenkla styrning, resurstilldelning, organisering, ledning och uppföljning av skolbibliotek som en pedagogisk verksamhet. Av två lokala modeller anses en matrisorganisering vara mest hållbar eftersom det ingår kollegial samverkan och skolutveckling i relation till skolan och professionen och ökad likvärdighet för eleverna. Multi-professionella team av olika yrkeskompetenser föreslås där pedagogisk kompetens samspelar och utvecklar nya lärandenivåer. Några väsentliga kapitel i dokumentet sändes till Emmabodas rektorer inför dialogen den 18 april 2019.

Kävlinge kommun har elva grundskolor och 2 friskolor. Det fysiska bokbeståndet per elev är högt 20 och bemanningen per skola: 0,21 årsverken per 100 elever. *Kävlingemodellen* - en matrismodell har utvecklats under 15 år. Viktigt är att satsa på fortbildning, att skolbibliotekarien regelbundet kommer in i skolans planeringsprocesser, vid introduktion av nya anställda. Läsförståelsen kollas upp varje termin och att åtgärder utformas, samt läsintresset mäts regelbundet via elevenkäter. Skolorna är blandade med elever från olika socioekonomisk bakgrund och har fått höga resultat och visar även god trivsel. I modellen ingår en kollegial arbetsform sedan 2005. Medarbetarsamtalen vid skolan inkluderar även skolbibliotekarien, för att bättre kunna planera tillsammans. Ett ytterligare mål var att skapa en högre grad av likvärdighet för skolelever vid skolbibliotek. Andra exempel som lyfts fram av Schulz Nybacka är: Skönadals-skolan i Hofterup (Ålstorp) där finns det en Bokrådsmodell där elever ingår. I Tolvåkersskolan i Löddeköping har ett *Medietek* för läsfrämjande utvecklats: konkret sker arbetet där via terminsplanering, lärarhandledningar, inköpsbeslut (klassuppsättningar), boktips, teman, kompetensutveckling, samplanering och gemensam bearbetning av arbetsmaterial. Folk- och skolbibliotekarier, söker gemensamt anslag från Kulturrådet, har gemensamma möten, samt bevakar forskning och policier tillsammans.

Samarbete angående skolbibliotek

§ 8 Bibliotekslagen Barn och unga § 2 Ändamålsparagrafen § 10 Skolbibliotek.

91 % av landets kommuner nämner i sina biblioteksplaner biblioteksverksamhet för barn och 69 % unga samt 39 % skriver om barn med annat modersmål än svenska. 84 % beskriver läsfrämjande insatser och 69 % har resonemang om läsande i sina biblioteksplaner. 89 % av kommunerna har i sina biblioteksplaner med frågan om skolbibliotek och 93 % även om digital delaktighet i enlighet med § 7 i Bibliotekslagen (*Trend 2017 – kommunala biblioteksplaner*). Det finns i landet cirka 900 skolbibliotek som har minst halvtidsbemanning, samt 440 integrerade folk- och skolbibliotek som har mindre än halvtidsbemanning. Nästan hälften av folkbiblioteken (40 %) och nästan hälften av skolbiblioteken är integrerade folk- och skolbibliotek. Det är vanligt förekommande att folkbibliotek sköter skolbibliotekens verksamhet. I Kramfors kommun gjordes 2018 en skolbiblioteksutredning utifrån nya formuleringar i läroplanen om skolbibliotek som en pedagogisk resurs i elevers lärande. Av utredningen framgår det att det varit värdefullt att biblioteket skött skolbiblioteken men att det hämmat skolbibliotekens egen utveckling. Kramfors beslutade att skilja på skol- och folkbibliotek och har i stället bygga upp en särskild biblioteksorganisation.

59 kommuner har i dag en skolbibliotekssamordnare för att arbeta med ökad likvärdighet vad det gäller elevers tillgång till skolbiblioteksverksamhet. Likaså arbetar de med låga och ojämlika medieanslag och ojämlig tillgång till bemanning och skolbiblioteksservice i stort. Det saknas en tydlighet kring vad skolbibliotek ska vara och göra t ex saknas riktlinjer för bemanning och miniminivå när det gäller medieanslag per elev. I dag avgörs det av den enskilde rektorns prioriteringar, vilket kan leda till stora olikheter som motverkar likvärdig tillgång för alla skolelever. Erfarenheter visar att framgångsrika skolbibliotek ofta är resultat av enskilda skolledares engagemang. Centralt stöd behövs för upphandling av mångspråks- och e-medier, samt av tillgång till skol- eller mediecentral.

Enligt bibliotekslagen har de regionala biblioteken inte i uppdrag att stödja skolbiblioteken. Däremot anordnar de erfarenhetsutbyte, studiedagar och nätverksträffar. Antalet skolbibliotekscentraler har minskat i landet sedan 1999 då de var ett 60-tal. I nuläget finns det enbart cirka 40. Några av dem är även mångspråksbibliotek. Det finns även andra parter som erbjuder mediaförsörjning än skolbibliotekscentraler t ex mediecenters. En miniminivå är att folkbibliotek erbjuder klassuppsättningar till kommunens skolor som t ex Bokcentralen i Eskilstuna och Skolpoolen i Sollefteå.

Skolinspektionens rapport från 2018 citeras i Emmaboda kommuns Kulturplan 2019-2021: *skolbiblioteken behöver vara en integrerad del av skolornas arbete och att när en utbildad bibliotekarie är ansvarig för skolans bibliotek är denne oftare integrerad i skolans arbete med medie- och informationskunnighet, samt med källkritik* (Lägersrapport 1 sid 9). Vid förnyad kontakt april 2019 med Region Kalmar konsulent framkom det att länets skolbibliotekariers nätverk har haft MIK-frågor i fokus. I Emmaboda kommun ingår skol- och folkbibliotek i samma organisation: bildningsförvaltningen, där ingår folkbibliotek i sin tur i kulturavdelningen. Folkbiblioteket har hand om en del skolbibliotek som Bjurbäcksskolan genom HB, integrerade folk- och skolbibliotek (Vissefjärda och Lindås) och via en del NB (Boda, Eriksmåla och Långasjö), samt Vilhelm Moberg Gymnasiet. Även i Emmaboda erbjuder biblioteken så kallade

depositioner till skolor och förskolor. De byts ut med en viss regelbundenhet av personal vid HB och NB. Likaså bedrivs det biblioteksundervisning och lässtimulerande insatser vid en del skolor.

Enligt Lägesrapport 1 har andelen elever med godkänt betyg i alla ämnen minskat från 80 % till 50 % 2017-2018 i Emmaboda. Enligt Skolverket når inte 25 % av alla elever i årskurs 1, 4, 5 och 8 upp till lägsta nivå av skriv- och läsutveckling för respektive åldersgrupp. Arbetet med läsfärdighet och läsintresse behöver därför prioriteras i framtiden. Bibliotek kan vara en god hjälp i detta avseende.

Vi kan konstatera efter mötet med rektorer i Emmaboda den 18 april 2019 att kunskapen om funktionen skolbibliotek varierar mellan rektorena. En hel del sker informellt och samsynen, och samarbetet varierar mellan skolorna. Ansvarsfördelningen mellan skola och folkbibliotek är oklar och samarbetet mellan skola och biblioteksanställda kan vidareutvecklas. Tillgången till integrerade folk- och skolbibliotek, likaså tillgången till skolbiblioteksservice vid olika förskolor /skolor varierar och är i nuläget inte likvärdigt utformad för alla elever. En kombination av både biblioteksservice på plats och depositioner kan fungera. Det saknas centrala beslut angående miniminivå av biblioteksservice per elev/skola och det varierar även i vilken grad biblioteket /bibliotekarien är involverad i skolans ordinarie arbete. För att komma tillrätta med bristande likvärdighet och sjunkande läsförmåga och läsintresse behöver arbetet med skolbibliotek intensifieras och prioriteras högt av bägge parter. Från folkbibliotekets sida har även brister påtalats framförallt när det gäller långsiktig planering av skolbiblioteket, och likaså brister när det gäller vaktmästarservice (teknisk förvaltning) i lokalerna.

Utredningen föreslår att:

representanter för berörda parter som rektorer i bildningsförvaltningen tillsammans med folkbibliotekets ansvariga kartlägger nuläget för samtliga F-9-skolor, planerar och beslutar om ansvarsfördelning, upplägg av pedagogisk biblioteksverksamhet, läsfrämjande, tillgänglighet, bemanning, resurser, kompetensfrågor, formalisering och framtida utveckling av skolbiblioteksverksamheten. Skolelevers tillgång till skolbiblioteksservice behöver bli mer likvärdig i hela kommunen. Ett konkret sådant exempel är att Bjurbäcksskolan saknar biblioteksrum på plats för årskurs F-3 (det är långt för små barn att gå fram och tillbaka till HB). Skolbibliotekspersonal behöver integreras mer i skolans ordinarie arbete. Pamela Schulz Nybackas modell för fyra typer av skolbibliotekslösningar kan utgöra underlag för en lokal planeringsdiskussion, liksom Kävlingemodellen och andra framgångsrika lösningar som nämnts. Förslag som kan vara intressanta är att tillsätta en skolbibliotekssamordnare, ett biblioteks-råd och Medietek (Uppvidige), eller Bokrådsmodell (Ålstorp). Detta kan sedan diskuteras vidare i skolan och av bildningsnämnden.

Äldre och personer med funktionsvariationer

Bibliotekslagen 4 §. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild

uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

41 % av biblioteksplanerna enligt *Trend 2017* har med skrivningar om äldre. Enligt Jenny Lindbergs delstudie av Region Stockholms projekt "Boken-kommer" behöver arbetet bli mer proaktivt genom att inventera målgrupper och marknadsföra tjänsten mer (BBL 2019/02). MTM nya pris på 25. 000 kr *Läsguldet* delades ut 2018 till Gottsunda bibliotek i Uppsala för projektet "Unga läser för gamla". Motivationen var att; *genom högläsning och roliga samtal skapas möten över generationsgränserna.* (noll27 4/2018). *Marrakechfördraget* är ny lag i Sverige från oktober 2018 som ska göra det lättare för synskadade att få tillgång till alla böcker som tillgängliggjorts i EU, för att underlätta gränsöverskridande utbyte av till exempel talböcker till personer med läsnedsättning. En praktisk handledning finns på MTM:s webbplats.

Antalet äldre i Emmaboda är fler (12,9 % flest är i åldern 70-77 år och näst flest 65-69 år) än antalet barn/skolelever (0-19 år är 7 %). Äldre blir allt fler och allt äldre trots detta saknas det en plan för hur arbetet med äldre ska gå till och genomföras i framtiden. Enligt muntlig information har en sådan Boken kommer-plan funnits tidigare. I Emmaboda har arbetet med målgrupper som äldre och personer med funktionsvariationer och främst under senare år har tjänsten främst skett informellt och till redan kända enskilda låntagare när de fått behov av boken-kommerservice (BK) i bostaden eller på särskilt boende. Viss oro med att marknadsföra BK-tjänsten har funnits eftersom osäkerhet rått om att inte kunna motsvara en ökad efterfrågan. BK-verksamheten har delats upp mellan HB och NB och är inte formellt beslutad av berörda verksamheter. Emmaboda har 3 439 anpassade medier för personer med läsnedsättningar. Andelen av det totala beståndet är 4 %. Jämfört med jämförelsekommunerna har fem kommuner fler: Töreboda 13,5 %, Markaryd 7,1 %, Årjäng 6,8 %, Färjestad 5,3 % och Uppvidinge 4,6 % och två har färre Kävlinge 3,7 % och Gnosjö 3,5 %. Med tanke på att antalet äldre växer alltmer, likaså med tanke på den digitala klyftan är en särskild plan för målgrupperna nödvändig.

Utredningen föreslår att:

arbetet med äldre och personer med funktionsvariationer planeras mer systematiskt och långsiktigt i en särskild plan i nära samarbete med berörda verksamheter och myndigheter som socialförvaltning (gärna via samarbetsavtal) och även med berörda lokala föreningar. En kontaktperson tillika samordnare föreslås utses vid biblioteket.

Digitalisering

Enligt Bibliotekslagen 7 § *ska folkbibliotek verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.*

Detta stöds av Emmaboda kommuns kulturplan 2019-22: *Utveckla biblioteken i kommunen till allt viktigare nav och mötesplatser i samhällslivet för att sprida kultur, information och digital kompetens.* Dessutom ingår det att: *Huvudbiblioteksfunktionen i Emmaboda ska utvecklas samt*

inventering ska ske av bibliotekets lokaler och tekniska utrustning för att möta dagens krav på bibliotek.

Alla som har forskat eller utrett biblioteksväsendets situation idag är överens om en sak: den står inför stora utmaningar. Framförallt frågan om hur bibliotek skall kunna ha initiativet i framtidens analoga och framför allt *digitala* värld skriver Erik Fichtelius i förordet till *Biblioteket i skyn, Nationella digitala bibliotekstjänster* (2019) vilken författats av Jesper Klein och Eva Thorslund. Den handlar om hur ett bibliotek kan liknas vid en analog del på marken, som äldre tryckta material och en digital del med uppladdat material i himlen. Sverige ligger efter flera andra länder när det gäller digitaliseringen av bibliotekssektorn. I Norge har man kommit längre: ”*Norska Nasjonalbiblioteket (NB) är ledande bland de skandinaviska ländernas nationalbibliotek inom digitalt tillgängliggörande av kunskapsarv.*” Klein, J & Thorslund, E (2019). De skriver vidare: *Motsvarande verksamhet i Sverige ligger långt efter, inte bara avseende mängden information som digitaliserats, utan även kring möjligheten att avtalsvägen tillgängliggöra det upphovsrättsskyddade innehållet digitalt via internet.*

Den nationella strategin för digitalisering handlar om hur Sverige skall kunna ta initiativ och få en gemensam kontroll över vårt aktuella och inte minst kommande kulturarv. Detta är också en fråga om att få en demokratisk och likvärdig tillgång till kunskap och bildning, samt inte minst främja läsning. Prioriterade grupper som barn och unga, personer med funktionsvariationer, nationella minoriteter, personer med annat modersmål än svenska har alla nytta av en snabb digitalisering. För att lyckas med detta krävs en stor insats från både regering, riksdag och biblioteksbranschen. (Se även Lägesrapport 2). Med digitalisering menas här:

- att omvandla analogt material i biblioteken till ett digitalt material (helst i e-pub eller OCR format, vilket gör dem sökbara).
- att aktivt samla in material av digital natur.
- att strukturera/katalogisera digitalt skapat material.
- att göra material/datamängder analyserbara och sökbara på olika sätt. Här spelar s k AI (artificiell intelligens) en viss roll.

Det handlar också om att erbjuda e-böcker och ljudböcker, dagstidningar, tidskrifter digitalt. För att kunna tillgängliggöra dessa krävs det en gemensam lösning när det gäller rättigheter (copyright) till materialet. Eftersom medborgare tenderar att lätt kunna bli ”offer” för IT- teknik, som ibland är svår att genomskåda behöver bibliotek hjälpa till med att göra den tekniska världen förståelig och hanterbar, samt öka kunskapen om vikten av att vara källkritisk. En väl genomförd och relativt snabb digitalisering kan stödja stora grupper i samhället.

Inte minst utsatta och prioriterade grupper som barn och unga, personer med funktionsvariationer, nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska. Låntagare med funktionsnedsättning kan ha lättare att nå *digitalt* material. Människor med ett annat språk än svenska kan t ex lyssna på en ljudbok istället för att läsa och lära sig svenska. Barn och unga attraheras dessutom av ny teknik.

Sammanfattning: ett påskyndande av digitaliseringen främjar läsning, bildning och kunskap på lika villkor i hela landet.

Ett område där det fungera mindre bra är e-böcker och ljud-böcker. Det finns dock ett intresse för e-böcker/ljudböcker i Sverige inte minst bland unga. Privat lånas/nedladdas det betydligt mer e-böcker/ljudböcker direkt från förlagen än vad det lånas från bibliotek. I Sverige använder cirka 2 % av befolkningen e-böcker/ljudböcker som erbjuds av bibliotek. I Danmark däremot lånar cirka 6 % av befolkning e-böcker/ljudböcker från biblioteken. Det är tre gånger så mycket. Deras system kallas *eReolen* (det betyder e-hyllan). Dessa två exempel visar att det bör gå att öka utlåningen av e-böcker/ljudböcker även i Sverige. Några exempel på vad som hindrar en expansion av e-bokutlån är att: få titlar erbjuds, att det uppfattas som krångligt att komma igång med e-bok/ljudbok. Dessutom är tjänsten dyr för bibliotek; 35 kr/lån. Rättighetsfrågan har i Norge lösts genom en generell ersättning varje år, det s k *Bokhyllan*-avtalet. Detta hanteras av enheten Copynor. Andra bibliotek i Europa som kommit längre med digitaliseringen är franska Bibliothèque Nationale de France och nederländska Koninklijke Bibliotheek.

Biblioteket i skyn, Nationella digitala bibliotekstjänster (2019) har flera förslag på vad som behövs:

- Låta den nationella biblioteksmyndigheten KB ha huvudansvaret. Skapa en organisatorisk gemensam plattform, samt skapa samordning och samverkan.
- Konsolidera och samordna tekniska plattformar och analysera hur dessa kan utnyttjas effektivare. Skapa standarder som möjliggör hantering av olika format men gynnar en önskad standard.
- Skapa en biblioteksägd infrastruktur.
- Se över hur materialet katalogiseras på ett effektivt sätt.
- Utveckla affärsmodeller.
- Skapa en gemensam inköpsorganisation - för att få bra avtal/priser.
- Lösa upphovsrättsfrågan. (Wikimedia använder Creative commons licenser medan bibliotek har upphovsrättsskyddat material.)
- Skapa varumärken och paketera tjänsterna.

Ett exempel på när man lyckats med mycket av detta ovan är LEGIMUS som sköts av MTM. Vanliga folkbibliotek har inte resurser och kunskap att sköta allt detta – och det är då som en nationell biblioteksmyndighet kan/bör komma in. Förutom detta har författarna några förslag för framtiden, men som behöver beaktas när lokala och/eller regionala bibliotek planerar digitala lösningar:

- ett nationellt bibliotekskort (för både lokala och nationella tjänster).
- en gemensam plattform för bibliotekswebbplatser.
- en gemensam datalagring av material.
- ett nationellt biblioteksdatasystem en nationell katalog (inklusive katalogisering).

Den nationella biblioteksmyndigheten föreslås få i uppdrag av regeringen att skapa en metakälla för data, via en lösning som liknar Wikipedia. Klein & Thorslund avslutar utredningen på följande sätt:

Sammanfattningsvis betyder detta att den nationella biblioteksmyndigheten bör få i uppdrag att ta fram en ny digital biblioteksplattform för läsning för olika målgrupper, sköta driften och försörja tjänsten med innehåll genom upphandling och avtalslicenser. Tjänsten ska kunna integreras i de publika bibliotekens verksamhet, och utvecklas och kureras i samverkan. Den nationella biblioteksmyndigheten bör vidare utveckla digitala kunskapsarvstjänster och skapa en metakälla för data samt etablera ett datalabb för data för forskning och allmänhet.

När/om en nationell digitalverksamhet har beslutats och igångsätts kan mindre lokala och även regionala satsningar läggas ner. Det lokala biblioteket kan förutsatt att beslut fattas nationellt använda nationella lösningar och marknadsföra dem lokalt i sin kommun och/eller via regionen. En viktig fråga i sammanhanget är vilka lösningar som behöver ske lokalt eller regionalt till dess att de eventuella nationella lösningarna när det gäller digitaliseringar har beslutats och genomförts. Osäkerhet råder om när och om vad som kommer att ske. Det kan därför vara klokt att avvakta med att genomföra lokalt eller regionalt alltför kostsamma omfattande satsningar. Samtidigt behöver vissa förbättringar ske under de närmaste åren, vilket med fördel kan avvägas och ske utifrån de nationella besluten och huruvida de berör lokala lösningarna eller inte.

Här följer en granskning och jämförelse av fysiska och digitala mediebestånd och dess användning vid några folkbibliotek i kommuner av Emmabodas storlek:

MEDIA	Emmaboda	Gnosjö	Markaryd	Töreboda	Uppvidinge	Årjäng
Fysiskt bestånd	86200	55000	63000	55000	77600	85000
Elektroniskt titelbestånd	46000	52000	53000	25000	9100	19600
Utlån Fysiskt Bestånd(initialt + omlån)	92000	40400	58400	49000	68400	77000
Nedladdn av lic. e-böcker ljudb. + talb.	1827	1282	955	960	750	1844
DATABASER (Elektronisktbestånd)						
Böcker, mongr.,ljud-talböcker	1	1	9	-	1	1
Periodika, Seriella	1	-	1	-	-	1
Tidningsdatabaser	2	-	1	1	2	1
Bibliografiska	2	-	1	-	-	-
Fakta och nyhets.	3	3	4	1	5	4
Film / TV mm	1	-	-	-	1	-
Databaser Totalt:	10	4	16	3	9	8
INVÅNARANTAL	9368	9733	10170	9312	9561	9948

Tabellen ovan visar digitala media samt databaser, siffrorna är avrundade och hämtade från KBs statistik för 2018

Tabellen ovan redovisar några kommuner med en befolkning på cirka 10 000 invånare. När det gäller aktuellt fysiskt bestånd så ligger Emmaboda högst upp (som nämnts tidigare) tätt följt av Årjäng som har ett fysiskt mediebestånd som är nästan lika stort. Emmaboda har likaså mycket hög utlåning av sitt fysiskt bestånd (utlån inklusive omlån). Mer än dubbelt så mycket som t ex Gnosjö. När det gäller relationen mellan antalet fysiska utlån och ned-laddade e-böcker kan följande slutsatser dras: Emmaboda och Årjäng har en utlåning/ned-laddning av e-böcker som är cirka två procent av antalet fysiska utlån. Gnosjö utmärker sig med tre procent, även de tre procent är en liten del av den totala utlåningen. Övriga siffror är: Markaryd 1,6 %, Töreboda 1,9 %, Uppvidinge 1 %, Årjäng 2,3 %. Det borde gå att öka antalet utlån (nedladdningar) av e-böcker och ljudböcker. När det gäller databaser är Markaryd bäst rustad med 16 stycken. Emmaboda kommer på andra plats med 10 databaser.

Töreboda och Gnosjö bibliotek har endast några få databaser. Sedan denna utredning startade har Emmaboda bibliotek införskaffat några nya databaser som Pressreader och Dödsbok. (Lägesrapport 2 innehåller mer information om databaser.) Av Lägesrapport 1 sid 11 framkom det att

Emmaboda kommuns IT-strategi är från 2003. Däremot föreslog Emmaboda kommuns bildningsförvaltning/bildningsnämnd 2018-09-13 § 69 en reviderad IKT-plan inom sitt område till kommunstyrelsen, som återremitterade den KS/1218:309 § 140 med några kommentarer som rör ekonomiska konsekvenser och kommunens grafiska profil.

Utredningen föreslår att:

Emmaboda marknadsför digitalt material mer aktivt för att få fler användare, vilket gynnar prioriterade målgrupper. Det är även viktigt att öka användningen av e-böcker /ljusböcker som idag utgör en liten del av den totala utlåningsvolymen, till exempel kan e-böcker läggas in i bibliotekskatalogen. Möjligheten att övergå till Overdrive.com, som är lättare att använda för låntagaren än dagens system är, kan undersökas. Kontakta t ex Göteborgs stadsbibliotek som har genomfört detta. Vi rekommenderar även fortsatt satsning på givande databaser. Utvärdera vilka som används och satsa på de mest frekvent använda och intressanta. Nationalencyklopedin (NE) behöver finnas för alla låntagare och inte minst göras tillgänglig vid skolbibliotek (som Bjurbäcksskolan). Utredningen rekommenderar också Världens bibliotek där det finns gratis e-böcker och e-ljusböcker på arabiska, bosniska, kroatiska, persiska, somaliska och tigreanska. När det gäller återremissen av IKT-plan föreslår vi att den kompletteras och förtydligas när det gäller biblioteksdelen och skolans samarbete och gemensamma ansvar för elevers kunskap när det gäller MIK, informationsökning och källkritik avpassat för olika åldersgrupper, samt gemensamma kompetensplaner för både skolans och bibliotekets personal i IKT och digitala frågor.

Byte av biblioteksdatasystem samt webbsida

Det finns ett flertal digitala biblioteksdatasystem i världen. För folkbibliotek i Sverige finns det enbart några få att tillgå. Biblioteksdatasystemen varierar starkt i pris. Likaså kan bibliotekets webbsida vara av olika standard och därmed kosta mycket eller lite. Emmaboda bibliotek har idag Axiells system Book-IT 10.0.15 och använder webblösningen Arena (från Axiell). Nuvarande biblioteksdatasystem kostar cirka 450 tkr i drift per år. Detta blir 48 kr /invånare/år. Det finns alternativa bibliotekssystem: vid ett byte t ex till Bibliotekscentrums lösning Mikromarc och webblösningen Saga från Open Library Solutions (som ägs av Bibliotekscentrum) blir kostnaden lägre. Investeringskostnad kan uppgå till cirka 150 tkr och drifts-kostnaden till 125 tkr/år. Detta blir cirka 13 kr/per kommuninvånare och år. Kostnadsreduceringen av ett sådant bibliotekssystembyte skulle redan första året uppgå till 175 tkr. Påföljande år som systemet är i drift skulle Emmaboda bibliotek tjäna hela 375 tkr/år förut-satt att prisbilden inte förändras för att Axiell har köpt både Bibliotekscentrum och Open Library Solutions (med Saga-konceptet). Efter vad vi uppfattat investerade biblioteket i Emmaboda i webblösningen SAGA vid årsskiftet 2018-2019.

Regionalt projekt för gemensam katalog, lånekort samt webbsida

Vi har i tidigare nämnt att Regionbiblioteket i Kalmar utreder möjligheten till en gemensam katalog, gemensamma lånekort, webbsideslösning samt annan gemensam service för länet. En rapport ska snart överlämnas. En viktig fråga för Emmaboda är om denna utrednings resultat ska genomföras och när. I Lägesrapport 2 finns information om liknande projekt som har genomförts i några regioner i Sverige bl. a på Götabiblioteken där den gemensamma regionala lösningen kostar cirka 10 kr per kommuninnevånare och år. Region Blekinge /Kronoberg har gjort en liknande utredning. Regionens förslag kan vara ett bra alternativ inom vissa områden, samtidigt bör det övervägas i relation till vad som beslutas i den nationella biblioteksstrategin inom området.

Nationellt projekt med nationella biblioteksdatasystem

I den nationella biblioteksstrategiutredningen *Biblioteket i skyn, Nationella digitala bibliotekstjänster* (2019) av Klein & Thorslund föreslås det att Sverige genomför en nationell lösning på biblioteksdatasystem, katalog, lånekort, webbsida mm. Frågan kan då ställas om det är en bra lösning att i nuläget genomföra detta i Region Kalmar län. Vi antar att en nationell lösning kommer att ta lång tid och även en regional lösning kan ta fyra-fem år innan genomförandet är klart. Överväganden i dessa frågor samt kontinuerlig inhämtning av information från nationell och regional beslutsnivå är givetvis nödvändigt.

Utredningen föreslår att:

diskussion förs med Regionbibliotek Kalmar om och när genomförande eventuellt kan ske av vissa regionala bibliotekssystemlösningar i avvaktan på nationella lösningar. En ny offert kan parallellt inhämtas från Bibliotekscentrum angående biblioteksdatasystemet Mikromarc för att undersöka om bytet är ekonomiskt fördelaktigt. Priset på Bibliotekscentrums lösning (inklusive Saga) och en regionlösning tycks skilja sig väldigt lite åt ekonomiskt. Cirka 13 kr respektive 10 kr/per innevånare. För 3 kr mer per år, kan biblioteket behålla sin självständighet om det anses angeläget.

Medie- och informationskunnighet hos allmänheten

Enligt Bibliotekslagen 7 § ska folkbibliotek verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

I och med utveckling av MIK (media- och informationskunnighet) och digitala satsningar har 93 % av landets biblioteksplaner skrivningar i dessa frågor. Ett exempel ur en biblioteksplan:

Säters bibliotek valde att prioritera demokrati, läsfrämjande och MIK. De skapade ett *Fixotek*: en skaparverkstad där analoga och digitala verktyg kombineras. Där kan låntagare lära sig att både rita på papper och digitalt, låna pussel, böcker, robotar och sällskapsspel - en plats där personal konkret arbetar med MIK. Ett annat exempel är Uppvidinge kommun som har ingått ett samarbete med 12 kommuner i Blekinge/Kronoberg där en gemensam webb-plattform har utvecklats. Användningen av sociala medier har ökat och med det följer även negativa företeelser som näthat. I en intervjustudie av unga 15-17 år av Dunkels & Nyberg (2018) framkommer det att vuxna behöver involveras när det gäller hantering av näthat och destruktivt maktutövande. Frågan om medie- och IT-kunnighet hör nära samman med frågan om ett digitalt center.

DigidelCenter

Emmaboda ansökte hösten 2018 om medel (2,3 mkr under tre år) till ett DigidelCenter i Emmaboda. De fick avslag. Motala bibliotek är ett exempel på bibliotek som har fått medel för ett DigidelCenter, vilket beskrivs i Lägesrapport 2. Det finns fördelar för kommuninvånare i allmänt och framförallt för prioriterade grupper med en sådan lösning och HB är en lämplig plats. Detta är även i överensstämmelse med mål i Emmaboda kommuns kulturplan: *Utveckla biblioteken i kommunen till allt viktigare nav och mötesplatser i samhällslivet för att sprida kultur, information och digital kompetens*. Ett försök har nyss inletts i Emmaboda kommun under namnet: *Bli skärmsäker*. Det bygger på samarbete mellan IT-avdelningen, e-hälsan, socialförvaltningen och HB:s egna resurser. Allmänheten får föreslå vad de behöver få hjälp med och får stöd av ungdomar, IT-lärare och IT-avdelningen. Det sker vid tre tillfällen på försök vid 10 bord både förmiddagar och eftermiddagar vid HB.

Utredningens föreslår att:

pågående försök vid HB utvärderas och att underlaget kan ligga till grund för en ny ansökan där målen förtydligas i samarbete med andra ingående parter i projektet.

Programverksamhet och delaktighet

Programverksamhet är en viktig del av bibliotekens utåtriktade arbete. 75 % av biblioteksplanerna som KB analyserade (2017) beskriver arbetet med kulturaktiviteter. Antalet program på folkbibliotek har ökat med 9 procent från 2015 till 2017 d v s med 293 000 aktiviteter, varav folkbiblioteken stod för 144 000 och skolbibliotek för 129 000.

Den nya Bibliotekslagen (2013:801) kan vara en orsak till att bibliotekens program till barn ökat (sex av tio aktiviteter är riktade till dem) och unga, till personer med utländsk bakgrund (som språkcaféer ökat med 20 % på två år) och till personer med funktionsvariationer.

Främst är det läs-främjande boksamtal, aktiviteter för barn och unga, biblioteksinformation samt data/IT- kurser som har ökat med 25 % på två år och språkcaféer som har genomförts. Regeringens satsning på *Digitalt först* med 25 mkr för att utbilda bibliotekspersonal inom IT-området för att de i sin tur ska kunna hjälpa låntagare och bidra till att minska den digitala klyftan - har haft betydelse. En fråga som rör program och ökad deltagarstyrd verksamhet på bibliotek är om externa aktörer ska kunna använda bibliotekets lokaler självständigt och vilka kriterier som behövs för sådan uthyrning. Till grund för uthyrning är svensk grundlag, kommunallag, bibliotekslag och lokala föreskrifter som kan beslutas i en politisk nämnd. Emmaboda kommun har genom åren utvecklat en god programverksamhet. Med omprioritering skulle denna biblioteks-uppgift kunna vidareutvecklas för prioriterade målgrupper.

Utredningen betonar vikten av att nuvarande programverksamhet bibehålls och förstärks när det gäller aktiviteter för och med ungdomar, äldre och personer med annan härkomst, samt att samarbetet vidareutvecklas med berörda offentliga verksamheter som kulturskola och även med Folkets hus och ideella föreningar. Frågan om att öka invånarnas delaktighet när det gäller verksamhet och tjänster kan diskuteras vidare i det fortsatta arbetet med programutveckling.

Skönlitteratur i Emmaboda

Enligt Emmaboda kulturplan 2019-2022 ska: *Biblioteket ska delta i utvecklingen av det litterära Emmaboda*

När det gäller författaren Vilhelm Moberg pågår det ett arbete i Emmaboda. En sammanställning av arbetet har skett i: *Arvet efter Vilhelm Moberg och vad som sker i kommunen i dag*. Flera platser och en utvandarled omnämns som har anknytning till Moberg och hans författarskap. I denna omnämns även två författarinnorna: Elisabeth Bergstrand-Poulsen och Gertrud Lilja. En skrift om de två har utgivits av Elisabeth Bergstrand-Poulsen Sällskapet (2016), likaså finns det foldrar:

Konst och litteratur i Långasjö med tips om litterära stigar. Emmaboda kommun samarbetar även med Vilhelm Moberg-sällskapet och har tillskrivit Kalmar länsutredning om en litterär nod i Vimmerby där bland annat en Moberg-festival föreslås. *Förstudie litterär nod i Kalmar län med bas i Vimmerby* (2019) av Nilsson & Måns-son som främst har Astrid Lindgren och Vimmerby kommun som utgångspunkt. Andra författare av betydelse som Vilhelm Moberg i Emmaboda nämns i förstudien, men inte så mycket mer. Däremot föreslår förstudien förslag som skulle kunna stärka läs- och skrivfrämjande insatser, barnlitteratursatsningar på bibliotek och litteratur i kulturskolor under föreslagna kommande tre år, vilket skulle kunna gynna hela länet. Förutsatt att det genomförs och regionbiblioteket satsar medel. Kalmar län arbetar med en strategi för barn/unga-området som kommer att presenteras i maj.

Region Blekinge tog fram *En strategi för litteratur och berättande i Blekinge 2015-2017* med en bred ansats när det gäller litteratur, författare och litteraturturism i Blekinge. Den har även med läsfrämjande, likaså att skriva och berätta om Blekinge.

Blekinge läns bildningsförbund ges ett samordningsansvar och Biblioteksutveckling i Blekinge /Kronoberg har uppdraget att utveckla och tydliggöra bibliotekens uppdrag att erbjuda kvalitetslitteratur på länets folkbibliotek och arbetet mot prioriterade grupper. Visionen tar även upp vikten av att grund- och gymnasieskolor har bemannade skolbibliotek med utbildade bibliotekarieer, främja samverkan mellan folkbibliotek, pedagoger, folkbildning och författare för att främja läsfrämjande och läsintresse. Även författare och bokhandlare med respektive organisationer liksom litterära sällskap (Harry Martinssons Olofström och Saljesällskapet i Karlskrona) inbjöds att delta i arbetet med att utveckla mötesplatser och arenor för skrivande och berättade (även digitalt) för barn och vuxna via bokcirklar, författarsamtal gärna i samarbete med andra konstformer.

Utredningen uppfattar att kommuner i länet som Emmaboda kommun inte gynnas av den föreslagna litterära noden i Kalmar län när det gäller vuxenskönlitteratur och författare som Vilhelm Moberg eller andra av lokal betydelse. Detta eftersom förstudiens fokus är barnlitteratur, Astrid Lindgren och Emmaboda. För Emmaboda kommun som invånarmässigt är i paritet med Vimmerby finns det möjlighet att söka medel för att utveckla egna satsningar som bland annat en Mobergifestival i samarbete med andra intressenter och tänkbara samarbetspartner, vilket planeras den 15 juni 2019. Förutom Boda glasbruk ser vi Vilhelm Moberg som en möjlighet att utveckla lokal kulturturism i samarbete med andra intressenter. Däremot kan förstudiens förslag förutsatt att förslaget leder till beslut om anslag kunna gynna barnlitteratur och läsfrämjande arbete i länet om de genomförs av offentliga verksamheter.

Integration och samarbete kring utlandsfödda

I Bibliotekslagen 4 § beskrivs *tillgänglighet för målgrupper med särskilda behov som funktionsnedsättning och läshinder men även fysisk tillgänglighet som öppettider, läge, webben. I 5 § nämns nationella minoriteter, personer med annat modersmål än svenska och lättläst utbud för barn och vuxna.*

Efterfrågan på litteratur på andra språk än svenska har ökat markant vilken kan vara svår att införskaffa enligt Hultgren & Pilerot (2017) *Bibliotekens arbete för och med nyanlända*. Forskarna betonar vikten av att arbetet bedrivs i samarbete med andra kommunala förvaltningar, med civilsamhällets organisationer och även banker, bostadsföretag och arbetskraftsökande företag. Studien har använt Ager & Strangs integrationsmodell (2008) och funnit att bibliotek hjälper till att stärka målgruppens kulturella kompetens, men även till att stärka olika sociala kopplingar som mötesplats mellan nyanlända och samhället.

Kliv in! Bibliotek, segregation och integration (2019) av B. Stenquist är ett viktigt dokument i arbetet med att skapa en nationell biblioteksstrategi. I denna delstrategi betonas vikten av att

bibliotek bidrar till samhällsutveckling och demokrati. Personal i biblioteket bör avspegla de som bor i samhället språkligt och kulturellt. Det finns en rad anställningsformer som kan användas för längre eller kortare tid, även nyinrättade etableringsanställningar skulle kunna användas t ex biblioteksvårdar. Hjälp kan fås via arbetsförmedlingen.

Värdegrundsarbetet kring jämlikhetsfrågor och normkritiskt synsätt kan behöva utvecklas. Biblioteksvårdar kan vara till hjälp med att finna relevant litteratur till *Ny i Sverigehyllor*, till uppsökande verksamhet, sagostunder och programverksamhet.

I mediesammanhang kan även regional samverkan eller interkommunal samverkan behövas. Bibliotek kan vara välkommande integrerade mötesplatser som möjliggör att ta del av kunskap om samhället kan bidra till att fler asylsökande stannar och etablerar sig på orten, vilket även på sikt gynnar befolkningstillväxten. Andra verksamheter som socialtjänst och myndigheter som FK och AF hjälper främst till med frågor som främst rör deras verksamhet, medan bibliotek hjälper till med information i en rad andra ärenden. I Skåne har AF etablerat sig på bibliotek med *Jobskills - Prepare yourself for work in Sweden*. Det finns också möjligheter att förlägga servicepunkter på bibliotek. I Östergötland genomför regionbiblioteket undervisning där tre timmar biblioteksintroduktion ingår i obligatorisk samhällsorientering på modersmål (60 timmar). Via LAB (Landskrona alla behövs) pågår en 3-årig satsning av bostadsföretag och förening, på flickor i årskurs 3-6 för att ge dem rumsligt utrymme i offentliga lokaler för att stärka självförtroende, läsförståelse och förebygga psykisk ohälsa.

Emmaboda kommun har som andra kommuner språkcaféer och *Låna en svensk* och även samarbete med kommunens integrationsavdelning, vilket beskrivs i Lägesrapport 2 sid. 14. Utredningen betonar även vikten av att förstärka bibliotekets infrastruktur med studieplatser, skrivare, datorer, Wi-Fi-nät, och nya pedagogiska metoder som makerspace och Skaparbibblor. Bibliotekets samhällsorienterade kompensatoriska arbete kan intensifieras och vidareutvecklas som en del av ett hållbart samhällsbyggande. 9 av 15 orter har i dag *RådRum* som verkar på bibliotek. I *RådRum* ingår Individuell Människohjälp, Sensus studieförbund, kommuner och regioner främst i Skåne och Stockholm och även andra myndigheter och organisationer kan uppmuntras att finnas och verka på plats i bibliotekens arbete för och med nyanlända.

Emmaboda bibliotek har 13 475 titlar på utländska språk och 712 på nationella minoritetsspråk. I relation till utredningens jämförelsekommuner är antalet titlar på utländska språk relativt högt. Enbart en, Markaryd, har något fler 13 688. Andra kommunerna med denna invånarstorlek har från lägst 3 608 Töreboda och Årjäng 4 419 till 10 240 i Gnosjö respektive 10 400 i Uppvidinge. Antalet media bör ses i relation till befolkningsunderlaget och antalet säger inget om det är relevant för målgruppen. Kävlinge kommun har information på sex språk till utlandsfödda, Emmaboda skulle kunna översätta hemsidan till de språkgrupper som är mest frekventa i Emmaboda. Antalet utlandsfödda i Emmaboda uppgick 2016 till 15 % (Lägesrapport 1 sid 5). Av enheten för integration i Emmaboda har jag fått veta att arabiska är det största språket när det gäller flyktingar i kommunen.

Övriga språk är dari, tigrinja, somaliska, suahili, farsi, kanon je, pashto och ryska. Uppgifter om antalet i respektive språkgrupp har inte funnits tillgängligt i kommunen inte heller när det gäller vilka språkliga minoriteter som kan finnas i Emmaboda.

Utredningen föreslår att:

arbetet till, för och tillsammans med målgrupperna vidareutvecklas när det gäller att ge stöd till småbarnsföräldrar och till vuxna och äldre med annat ursprungsspråk. Samarbetet kring media och program kan förstärkas med andra myndigheter, verksamheter, studieförbund och föreningar. Ett ytterligare förslag kan vara att anställa personer med andra språk än svenska på timmar t ex arabiska och att översätta hemsidan till flera av de språk som är representerade i kommunen. En ytterligare möjlighet är att skapa ett Råd-Rum i kommunen där biblioteket kan ingå.

Marknadsföring av bibliotekets tjänster

En av anledningarna till att folkbibliotek används mindre än vad huvudmannen förväntar sig är att dess utbud och tjänster marknadsförs otillräckligt. I Lägesrapport 2 s 18-19 togs marknadsföring av bibliotek upp som en viktig strategisk satsning för att nå fler användare och för att öka användningen av olika tjänster och media.

Utredningen föreslår att:

marknadsföringen utvecklas och intensifieras för att öka antalet besökare till kommunens bibliotek, dess digitala tjänster/verktyg och verksamhet, samt programverksamhet. Detta kan ske när det gäller hemsidan, men också via förbättrad skyltning (inom- och utomhus, samt utefter vägar) och via informationsfoldrar till olika målgrupper. Fokusera gärna på att väcka intresse för bibliotekstjänster, detaljer finns på webbsidan. Information kan också utökas till andra verksamheter internt men även externt till exempel föreningar och studieförbund när det gäller samarbete och biblioteksservice till olika målgrupper. När det gäller utökad service till äldre, personer med olika funktionsvariationer och personer med annat språk än svenska kan arbetet utvecklas utifrån en marknadsföringsplan, samverkan och resurser krävs för att kunna ta emot en ökad efterfrågan.

Utredningen föreslår att HB:s mediebestånds tillgänglighet förbättras med lägre hyllor och en pedagogisk läsvänlig skyltning. Använd gärna få men användaranpassade skyltar/rubriker. Digitalt material som databaser kan behöva marknadsförs kraftfullt för att resursen ska användas mer. Det kan ske via anslag i biblioteket, på hemsidan, samt med hjälp av en synlig (lättanvänd) struktur och tydliga ikoner i publika datorer. Tydliggör gärna även vad som kan laddas ner från det digitala skrivbordet. Informera och kommunicera gärna med lokala massmedia om program och nya tjänster. Blir det aktuellt med mobilt bibliotek så skylta gärna dess exteriöra ytor med bibliotekets logotyp, information m m.

Samarbete lokalt och externt

Enligt bibliotekslagen § 14 *sker samverkan i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser som bibliotek och huvudmän avgiftsfritt ska ställa litteratur och de egna samlingarna till varandras förfogande.*

14 % av landets kommuner omnämner samverkan i sina biblioteksplaner med andra berörda verksamheter. Av KB:s analys från 2017 framgår det att 89 % beskriver samverkan i någon form mellan folkbibliotek och skolan. Samhällsutmaningar som en åldrande befolkning, sociala klyftor, olika konsekvenser av migration och teknisk utveckling medför ökad komplexitet och kräver ökad samverkan mellan olika verksamheter och organisationer. Samverkan inom offentlig sektor är även föreskrivet i olika lagstiftning. Samverkan är att åstadkomma eller utträta något gemensamt, där det kan vara nödvändigt att överskrida professionella, organisatoriska och disciplinära (kunskapsområden) gränser mellan olika verksamheter eller samhällssektorer. Likaså innebär interorganisatorisk samverkan eller interprofessionell samverkan att olika professioner eller yrkesgrupper samverkar i organisationerna. Det finns många kulturella och strukturella hinder för samverkan som beror på skillnader i professioners och organisationers utbildningar, regler och föreskrifter, attityder och värderingar. Hindren kan leda till bristande kommunikation och förtroende eller brist på vilja att samverka. Olika modeller för samverkan finns för att kunna hantera kulturella skillnader och konflikter för att underlätta kommunikation och arbetet, samt skapa en helhetssyn, ömsesidig respekt och förståelse, Axelsson, R. & Bihari Axelsson, S. (2013).

Arbetet med kommunens olika prioriterade målgrupper kräver att samarbetet systematiskt och långsiktigt vidareutvecklas med olika berörda parter. Samarbete pågår både informellt och formellt mellan biblioteket och Folkets Hus i Emmaboda som rör förbättringar av huvudbiblioteks lokaler och förutsättningar. Nya metoder och arbetssätt kan prövas. Se samarbetsavtal Gnosjö kommuns hemsida. I detta arbete kan även Regionförbundet och regionbiblioteket fungera som stöd och samordnare när det gäller t ex kompetensinsatser och vidareutveckling av planer för olika prioriterade målgrupper.

Utredningen föreslår att:

det interna samarbetet i kommunen vidareutvecklas inom bildningsförvaltningen och med andra berörda förvaltningar som socialförvaltning och teknisk förvaltning och att ansvar regleras via avtal, vilket även kan ske i någon form med andra myndigheter som AF och FK.

Synpunkter och reflektioner kring några frågor

Utredningen vill avslutningsvis lämna några övriga synpunkter som kan diskuteras i det fortsatta arbetet som rör frågor som styrning, organisering, arbetsmiljö och personal samt kompetensfrågor.

Styrning, tillit och samhörighet

En fråga som har nära samband med samarbete internt och externt är frågor som styrning och organisering likaså kommunikation, förtroende och tillit. Problem finns enligt Tillitsdelegationens SOU-rapporter i offentlig verksamhet med detaljstyrning ökad administrativ börda och bristande samverkan, vilket får konsekvenser för effektivitet, kvalitén, samt medför att medarbetarnas kompetens inte används fullt ut. Fyra styrmodeller omnämns: *Ekonomisk* (ersättning /anslag), *Juridisk* (uppdrag och ansvarsområden), *Normativ* (kultur och ledarskap) och *Prestationsbaserad* (målinriktad).

I kommunal verksamhet som bibliotek används främst *anslagsstyrning* (d v s ersättning bestäms i förväg) kombinerat med viss *målstyrning*, vilket kräver statistik över resultat för att kunna konstatera om politiska beslut uppnåtts. Med "sammantagen styrning" menas:

- Regelstyrning med lagar, regler och förordningar.
- Prestationsstyrning med kontroll av kvalitet, effektivitet och måluppfyllelse.
- Normativ styrning med t ex värdegrund ledarskap och kultur.

Tillitsdelegationens dokument utgår från att utmaningen med styrning är att skapa förutsättningar för tjänster med kvalitet och möjligheter till kreativitet och innovation. I arbetet rekommenderas det att värna om medarbetarnas handlingsutrymme, tid för kärnverksamhet och möjlighet till innovation och verksamhetsutveckling. Samtidigt behöver styrningen värna den demokratiska processen och säkerställa att offentliga verksamheter producerar de tjänster som medborgarna uppdragit till dem att utföra effektivt och med kvalitet.

Mål och mått bör vara få och relevanta och återkoppling behöver ske via utvecklad dialog och ett välfungerande ledarskap. Vikt poängteras av att kunna trygga brukares likvärdighet och att medarbetare ges möjlighet att göra egna bedömningar utifrån brukarnas behov (Tillitsdelegationen SOU 2017:56). Dessa frågor har stor betydelse för att kunna öka biblioteksverksamhetens kvalitet och tillgänglighet.

Det framkom i SWOT-analysen med Emmaboda bibliotekspersonal behov av att söka uppnå en högre grad av likvärdighet i relation till låntagarna. Just detta är en balansgång mellan bibliotekarieprofessionens möte med brukaren och organisationens system av rutiner och riktlinjer. Rutiner kan behöva ses över och diskuteras utifrån detta syfte. Likaså framkom det i möte med Emmabodas rektorer den 18 april ett behov av att öka samsynen på vad skolbibliotek innebär och att kunna ge likvärdig tillgång till skolbiblioteksservice till alla elever i Emmaboda kommun för att kunna öka läsförmågan och bidra till att öka läsintresset.

Personal, organisation och arbetsmiljö

Det behövs enligt personal vid Emmaboda bibliotek tydligare tjänstebeskrivningar.

Personalbemanning inom och mellan enheterna kan behöva ses över, liksom hur stora delar av tjänster som ska avsättas för öppethållande och för t ex läsfrämjande insatser.

Vad som bäst ska ske centralt respektive lokalt på enheterna (som inköp och katalogarbete men även när det gäller biblioteksundervisning, lässtimulerande insatser, service till äldre, personer med olika funktionsvariationer) är en viktig fråga när det gäller effektivisering och kvalitet. Vilka kompetenser som behövs på olika biblioteksenheter handlar även om avvägningar mellan specialist och generell kompetens. Det är en ledningsfråga som behöver undersökas och analyseras ytterligare i relation till bemanning. En annan fråga är framtida rekrytering d v s hur tjänster ska kunna utformas för att vara attraktiva framöver. Tjänstgöra en del av arbetstiden vid HB om arbetet huvudsakligen sker vid skolbibliotek eller NB kan vara en lösning, likaså att införa en viss arbetsrotation, utvecklingsarbete och metodutveckling, samt kompetensinsatser är andra alternativ.

Problem har uttrycks av Emmabodas bibliotekspersonal när det gäller ensam bemanning, säkerhet och upplevda hot från besökare både av dem själva och från låntagare. Detta är liksom lokalfrågorna både en arbetsmiljöfråga som rör bemanning och samtidigt en kompetensfråga. Vid lokal och tillgänglighetsanpassningar ska särskild hänsyn tas till säkerhetsfrågor när det gäller besökare, skolbarn och personal enligt Uppvidinge kommuns biblioteksplan 2016 -2019.

Fackförbundet Dokumentation Information Kultur (DIK) har genomfört en enkät på grund av ökande arbetsmiljöproblem vid landets bibliotek och har även tagit fram en kurs som är skräddarsydd för bibliotekspersonal och chefer. DIK avråder från ensamarbete, och anser att vakter inte är en lösning på problem med hot (fysiska och digitala), kränkningar och annat "stök" som kan förekomma. Däremot kan det vara bra att kunna ringa till någon instans vid behov, likaså kan detta beaktas om meröppet ska genomföras. Bibliotek kan inte själva lösa problem på grund av social oro och för att människor mår dåligt och har svåra livssituationer utan olika samhällsinstitutioner måste givetvis ta sitt respektive ansvar. Eventuella incidenter behöver kunna hanteras professionellt och även rapporteras systematiskt för att få en bild av hur en eventuell problematik oavsett bemanning ser ut.

Kompetensutveckling

Av 46 biblioteksplanerna som KB analyserat 2017 berör enbart 32 % kompetensutveckling, vilket är viktigt för biblioteket och användarna när det gäller tjänsters kvalitet. Medel till kompetensutveckling varierar mellan utredningens utvalda bibliotek: Emmaboda har avsatt 24,7 tkr 2018. Årjäng 22 tkr, Töreboda enbart 1,9 kr medan Uppvidinge avsatt 61,8 tkr, Kävlinge och Färjestad båda 49 tkr, samt Gnosjö 25 tkr. Av Emmaboda kommuns kulturplan 2019-2022 framgår det att: *En kompetensutvecklingsplan ska fastställas och genomföras.*

Följande kompetensbehov har framkommit under arbetet med utredningen:

- Behov har framkommit av mer kompetensinsatser när det gäller IT och digitala frågor.
- Högre grad av likvärdighet i relation till den service som ges till låntagare påtalades också

- vid swot-analysen med Emmaboda bibliotekspersonal.
- Likaså behovet av mer kunskap om professionell hantering av hot och utsatthet beroende på social problem och psykisk ohälsa vid ensambemanning.

Ett stort nationellt utbud finns av såväl utbildningar, som kurser och konferenser. I denna utrednings slutfas togs ny kontakt med länets bibliotekskonsulenter. De berättade om olika kompetensinsatser som källkritik och sökteknik, delaktighet för personer med funktionsvariationer, kulturförståelse och litteratur. Pågående länsutredning kommer att innebära förslag på kompetensinsatser. Vi har också lämnat förslag till bibliotekschefen när det gäller att söka medel till kompetensinsatser och metodutveckling hos Kulturrådet.

Utredningen vill framhålla att:

en kompetensplan behöver innehålla insatser för såväl hela bibliotekspersonalen (inklusive andra som arbetar vid skolbibliotek i Emmaboda), som för mindre grupper med gemensamma behov likaså satsningar på enskilda medarbetare. Behoven kan fångas upp vid årliga individsamtal och vid t ex ATP-möten eller gemensamma personaldagar. Emmaboda kommun arbetar med utbildningsinsatser som kan komma biblioteksanställda till del i högre grad när det gäller t ex IT-kompetens. Kalmar läns kompetensutbud på en del biblioteksområden är en resurs som kan nyttjas mer, även kan att förslag inlämnas om vilka kompetensinsatser som behövs.

Ett annat förslag är att tillsammans med en eller flera närliggande kommuner göra gemensamma ansökningar rörande kompetensförstärkningar och sedan dela på kostnaderna, vilket kan ge möjlighet för fler att delta. Medel för kompetensutveckling kan sökas hos Kulturrådet.

Kvalitet och tillgänglighet

6 § Varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov. Folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.

Enbart 19 % av biblioteksplanerna har med resonemang kring kvalitet, medan 76 % nämner någon slags uppföljning. Proportioner mellan olika slags medier och databaser kan diskuteras. Emmaboda bibliotek har en relativt god tillgänglighet via åtta enheter, goda mediebestånd och personalresurser. Emmaboda ska se över sin Medieplan 2019 vilket är angeläget för att kunna effektivisera mediehanteringen. Effektiviteten kan även förbättras genom att nuvarande resurser används bättre och genom systematiska bibliotekstjänstplaner för äldre och personer med funktionsvariationer, samt för personer med annan språkbakgrund än svenska. Förhållanden vid Emmabodas biblioteksenheter beskrivs i Lägesrapport 2 sid 4-8. Nytt är att Johansfors åter-

öppnar redan hösten 2019. Likvärdigheten till biblioteksverksamhet till barn och unga kan som nämnts förbättras genom en systematisk nulägesanalys och planering av alla elevers tillgång till likvärdiga skolbibliotek. Tillgänglighet omfattar fysisk tillgänglighet likaså öppettider, geografiska avstånd, lokalens och webbens utformning samt tillgänglighet p g a läshinder och funktionsnedsättningar. Enbart 19 % har med allsidighet i sina biblioteksplaner, enligt KB:s utredning *Trend 2017*. Det finns i nuläget 18 interkommunala mediesamarbeten kring gemensam katalog i regionerna. De omfattar 44 % av landets 128 kommuner. Den kompletterande medie-försörjningen är på väg att fasas ut i och med att flera regioner har en gemensam katalog och lånar av varandra inom länet, vilket minskar antalet fjärrlån. I länen har det tidigare ofta funnits en regional transportlösning. Denna fråga är i nuläget inte löst i Kalmar län. 129 folkbibliotek är anslutna till Libris och ytterligare 153 förväntas bli det under 2019. *Folk- och skolbibliotekens mediaförsörjning 2018 – en översikt (2019)*.

Summering med slutsatser

Utredningen vill avsluta med att summera att Emmaboda kommun har goda biblioteksresurser samtidigt finns det områden som behöver utvecklas och effektiviseras. Fokus bör framförallt vara barn och unga för att genom mer systematiskt arbete i nära samarbete med skolan öka läsförmågan och läsintresset. Samarbetet med berörda parter behöver utökas när det gäller barn/unga och äldre, samt personer med funktionshinder och annan språkbakgrund än svenska. Arbetet med utlandsfödda kan vidareutvecklas likaså samarbetet med ideella föreningar. Likaså utöka invånarnas inflytande genom t ex brukarenkäter eller via fokusgrupper t ex med ungdomare eller grupper med annan härkomst än svensk. Goda möjligheter finns att söka medel från Kulturrådet och i framtiden även hos de som får till uppgift att hantera läsdelegationens förslag.

Framtidsfrågor som rör digitalisering och kompetensförstärkning behöver ske i samarbete med regionen och i relation till vad som beslutas nationellt framöver utifrån den nationella biblioteksstrategins förslag. Internt i biblioteksverksamheten kan en del arbete ske för att använda nuvarande resurser bättre och arbetsfördela inom tjänster och enheter mer effektivt utifrån beslutade prioriteringar. Behov har uttalats från anställda och ledningen. Emmabodas läge nära tre residensstäder är en fördel när det gäller att rekrytera personal och för att kunna vara en attraktiv kommun med välutvecklat kulturutbud, bibliotek och kulturskola, vilket har stor betydelse för barnfamiljer. Vilket underströks redan 1991 av Lisbeth Lindeborg. I detta sammanhang är det viktigt att bibliotek- och kulturverksamhet marknadsför sitt utbud och sina tjänster. Boda glasbruk och författaren Vilhelm Moberg är fördelar som kan utveckla kulturturismen i kommunen och länet.

Litteratur och andra källor samt bilagor

Axelsson, R. & Bihari Axelsson, S. (2013). *Samverkan som samhällsfenomen - några centrala frågeställningar i Om samverkan - för utveckling av hälsa och välfärd.* (2013). Studentlitteratur. Lund.

Bibliotek 2017. Offentligt finansierade bibliotek. Kungliga biblioteket (2017)

Den bortglömda tjänsten i BBL 2019/02 sid 38-39. Bibliotekslagen SFS 2013: 801.

Biblioteksplan 2.1 Kommunal bibliotek Regional biblioteksverksamhet. (2017). Kvalitetsdialog. Kungliga biblioteket.

Demokratins skattkammare Förslag till en nationell biblioteksstrategi (2019) Kungliga Biblioteket. Nationell Biblioteksstrategi.

Dunkels, E & Nyberg, A (2018) *Näthat strategier och förhållningssätt.* Pedagogisk konferens SETT i Oslo. Umeå universitet.

En strategi för litteratur och berättande i Blekinge 2015-2017. Region Blekinge.

Folk- och skolbibliotekens mediaförsörjning 2018 – en översikt (2019). Kungliga biblioteket.

Förstudie litterär nod i Kalmar län med bas i Vimmerby (2019). Nilsson & Månsson.

Jakten på den perfekta ersättningsmodellen - Vad händer med medarbetarnas handlingsutrymme? Tillitsdelegationen. SOU 2017:56.

Klein, J. & Thorslund, E. *Biblioteket i skyn, Nationella digitala bibliotekstjänster.*(2019). Nationella biblioteksstrategin. Kungliga biblioteket.

Kommungruppsindelning 2017. Omarbetning av Sveriges kommuner och landstings kommungruppsindelning. (2016). Sveriges kommuner och landsting.

Lindeborg, L. (1991). *Kultur som lokaliseringsfaktor: erfarenheter från Tyskland.* Expertgruppen för forskning om regional utveckling.

Lucassi, E. . *Skola + bibliotek = skolbibliotek. Formaliserat samarbete mellan folkbibliotek och skola.* (2014) Kungliga biblioteket.

Lundberg Rodin, M. & Michnik, K. (2016). *Bibliotek i centrum eller periferin? – hur chefer uppfattar bibliotekets organisatoriska placering och andra faktorer för att få genomslag.* Nationell biblioteksstrategi. Kungliga biblioteket.

Niklasson, M. *Utredning kommunala bibliotek*. (2012) Kungliga biblioteket.

noll 27 Aktuellt magasin om biblioteksfrågor från Kultur i Väst. (2018:3).

noll 27 Aktuellt magasin om biblioteksfrågor från Kultur i Väst. (2018:4). "Några enstaka skolbibliotek här och där mår bra". BBL 2019/02 sid 5.

Pilerot, O. & Hultgren, F. (2017) *Folkbibliotekens arbete för och med nyanlända*. Länsbibliotek Uppsala, Landstinget i Dalarna.

Schulz Nybacka. P (2019) *Värdet av skolbiblioteket En verksamhet för hållbar utbildning och bildning*. Nationell biblioteksstrategi. Kungliga Biblioteket.

Skolbibliotek – hur set det ut? En kartläggning inom ramen för den myndighetsöverskridande skolbiblioteksgruppen (2016). Kungliga biblioteket.

Skolbiblioteken i biblioteksplanen. (2015). Kommunala bibliotek. Kungliga biblioteket.

Stenquist, B. (2019). *Kliv fram! Bibliotek, segregation och integration*. Kungliga biblioteket. Nationell biblioteksstrategi.

Stärkta bibliotek. Delrapport mars 2019. (2019). Kulturrådet. Stockholm.

Till det mänskliga ordets trygga värn Svensk biblioteksforening 1915-2015.

Trend 2017 - kommunala biblioteksplaner. (2015). Red. Margareta Lundberg Rodin. Svensk biblioteksforening.

Verksamhetsrapport 2018. Emmaboda bibliotek.

<http://www.kulturradet.se/sv/nyheter/2019/Lana-en-robot-pa-biblioteket/>

Intervjuer

Bildningsförvaltningens bildningschef: Lennart O. Werner – 26 februari 2019.

Bildningsnämndens presidium/Kulturutskott: Ordföranden Emma Åhlander Hansson, 1:e vice ordförande Jenny Rydberg och 2:e vice ordförande Jan Olof P Jäghagen - 18 mars 2019.

Barn-/ungdomsbibliotekarie: Annette Andersson - 18 mars 2019.

Kultur- och bibliotekschef Per Gjørloff, Uppvidinge kommun - 4 april 2019.

BILAGA 1.

BARNPLAN

Emmabodamodellen

En modell för att förbättra barns språkutveckling

- en *röd tråd* från vaggan till mopeden med biblioteket.

Målsättningen är att stimulera barn- och ungdomars språkutveckling, erbjuda kulturupplevelser med kvalitet till föräldrar och barn, öka intresset och kunskaperna om barn- och ungdomslitteratur, samt att bredda intresset för biblioteket.

Vi ska tillsammans med eleverna arbeta med informationskompetens för att ge dem verktyg och förutsättningar att bli delaktiga och påverkande i en demokratisk process. Vi ska medverka till en högre livskvalitet och utbildningsnivå i Emmaboda kommun.

Vi förutsätter

- gemensam målsättning i bildningsnämnden.
- att utgå från befintliga resurser med eventuellt ökad satsning
- Genomförandet sker på samtliga bibliotek i Emmaboda kommun när så är möjligt.

0-6 mån

- Gåvobok till alla nyfödda barn

Nyblivna föräldrar är receptiva, vill ge sitt barn de allra bästa förutsättningar. Därför erbjuder vi en gåvobok till alla nyfödda, en bok som passar barnet från 0 till 6 år, en bok att växa med, en alldeles egen ägandes bok. Vi erbjuder "Barnens första bok", alternativt "Barnens Ramsbok" utgivna av Litteraturfrämjandet.

Organisation: distriktssköterskan har kontakt med de nyblivna föräldrarna och kan fungera som länk till biblioteket. Sköterskan delar ut presentkort på boken till föräldrarna vid första hembesöket, boken hämtas på valfritt bibliotek i kommunen.

Bibliotekspersonalen får tillfälle att visa barnavdelningen och skapa kontakt med föräldrarna.

6-18 mån

- Babyträffar på Emmaboda bibliotek för alla barn i Emmaboda kommun

Målsättningen är att stimulera barns språkutveckling, bredda intresset och

kunskapen för bibliotek, böcker och kultur. Vi vet att musik och språklekar är viktig för barns tidiga språkutveckling. Vi vet också vad nära kroppskontakt betyder för barnet och föräldern.

Vi erbjuder tre olika teman per termin:

- Om böcker och bibliotek
- Babymassage
- Musik

3,5-5 år

- Sagostund på biblioteket i Emmaboda

Sagostund på Emmaboda bibliotek och vid efterfrågan på övriga bibliotek i kommunen.

I sagostunden ingår även rim, ramsor och sånglekar.

Förskoleklass

- Föräldramöte i förskoleklass

Presenterar lästräningsböcker, poängterar vikten av högläsning med barnen.

Presenterar bra barnböcker anpassade till barnens ålder.

Åk 3

- Enklare bibliotekskunskap

Samtliga tredjeklassare i kommunen får en enklare bibliotekskunskap.

Läslustinsats

- FK- åk 3 och åk 4-6.

I samplanering med klassläraren görs ett urval av lämpliga böcker till eleverna.

I planeringen ingår en analys av elevernas intresse och läsförmåga.

Läslustinsatsen förutsätter att eleverna har lästid i skolan. Vi erbjuder minst två läslustinsatser, en i FK-åk 3, och en i åk 4-6.

Åk 5

- Biblioteks- och informationskunskap

Samtliga femteklassare i kommunen erbjuds biblioteks- och

informationskunskap på sitt bibliotek. Gärna i samband med elevens tema- eller forskningsarbete.

Åk 6

Alla elever i åk 6 i hela kommunen erbjuds biblioteks- och informationskunskap på Emmaboda bibliotek.

Åk 7

- Informationssökning

Sökning i databaser, Internet och tryckta uppslagsverk samt genomgång av källkritik.

Åk 9

- Gåvobok till eleverna

Eleverna som går ut nian får ett presentkort på ett urval av ungdomsböcker.

Samverkan skola-bibliotek i Emmaboda kommun ska styras av årligen reviderade handlingsplaner.

